

Diana Iegar

O istorie a Colegiului Național „Doamna Stanca” Satu Mare



Diana Iegar

**O istorie a Colegiului Național
„Doamna Stanca” Satu Mare**

Diana Iegar

**O istorie a
Colegiului Național
„Doamna Stanca”
Satu Mare**

*Cuvânt introductiv și selecția imaginilor
Ovidiu Ghitta*

*Colaboratori:
Anna-Maria Marușca
Gabriela Silaghi
Maria Govor*

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2016

ISBN 978-606-543-711-1

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României.

DTP și copertă:
Francisc BAJA

© Diana Iegar, 2015



EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

Cuprins

Pe strada Ștefan cel Mare, la numărul 5.....	7
I. Istoria clădirii.....	11
II. Gimnaziul Catolic.....	35
III. Gimnaziul Romano-Catolic Regal.....	55
IV. Școala Pedagogică Romano-Catolică Regală.....	85
V. De la Școala Secundară de Fete la Liceul pentru Fete „Doamna Stanca”.....	89
VI. Reînființarea Școlii Pedagogice Romano-Catolice.....	103
VII. După 1945.....	109
VIII. Liceul și Colegiul Național „Doamna Stanca”.....	137
IX. Bibliografie.....	151
X. Sursele imaginilor.....	154

Pe strada Ștefan cel Mare, la numărul 5...

Cum se poate scrie istoria unui colegiu? Răspunsul îl avem în cartea de față. Paginile sale elegante ne poartă agale printr-o poveste captivantă, plină de meandre. E, înainte de toate, povestea unei clădiri peste care s-au așternut veacuri. Totul începe în anul 1816, adică exact acum două sute de ani. Atunci, proaspăt construită – dar încă fără o bună parte dintre elementele constitutive ce au ajuns să-i compună înfățișarea de azi –, ea și-a deschis porțile pentru a găzdui o școală. Un gimnaziu, mai bine zis, a început să funcționeze acolo, aflat sub oblăduirea directă a episcopiei romano-catolice ce-și avea sediul în urbe. Dascăli și elevi și-au făcut astfel loc în peisaj. Au pătruns în ambianța unei zone afirmate deja ca centru al venerabilului Sătmar. Au dat culoare unui spațiu în care se perindau cotidian îndeosebi comercianți, clienți de magazine, mici meseriași și funcționari. De atunci încoace, tot mai impunătorul edificiu n-a încetat să-și îndeplinească menirea. A rămas un reper de continuitate pe acea stradă importantă, circulată, tumultuoasă; chiar dacă între timp s-au trasat și s-au retrasat frontiere de stat, s-au schimbat sisteme de învățământ și limbi de predare, s-au modificat titulaturi de instituții școlare și s-au succedat regimuri politice. Acolo a fost mereu o școală. Povestea spusă în carte e, așadar, mai complexă. Nu-i doar despre o anume clădire de patrimoniu, ci și despre menținerea ei neconținută în rolul care i-a fost hărăzit de la început. Așa capătă, de fapt, sens și coerență narațiunea. Liantul dintre secvențe, dintre etape lipsite, de cele mai multe ori, de orice legătură instituțională între ele e tocmai imobilul cu pricina, marea scenă pe care s-au perindat în ultimele două secole atâtea situații și personaje.

Firul întregii istorii e descălcit și expus de Diana Iegar. Ingredientele utilizate sunt cele ale unei abordări monografice. O astfel de reconstituire, genealogică prin excelență, se plămădește aidoma unei case: de la temelie până la acoperiș, bucată cu bucată. Multe dintre „cărămizile” utilizate aici provin din arhivele cercetate de autoare, din documente îmbătrânite de timp și risipite care încotro. Altele au fost adunate cu migală din puzderia de pagini tipărite consultate, din cărți și articole nu o dată greu de găsit și obscure. Din ceea ce s-a strâns – sistematic, dar și sub presiunea apropierii momentului aniversar,



1979 – elevi dintr-o clasă de filologie istorie în preajma examenului de „treaptă”

să o recunoaștem – s-a articulat textul de mai jos. Și nu doar el, având în vedere că volumul oferă și altceva. Un bogat material ilustrativ însoțește și completează povestirea. O face mai atrăgătoare, mai expresivă și mai bine impregnată cu parfum de epocă. Nici colectarea acestor piese n-a fost un exercițiu facil. O investigație în toată regula a fost întreprinsă, antrenând și colaboratori plini de bunăvoință, dispuși să ofere mărturiile ale trecerii lor prin școală.

Intitulată prudent *O istorie a Colegiului Național „Doamna Stanca” Satu Mare*, cartea-album își conduce cititorii pe făgașele tematice trasate inteligent de Diana Iegar, în funcție de informațiile avute la dispoziție. Ca în orice lucrare de pionierat, miza majoră o constituie expunerea cât mai clară a primei versiuni a poveștii, pe baza surselor tradiționale. Și chiar asta aveam în față, un tărâm ferm. Ne sunt puse la dispoziție datele principale ale unei istorii instituționale riguros construită. Foștii elevi ai școlii sau simplii pasionați de trecutul local vor afla în volum o multitudine de amănunte neștiute. E dezvăluit treptat lungul șir al instituțiilor de învățământ perindate în edificiu. Se lămurește, de fiecare dată, contextul cultural și politic în care acestea au fost create și au funcționat. Sunt prezentate schemele lor de organizare (potrivit legilor în vigoare), dinamica populației școlare și personalitățile reprezentative. Mai simplu spus, cartea conține istoria în linii mari a colegiului. E genul de reconstituire de care ai nevoie pentru a-ți face o imagine de ansamblu, pentru a înțelege specificul și tradițiile unei școli, ale unui mediu intelectual.

Se poate scrie și altfel istoria unui colegiu? Fără îndoială că da, mai ales atunci când în vizor se află timpurile noastre. Pentru asta e nevoie însă de mult mai mult răgaz și de o altă abordare metodologică. Am citit povestea care urmează mânat de o curiozitate suplimentară. Sunt unul dintre absolvenții Liceului de Filologie-Istorie din Satu Mare, precursorul colegiului de azi. Nici eu, ajuns istoric de meserie, nu am știut ce s-a petrecut acolo de-a lungul timpului. Am fost, la rândul-mi, unul dintre numeroșii ignoranți care au trecut prin instituție fără a fi câtuși de puțin interesați de istoria acesteia, de memoria locului. Nici vârsta nu mă împingea spre astfel de explorări. E drept, nici marea istorie națională predată cu avânt în epocă nu prea admitea concurența locală, nu încuraja apropierea de subiecte „minore”, atât de particulare. Nu am știut atunci, bunăoară, că acolo au predat și au clocotit pentru cauza lor preoții-profesori Petru Bran și Vasile Lucaciu. Cunosc acum, în sfârșit, ceea ce nu cunoscusem înainte de a lectura cartea. Pot spune însă că știu și altceva. Știu propria mea poveste din anii de liceu. Așa cum și-o știe fiecare dintre cei care au trecut prin acea experiență. Vor încăpea oare, vreodată, atari capitole de viață și altundeva decât în mințile noastre? N-ar fi păcat să dispară o dată cu noi? Sunt și ele, la urma urmei, parte din trecutul foarte concret al școlii pe care am urmat-o, dintr-un timp consumat efectiv în perimetrul acesteia. Da, povestea mai recentă a unui vechi liceu s-ar putea scrie și astfel, pe asemenea baze, mai delicate și mai nesigure, fără îndoială, așa cum sunt amintirile. Și nu-i vorba doar de amintirile elevilor, ci și de cele ale dascălilor care au trudit acolo. Reconstituirea s-ar umaniza, ar căpăta nuanțele multiple pe care însăși viața le conține, ar fi mult mai aproape de ceea ce oamenii au trăit și trăiesc într-un asemenea context. Istoria mărunță a liceului, aceea care e cuibărită și mai pâlâpie câteodată în memoria noastră, ar primi șansa de a supraviețui și de a se împleti, cine știe când?, cu istoria la scară mare a instituției. De unde să afli, dacă nu pe această cale, cum trepida bătrânul edificiu în fiecare pauză, când cohortele de elevi creau un du-te-vino amețitor în căutarea următoarei săli de clasă în care erau programate? Ce altă sursă vorbește despre jocul nostru zilnic cu autoritățile liceului, având ca miză bietul numărul matricol care trebuia aplicat pe uniformă? Ce document povestește despre tanti Livia, bibliotecara mămoasă, confidenta noastră neprețuită, despre Balogh-bácsi, portarul impredictibil, când neînduplecat, când blajin, sau despre frisonul ce ne cuprindea în preajma orei de Latină? Cine va putea desluși peste ani că în spatele multor absențe consemnate în cataloagele prăfuite din arhivă a stat tentația greu de reprimat de a evada din când în când la un film din programul tot mai meschin de la „Popular” sau de la „Victoria”. Și câte, și mai câte... Iată o provocare pentru anii ce vin!

Important e că s-a făcut acest prim pas. Există de acum, la îndemâna oricărui nostalgic, un punct de sprijin, un reazem în exercițiile de aducere aminte.

Toți cei care l-au făcut posibil merită felicitări. Colegiul „Doamna Stanca” din Satu Mare a ajuns să aibă o carte cu propria istorie. Un volum remarcabil și din punct de vedere grafic așteaptă să fie citit. Să ne lăsăm purtați în voie de povestea aflată în paginile lui, povestea clădirii de pe actuala stradă Ștefan cel Mare, nr. 5. Să reintrăm astfel în anotimpul inconfundabil al vieții de liceu, ce ne inundă de fiecare dată sufletul cu senzația copleșitor de plăcută a unei primăveri perpetue.

Ovidiu Ghitta

I. Istoria clădirii

1.1. Perioada 1816-1912

În anul 1816 este dată în folosința Gimnaziului Romano-Catolic din Satu Mare clădirea de pe actuala stradă Ștefan cel Mare, de la nr. 5, a cărei construcție a presupus ample demersuri administrative și diplomatice din partea nou-înființatei Episcopii Romano-Catolice sătmărene. Așezarea pietrei de temelie a edificiului școlar, în luna aprilie a anului anterior, reprezenta în același timp o victorie și o soluție de compromis. Re-fundarea Gimnaziului după o perioadă îndelungată de sistare a cursurilor fusese aprobată prin decret regal încă din anul 1804, la cererea primului episcop sătmărean: István Fischer (1804-1807), iar pentru coordonarea activității de învățământ a fost invitat Ordinul Piarist. Ezitările Curții Vieneze și situația politică nefavorabilă au amânat însă pe termen nedeterminat sosirea călugărilor, iar terenul generos asigurat în folosul acestora de către administrația orașului pe teritoriul fostei cetăți a rămas nefolosit. În 1807, gimnaziul, constând deocamdată din două clase strămutate aici de la Baia Mare, a început să funcționeze în spații improvizate – case de mici dimensiuni, închiriate de episcopie în acest scop. Probabil episcopul Péter Klobusiczky (1807-1821) a grăbit începerea cursurilor la Satu Mare, chiar și în lipsa unei clădiri corespunzătoare, tocmai pentru



Episcopul Péter Klobusiczky (1807-1821)

a forța autoritățile locale să conlucreze la găsirea unei soluții. Cert este că determinarea prelatului, însoțită de multiple intervenții la nivelul consiliului local, a dat rezultate: în anul 1814, orașul Satu Mare a oferit terenul și a alocat 5000 de florini construcției edificiului școlar.

1814
1815

Amplissimo Magistram.

Cum locum huiusmodi in vobis amplissime desideramus a Sando
 Auditorum pro debitis Regii Gymnasii Premiumis
 9500 florum summa in compensationem pensionum Onasii
 alium, et solutionem Mutationum, et operationum Onasii
 una parte erogata, partim et 1000 eroganda de. Am.
 plissimum Magistratum presentibus requisitum confu-
 us et benevole obtulit in propositam solutionem 5000
 fl. et proinde deprecaturam jam per Administrationem Regi-
 lantiam 1000 florum summam 2000 fl. debentur dare
 velis. In reliquis benevolentia spectibus commendatur per
 cultiam eius estimatione, et dilectione pariter

Amplissimo Magistram
 Rothomani 18. Maji 1815.

ROMANIA * ARHIVELE NAȚIONALE * CLUJ

Scimus Obligatus
 Petrus Allobrochus
 Episcopus Rothomaniensis

Amplissimo Magistratum Civis Rothomaniensis

Cerere de suplimentare de fonduri pentru construcția gimnaziului, adresată consiliului orașului Satu Mare de Episcopia Romano-Catolică – 18 mai 1815

Atât Episcopia, cât și autoritățile locale vedeau, de bună seamă, construcția clădirii de pe strada Ștefan cel Mare ca o soluție temporară, menită să îndeplinească doar necesitățile imediate ale învățământului gimnazial sătmărean. Lotul alocat ridicării edificiului, de dimensiuni relativ reduse, fusese rupt din terenul Școlii Naționale, cu care Gimnaziul împărțea o curte comună. Clădirea cu un singur nivel a fost construită din cărămidă, cu acoperiș de țiglă,

Extractus

Rationem Acciduarium Regii Gymnasii Orthodoxi Sathmarensis

hinc est demonstratum quod hinc est in additionem hinc quidem tam Materialibus quam per hinc et 1870 ad hinc tam ma ad tempus pro domus hinc per totum hinc per hinc impensum per hinc

	Materialibus	per hinc	per hinc	per hinc
<i>Leter et Corti.</i>				
1 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
2 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
3 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
4 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
5 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
<i>Cale Viva.</i>				
6 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
7 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
8 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
9 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
10 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
11 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
12 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
13 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
14 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
15 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
16 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
17 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
18 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
19 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
20 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
21 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
22 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
23 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
24 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
25 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
26 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
27 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
28 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
29 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
30 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
31 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
32 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
33 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
34 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
35 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
36 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
37 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
38 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
39 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
40 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
41 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
42 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
43 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
44 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
45 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
46 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
47 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
48 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
49 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
50 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
51 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
52 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
53 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
54 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
55 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
56 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
57 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
58 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
59 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
60 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
61 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
62 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
63 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
64 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
65 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
66 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
67 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
68 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
69 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
70 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
71 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
72 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
73 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
74 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
75 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
76 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
77 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
78 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
79 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
80 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
81 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
82 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
83 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
84 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
85 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
86 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
87 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
88 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
89 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
90 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
91 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
92 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
93 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
94 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
95 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
96 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
97 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
98 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
99 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
100 ^a	Impensum hinc per hinc	100000	1000	
<i>Total</i>		5464	2685	44
			2800	197

Listă cu materiale de construcție utilizate pentru ridicarea clădirii gimnaziului – 28 februarie 1816

**Gimnáziumunk ujjáalapításának
100-adik évfordulója.
(1804—1904.)**

Csaknem háromszáz éves multtal bíró intézetünk életében nevezetes időhatárt jelöl meg az 1904/5. iskolai év. Ezen iskolai évvel töltötte be újraalapításának századik évét s kezdé meg a második századot.

E nevezetes évfordulót kellő módon megünneplé intézetünk. Hogy a későbbi kornak, talán a második száz év leteltét ünneplőknek megkönnyítsem az ádatok összegyűjtését, meg azért is, hogy az ünnepség lefolyásáról tudomást szerezzenek azok is, kik az intézet iránt érdeklődnek, de az ünnepségen meg nem jelenhettek, helyén valónak látom, hogy az ünnepség emlékének őrizését ezen értesítőre bizzuk.

* * *

A sátoros ünnepek rendszerint három napig tartanak, az ünnep nagyságának megfelelően, három napig tartott a mi sátoros ünnepünk is, és pedig 1904. évi dec. 5., 6. és 7. napjain.

A vallás- és közoktatásügyi nagymélt. Miniszter úr, dr. Berzeviczy Albert akadályozva lévén a személyes megjelenésben, képviselőjéül dr. Boncz Ödön miniszteri tanácsos urat küldte hozzánk, ki dec. 5.-én érkezett meg s a pályaudvaron az igazgató s tanárkar szives üdvözlésével fogadtatott. Alig érkezik meg a miniszter képviselője, az őt jellemző tevékenységgel ünnepé avatja megérkezése napját, melyet mi csak vigiliának akartunk tartani. Úgy szólván meg sem pihent a

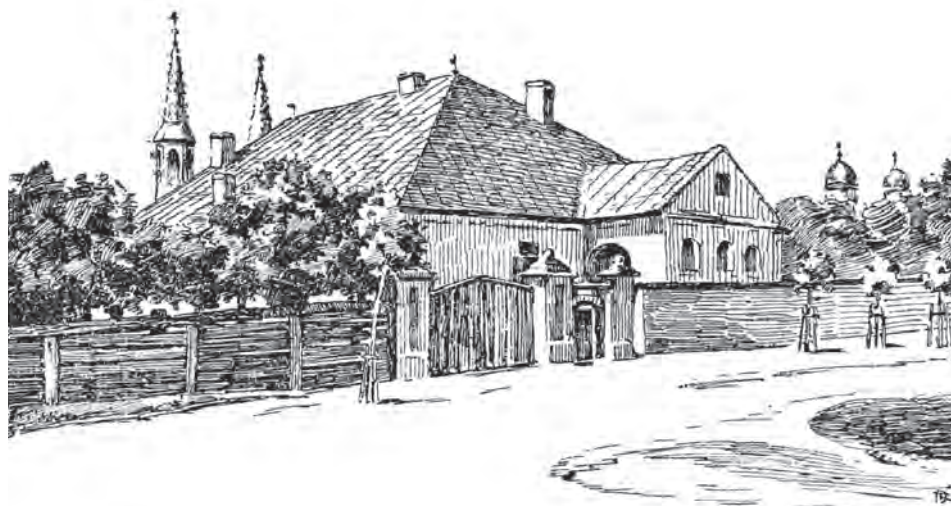
Istoria Gimnaziului Romano-Catolic din Satu Mare, redată în paginile anuarului școlii – 1904

iar interiorul cuprindea opt săli de clasă, o capelă, precum și două încăperi cu o mică bucătărie, destinate curatorului. Nu avem date despre bibliotecă, laboratoare sau despre sala profesorală. Capela era și ea, se pare, de dimensiuni reduse: în 1824, elevii celor două clase ale Liceului Episcopal, care își desfășurau temporar activitatea în clădire, erau nevoiți să participe la slujbă în catedrală, spațiul capelei dovedindu-se insuficient. Probleme au apărut în timp și în relația cu Școala Națională, ai cărei elevi nu erau nevoiți să respecte restricțiile impuse de învățământul confesional. Soluția – divizarea curții

comune – a fost pusă în aplicare abia în anul 1830, când au fost acordate resursele financiare necesare.

În ciuda tuturor neajunsurilor, clădirea Gimnaziului Romano-Catolic și apoi a Gimnaziului Romano-Catolic Regal din Satu Mare a făcut față cu succes pretențiilor tot mai ridicate ale dinamicii lumi moderne, continuând să găzduiască, timp de aproape un veac, sediul uneia dintre cele mai prestigioase instituții de învățământ de la nivel regional. Nu a lipsit spiritul de inițiativă și, de multe ori, ingeniozitatea administratorilor, nevoiți să adapteze constant spațiul și edificiul construit numărului crescând de elevi și rangului înalt al școlii gimnaziale.

Primele reparații majore s-au realizat în anul 1836, după cutremurul care a afectat în mod serios clădirea la nivel structural. În lipsa fondurilor proprii, școala a cerut ajutor guvernamental. Puținii bani alocați (aproximativ 1500 de florini) au ajuns târziu la destinație, iar amânarea reparațiilor a avut efecte catastrofale: grinziile s-au șubrezit, iar tavanul s-a prăbușit complet în dreptul capelei. Fondurile necesare reabilitării au fost suplimentate prin intermediul unui credit, iar pe perioada lucrărilor, două dintre clasele Gimnaziului și-au desfășurat activitatea la Palatul Episcopal. Direcțiunea școlii a văzut în lucrările de reabilitare o șansă pentru restructurarea interioară a clădirii: capela compromisă a fost cel mai probabil desființată, fiind alocate în schimb spații pentru biblioteca și arhiva Gimnaziului, respectiv pentru amenajarea unui laborator de fizică și biologie.



Schiță a vechiului sediu episcopal romano-catolic de Satu Mare

În anul 1855, fondurile alocate pentru reparații, în valoare de peste 2000 de florini, au fost utilizate parțial pentru extinderea clădirii, care devenise neîncăpătoare în fața numărului tot mai mare de elevi. Probabil redirectionarea fondurilor alocate reabilitării la mijlocul secolului al XIX-lea nu a fost o decizie prea înțeleaptă: peste doar șapte ani, starea edificiului s-a deteriorat atât de grav, încât a ajuns să pună în pericol viața elevilor și a profesorilor. Astfel, la 1862, s-a luat decizia evacuării clădirii, școala continuându-și activitatea temporar într-o casă particulară închiriată. În fața noii probleme financiare, autoritățile locale au decis mutarea definitivă a Gimnaziului într-un alt local, propunând schimbarea destinației edificiului de pe strada Ștefan cel Mare în spital militar. Doar intervenția directorului Antal Novák, care a pledat convingător pentru păstrarea spațiului din centrul orașului, a permis menținerea situației existente. Problema clădirii era însă departe de a fi rezolvată. Nici autoritățile regionale nu mai erau convinse de oportunitatea investiției în clădirea Gimnaziului, încercând în două rânduri (1864 și 1866) să o vândă. Prețul fixat la 20.000 de florini a descurajat însă eventualii cumpărători, iar în 1866 s-a decis într-un final renovarea totală a edificiului.

Poziția directorului de atunci al Gimnaziului, Antal Novák, a fost una decisivă pentru soarta ulterioară a clădirii. Invocând buna desfășurare a activităților școlare în Gimnaziu, acesta militează pentru o transformare radicală a edificiului, căruia să îi fie adăugat un nou nivel. Astfel, noua școală urma să adăpostească 16 săli, necesare nu doar pentru cursuri, ci și pentru laboratoare, depozite, bibliotecă, sală profesorală și capelă. În ciuda faptului că planurile directorului Novák nu au fost respectate întocmai, renovările începute în anul 1867 au adăugat totuși clădirii existente capela, atelierul de desen, laboratorul de chimie și sala de sport. Suma alocată, insuficientă pentru amenajarea de noi încăperi, a fost utilizată în schimb pentru înnoirea și repararea mobilierului interior.

Economia de fonduri, care constituia din nou principiul fundamental al lucrărilor de reconstrucție, a avut



Microscop – sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX

neajunsurile sale. La nici un deceniu după darea în folosință a clădirii, sala de sport, pardoseala coridoarelor și acoperișul necesitau deja reparații destul de importante. Sub presiunea numărului tot mai mare de solicitări de înscriere în clasele primare de Gimnaziu, în anul 1892 direcțiunea instituției alcătuiește un memoriu către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, solicitând fonduri pentru o nouă extindere a clădirii. Realizarea planului noului edificiu și a bugetului detaliat intră în sarcina profesorului de desen al Gimnaziului, Rudolf Metz, care alcătuiește trei propuneri în acest sens. În urma dezbaterilor interne, este agreată propunerea care presupunea adăugarea unui nou etaj, ca singura soluție ce putea duce la câștigarea de spațiu suplimentar. Planul lui Metz cuprindea, pentru prima dată, intenția amenajării unui muzeu de istorie în cadrul Gimnaziului.

Lucrările de reabilitare, cele mai radicale de până atunci, au fost aprobate în anul 1893 și puse în practică doi ani mai târziu. Pe lângă extinderea pe verticală cu un nou etaj, care presupunea, în mod firesc, renovarea radicală a celor existente, au fost efectuate ample lucrări de modernizare infrastructurală. Astfel, a fost refăcută rețeaua de canalizare, a fost achiziționat mobilier și sobe noi. În momentul inaugurării, la 1 octombrie 1895, sediul de pe strada Ștefan cel Mare al Gimnaziului Romano-Catolic Regal cuprindea 14 săli de clasă, o



Clădirea Gimnaziului Romano-Catolic Regal la cumpăna anilor 1900

sală de gimnastică cu garderobă, un atelier de desen, laboratoare de biologie și fizică, fiecare cu două încăperi auxiliare care serveau drept depozit, un laborator de chimie, biblioteca, arhiva, o încăpere amenajată ca muzeu, două încăperi de lucru și un depozit. Servind activităților administrative și conexe, clădirea era dotată cu o sală de conferințe, o capelă, un birou directorial, o sală profesorală și un birou al administratorului. Clădirea își căpătase în sfârșit, după îndelungate și, uneori, eșuate tentative de extindere și modernizare, un aspect asemănător celui actual și o infrastructură corespunzătoare unei școli superioare în pragul secolului al XX-lea.

1.2. Perioada 1913-1922

La începutul secolului trecut, Gimnaziul Romano-Catolic Regal din Satu Mare se bucura de un înalt prestigiu profesional, nu doar la nivel local, ci și regional. Instituția deservea elevii sătmăreni și de pe raza comitatelor învecinate, iar cererea de locuri alocate studiului era în coninută creștere. La finalul secolului al XIX-lea, cererea crescândă a provocat dublarea, în unele cazuri chiar triplarea claselor de Gimnaziu. În aceste condiții, profitând și de o situație financiară mai favorabilă decât cea din anii precedenți, conducerea Gimnaziului a revenit la ideea construirii unui nou sediu, mai impunător și cu posibilități mai ample de extindere.

Terenul avut în vedere de această dată era amplasat în interiorul vechii cetăți, pe loturile acordate odinioară călugărilor piariști. Construcția a început în anul 1907, iar în 1912 impunătoarea clădire (actualul Colegiu Național „Mihai Eminescu”) își deschidea porțile pentru cei 610 elevi ai Gimnaziului Romano-Catolic Regal. Mai rămânea de decis doar soarta edificiului de pe strada Ștefan cel Mare, care își pierdea, prin strămutarea instituției gimnaziale, și principala sursă de finanțare: Fondul de Studii. Chiar proprietatea asupra clădirii devine una incertă după sistarea drepturilor exercitate de organizația pentru învățământ. Pentru a clarifica situația fostului edificiu gimnazial, Episcopia Romano-Catolică de Satu Mare și Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice recurg la o înțelegere benefică ambelor părți: episcopul Tibor Boromisza (1906–1928) cumpără de la Fondul de Studii clădirea de pe strada



Episcopul Tibor Boromisza
(1906–1928)

Ștefan cel Mare pentru suma de 174.200 de coroane, reprezentând prețul de achiziție a lotului pe care se construise actualul Colegiu „Mihai Eminescu”. Cu alte cuvinte, Episcopia contribuie indirect la costurile de ridicare a noului Gimnaziu, reușind în același timp să își asigure proprietatea asupra vechiului edificiu, pe care îl va folosi în scopuri proprii.

La decizia Episcopiei, clădirea de pe strada Ștefan cel Mare nr. 5 își păstrează neschimbată destinația, găzduind, până după Primul Război Mondial, Școala Pedagogică Romano-Catolică. Pentru cei aproximativ 100 de elevi ai școlii, edificiul se dovedea mai mult decât încăpător. Probabil acesta este motivul pentru care Episcopia a decis să dea în chirie încăperile de la parterul clădirii negustorilor dispuși să plătească o sumă destul de consistentă pentru a-și



Strada Ștefan cel Mare la începutul secolului XX

promova afacerea în centrul orașului. Baniile obținute în acest mod erau utilizate pentru plata cheltuielilor curente și eventualele lucrări de întreținere, destul de reduse după renovarea de la finalul secolului anterior.

Deși clădirea era într-o stare bună, Episcopia nu a fost scutită de cheltuieli în momentul instalării Școlii Pedagogice. Mobilierul relativ nou și materialele auxiliare ale Gimnaziului Regal fuseseră transportate la noul sediu, iar la predarea sălilor de studiu din vechiul edificiu, aici sunt inventariate doar câteva aparate vechi de gimnastică, care urmau să fie încă selecționate.

1.3. Perioada 1923-1939

Școala Pedagogică Romano-Catolică Regală nu a funcționat mult în noul spațiu. Unirea Transilvaniei cu România din anul 1918 a adus schimbări masive



Fostul sediu al Școlii Pedagogice Romano-Catolice Regale – sfârșitul secolului al XIX-lea

în Satu Mare și în viața tuturor instituțiilor din oraș. Noua administrație și-a intrat însă în drepturi treptat. Astfel, soarta clădirii de pe strada Ștefan cel Mare s-a schimbat în anul 1923, când este preluată de Statul Român. Ca și în multe alte cazuri, modificarea statutului de proprietate este însoțită de tensiuni sociale și conflicte juridice de mai mică sau mai mare amploare. În cazul vechiului sediu gimnazial, acestea s-au concretizat într-un proces complex, de lungă durată, care l-a pus pe episcopul Boromisza față în față cu Statul Român, și care a fost soluționat definitiv abia după cel de al Doilea Război Mondial. Problema cea mai mare în luarea unei decizii o constituia, se pare, statutul ambiguu, eleziastic și de stat, al Fondului de Studiu, fostul proprietar al clădirii. Statul Român putea profita și de omisiunea Episcopiei, care nu a întăbulat clădirea nici la un deceniu după încheierea mult-disputatului contract de vânzare-cumpărare. Astfel, a fost luată o decizie provizorie în favoarea noii administrații, succesoarea de drept a Statului Maghiar, iar în edificiul de pe strada Ștefan cel Mare a fost instalată Școala Secundară de Fete.

Evacuarea Școlii Pedagogice a fost dispusă în 18 iulie 1923 și privea doar elevii și personalul antrenat în activitățile pedagogice, urmând ca soarta

Mășolat Kálmár Kéméti ³⁶
 20 székér 145 sz. betéttér

A, Birtok lap

székér száma	Évek száma	Évek száma	Polgári birtok	Károlyi Kéméti 1800 évek hatáskörű jegyzet
1.	20	50	1800 sz. Udvarral a Károlyi Kéméti birtok	Hold 11 öl — 723

B
Tulajdoni lap
 Kiv. Katholikus Gyümölcsös

1. ~~Roma Cate Gimnaziium~~
 „Eredeti felvétel alapján”



Acquesta copia cu care se furnizează prevarul de la judecătoria de pe strada Ștefan cel Mare secția cărții fund. căci suna cu originalul, vdeveresc. — Satu Mare la 3/III - 423

A. Gyivó
 archivar

ROMÂNIA ♦ ARHIVELE NAȚIONALE ♦ SATU MARE

Copie după extrasul de carte funciară care atestă proprietatea Gimnaziului Romano-Catolic Regal asupra clădirii de pe strada Ștefan cel Mare, nr. 5

PROCES VERBAL.

Dresat în Satu-Mare la 18 Iulie 1923.

În baza delegației No. 322/1923 d. l. M. Eminescu, dată de dl. Inspector General Dr. Alexandru Pleancu, noi, președintele Eforiei Școlare și directorul liceului M. Eminescu, însoțiți de părintele Melstie Răuțu, ne-am prezentat azi la direcțiunea liceului r. cat., unde am găsit pe dl. director Ioan Rónai, cărăia i-am expus scopul venirii noastre precum urmează mai jos:

I. Dl. V. Dumitrescu, președintele Eforiei școlare, cu interpretarea dlui Dr. Eugen Selez, directorul liceului M. Eminescu, spune că a venit să ia în primire edificiul nr. 5. din strada Ștefan Cel Mare, care cu deciziunea nr. 1654/1923. C.F. a Tribunalului din Satu-Mare, a trecut în proprietatea statului, totodată declară, că va lua în primire și întreg mobilierul și materialul didactic ce se află aici. -

ad. I. Dl. Ioan Rónai directorul liceului r. cat. întâiu stă pe punctul de vedere, că și clădirea și mobilierul este proprietatea episcopiei.

II. Domnii V. Dumitrescu și Dr. Eugen Selez cu privire la edificiu nu admit nici o discuție fiind fapt împlinit că e proprietatea statului, acceptă însă că tot mobilierul este proprietatea episcopiei, în consecință invită pe dl. director I. Rónai să se îngrijească că localul să fie evacuat pe ziua de 1 August 1923, iar pentru cei doi profesori și personalul care locuiește în institut acordă termenul de 15 August 1923.

III. Referitor la situațiunea chiriagiilor din parter - toți negustorii - Comitetul școlar va lua dispozițiuni mai târziu conform necesităților.

D. C. M. S.

Președinte:

[Signature]
Ioan Rónai
director

directorul liceului:
[Signature]
Eugen Selez

Asistent:

ROMÂNIA ♦ ARHIVELE NAȚIONALE ♦ SATU MARE

A. Mădăraș, horecari

Sătmăre, 1923. iul. 18. din.

[Signature]
Rónai

negustorilor de la parter să fie decisă mai târziu. Cel mai probabil, aceștia au continuat să funcționeze în incinta școlii, veniturile obținute prin contractele de închiriere fiind binevenite și pentru noua administrație. De altfel, pentru activitatea celor 77 de eleve ale Școlii Secundare de Fete (foto grup eleve) s-a dovedit suficient un singur etaj al noului sediu. Dotarea primară a școlii s-a realizat pe parcursul anilor următori, mobilierul și materialele de studiu ale Școlii Pedagogice desființat fiind încredințate, cu ocazia evacuării, școlii întreținute de călugărițe în clădirea „Zarda”.



Clasă a Liceului de Fete „Doamna Stanca” – anul școlar 1933/34

1.4. Perioada 1940-1944

Revenirea administrației maghiare în toamna anului 1940 a însemnat restaurarea – sau cel puțin încercarea de restaurare – a situației de dinainte de 1918. Liceul de Fete care primise deja numele de „Doamna Stanca” a fost evacuat, împreună cu Școala Profesională de Fete, găzduită în același local. Clădirea școlii a revenit în administrarea Episcopiei Romano-Catolice de Satu Mare, care a recurs la soluția închirierii temporare a șase săli de clasă de la etajul I Școala Publică de Stat pentru Băieți Satu Mare. Timp de doi ani, Școala Publică a întreținut aceste spații, investind atât în reparațiile necesare, cât și în transformarea unei părți a clădirii într-un internat cu o capacitate de 60 de paturi. În 1942 însă, Episcopia face primele demersuri pentru reînființarea Școlii Pedagogice Romano-Catolice,



Clădirea de pe strada Ștefan cel Mare în anii 1940

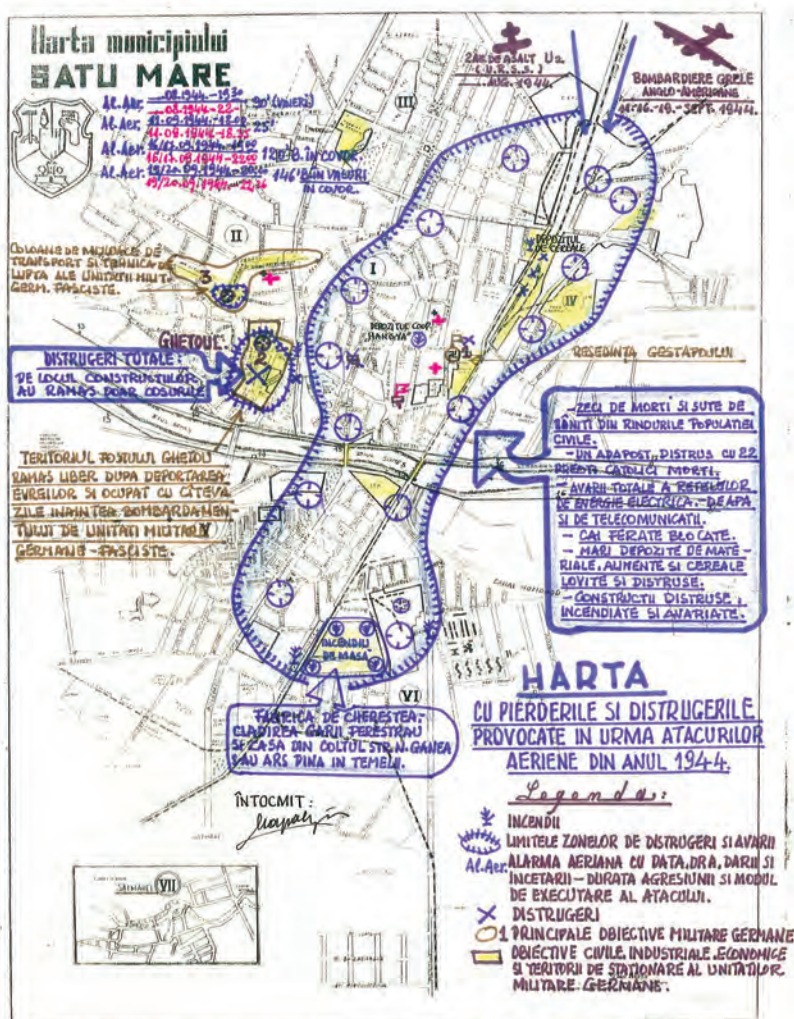
Planurile Episcopiei sunt puse în practică cu repeziciune, în ciuda lipsurilor generate de starea de război. La 1 decembrie 1943, Școala Publică de Stat pentru Băieți este evacuată și întregul spațiu al clădirii revine Institutului Pedagogic și îndrumătorilor acestora, Frații Școlilor Creștine. Scheffler anunțase deja modul de utilizare a ajutorului de stat încă așteptat: urmau să se realizeze reparații majore la nivelul acoperișului, să se doteze depozitele, atelierelor de desen și de lucru manual, și mai ales să se completeze biblioteca cu noile apariții editoriale. Contractele de închiriere a spațiilor de la parter urmau să fie revocate, iar locul negustorilor să fie luat

propunând drept sediu clădirea de pe strada Ștefan cel Mare nr. 5. Sub pericolul confiscării edificiului și a transformării acestuia în spital militar, acțiunile episcopului János Scheffler (1942–1952) au fost rapide și eficiente. Acesta obține în doar câteva luni toate aprobările necesare și încredințează coordonarea activității pedagogice Fraților Școlilor Creștine de la Szeged. Clădirea este întâbulată în regim de urgență pe numele Episcopiei Romano-Catolice de Satu Mare. Ajutorul de stat solicitat pentru reparațiile necesare clădirii nu sosește însă la timp, și din acest motiv Pedagogic Romano-Catolic își începe activitatea cu întârziere, în noiembrie 1943, și cu o singură clasă funcțională.

Episcopul János Scheffler
(1942–1952)



Antetul unui comerciant de sticlă și porțelan, chiriaș în clădirea școlii – 1941



Harta distrugerilor provocate de bombardamentele Alianților din septembrie 1944

de Tipografia Diecezană, care constituia o instituție de cultură. Episcopul se arată optimist în ceea ce privește posibilitățile clădirii de a face față tuturor cerințelor Institutului plănuit: cinci clase liceale, locuințe pentru profesori, ateliere, bibliotecă, săli pentru profesori.

Activitățile de renovare au fost însă întrerupte în mod drastic de un eveniment care a afectat edificiul școlar mai mult decât toate schimbările de regim din ultimele câteva decenii: bombardamentele Alianților din septembrie 1944.



Palatul Episcopal după bombardamente

Raidurile aeriene au distrus o parte a orașului și au afectat, în unele cazuri iremediabil, clădirile emblematice ale Sătmăreului. Școala de pe strada Ștefan cel Mare a avut aceeași soartă: jumătate din aripa dinspre curte a clădirii a fost total distrusă, iar frontonul și acoperișul fisurate în mai multe locuri.

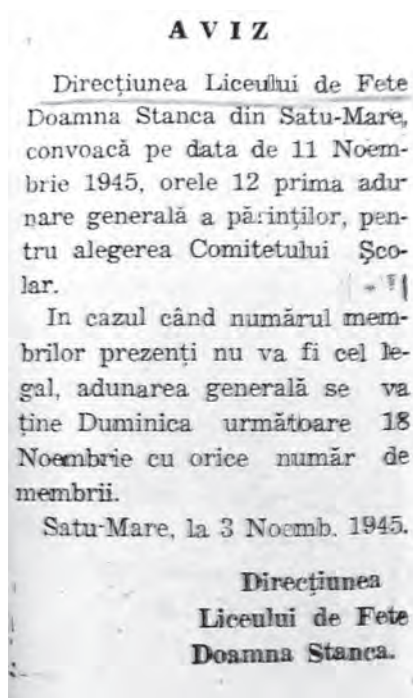
1.5. După 1945

Odată cu acest ultim atac se apropia însă și sfârșitul războiului. Ardealul de Nord a revenit în componența României, iar orașul revenea treptat la vechea stare de fapt. Din cauza daunelor suferite de clădirea Liceului de Fete „Doamna Stanca”, cursurile au început în regim de avarie abia în luna noiembrie 1945. Fisurile din ziduri fuseseră acoperite provizoriu, iar curtea interioară a fost degajată de resturi și moloz în câteva luni, prin strădaniile elevilor, uneori în timpul programului școlar. Lucrările de tâmplărie, zugrăvit, înlocuirea

geamurilor și reparația instalației de canalizare începuseră în iarna anului precedent, însă cu un buget minimal. Întreaga activitate pedagogică, inclusiv internatul, s-au mutat în aripa dinspre stradă a clădirii, singura care putea fi folosită după bombardamente.

Primele ședințe ale corpului profesoral se desfășoară în sala pusă la dispoziție de Liceul „Mihai Eminescu”, mai puțin afectat. În 1946 se reglementează definitiv și proprietatea asupra clădirii: conform noii legislații, schimburile de proprietate din perioada 1940–1944 sunt declarate nule, iar clădirea de pe strada Ștefan cel Mare nr. 5 revine Statului Român.

Cu toate strădaniile administrației din anii 1945–46, starea clădirii era departe de a fi satisfăcătoare. În aceste condiții, se pune din nou problema abandonării edificiului și a mutării școlii într-o altă clădire, într-o stare mai bună și capabilă să susțină și internatul atât de necesar. Propunerea



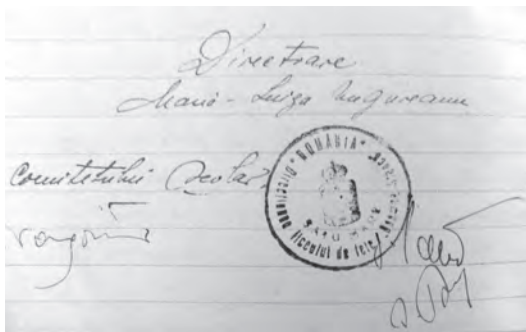
19. Convocarea primei adunări generale a părinților de la Liceul de Fete „Doamna Stanca” – 3 noiembrie 1945



Clădirea școlii și internatului căilor ferate la începutul secolului XX

realizată de directoarea Maria Luiza Ungureanu (1945–1947) și agreată de consiliul profesoral este localul CFR, construit anume pentru școală, și care la acel moment găzduia doar câteva bănci. Condițiile financiare impuse însă de Inspekția CFR Oradea s-au dovedit însă prea dificile pentru liceul care se întreținea deocamdată doar din taxele elevelor: aripa clădirii care urma să le fie acordată avea nevoie și ea de reparații importante, iar plata cheltuielilor curente revenea tot școlii. În această situație, consiliul profesoral a decis ca investițiile obligatorii să fie făcute mai degrabă în clădirea proprie, și nu în cea care urma să fie închiriată. Școala avea să-și continue activitatea pe strada Ștefan cel Mare, iar internatul urma să fie improvizat în același edificiu, prin câteva modificări de structură interioară. Astfel, sala de gimnastică avea să fie reparată și transformată în bucătărie; la etajul I, două săli de clasă, cancelaria și secretariatul, despărțite printr-un zid de restul încăperilor, urmau să fie transformate în dormitoare; o încăpere mică ce servea până atunci drept depozit avea să fie transformată în grup sanitar; în spatele scărilor va fi amenajată camera pentru alimente. Spălătoria urma să fie amenajată pe coridorul exterior, iar dușurile folosite până atunci de Școala Profesională de Fete vor servi și elevelor din internat, prin rotație.

Investițiile propuse s-au realizat în toamna și iarna anului 1946. În luna martie a anului următor, s-au găsit fonduri pentru completarea mobilierului necesar funcționării școlii și pentru achiziționarea de materiale didactice. În

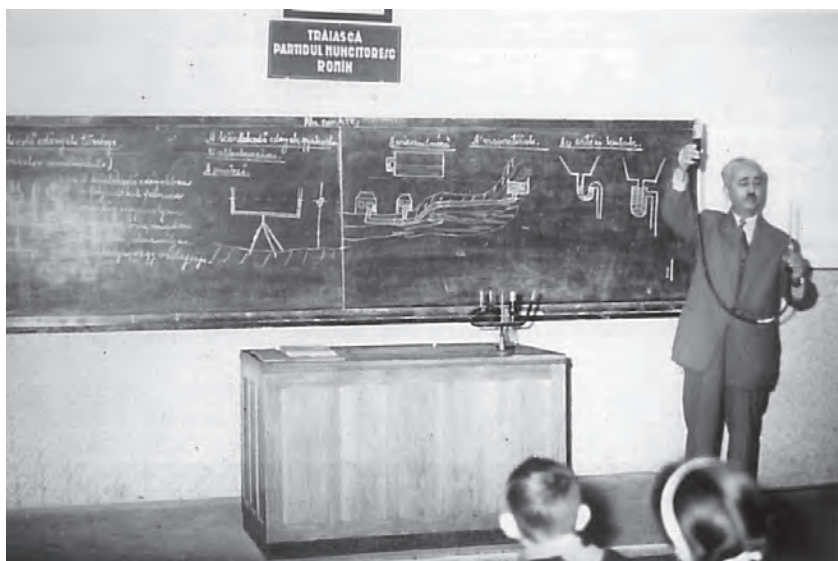


Semnătura directoarei Maria Luiza Ungureanu și ștampila Liceului – 1946

aceeași perioadă au început să se facă simțite și în viața liceului efectele regimului comunist, instalat în noiembrie 1946. Membrii consiliului școlar au fost schimbați treptat cu oameni agreați de sistem. Ultima silită să demisioneze este directoarea Maria Luiza Ungureanu, cea care ajutase școala să depășească greutățile primilor ani de după război.

Anul 1947 a avut totuși și puncte pozitive pentru Liceul de Fete „Doamna Stanca”. Internatul a fost în sfârșit mutat într-o altă clădire, pusă la dispoziție de Comisia Sindicală locală. Spațiul astfel eliberat a revenit la destinația sa inițială, iar în toamna anului 1947, școala funcționa deja cu 12 săli de clasă, sală de gimnastică, cancelarie și birou directorial.

În perioada comunistă, administrația insituțiilor școlare care funcționează în clădirea de pe strada Ștefan cel Mare este mult mai centralizată, iar modificările de infrastructură se realizează sistemic, fără a lăsa prea mult loc spiritului



Sală de clasă în anul 1963

de inițiativă al conducerii școlii. În afara reparațiilor curente și a schimbării destinației unor încăperi, școala își păstrează în mare măsură aspectul inițial. În curtea interioară sunt construite două anexe de mici dimensiuni, cu un singur nivel, care serveau drept ateliere de lucru. Peretele sudic al coridorului de acces a fost acoperit cu un mozaic realizat de József Petkes, care înfățișează stilizat scene din viața școlară.



Grup de elevi în curtea interioară a școlii – anii 1970



Mozaicul de pe peretele coridorului de acces



Frontonul Colegiului Național „Doamna Stanca”

Cele mai recente lucrări de renovare s-au finalizat în anul 2015. Schimbări importante la nivelul imaginii exterioare le-au adus înlocuirea ferestrelor-vitrină de la parter cu unele similare celor de la etajele superioare. Clădirea cu plan în L, delimitând o curte interioară, a fost pusă în evidență de tencuiala în nuanțe deschise, de alb și gri, în tradiția începutului de secol XX. Aspectul frontonului realizat în manieră clasică este conferit de ritmicitatea ferestrelor cu deschidere rectangulară și de cele trei registre orizontale, realizate din tencuială, care delimitează nivelurile edificiului. Intrarea boltită din partea sudică a fațadei principale, sub forma unui coridor îngust care străbate în întregime corpul clădirii, oferă întregului edificiu o notă de distincție arhaică.

Investițiile s-au concretizat în reabilitarea frontonului și a fațadelor secundare prin lucrări de zidărie, tencuială și înlocuirea integrală a geamurilor. În interior, restaurarea a presupus în unele cazuri recompartimentarea spațiului existent și



Curtea interioară a Colegiului Național „Doamna Stanca”



Intrarea Colegiului Național „Doamna Stanca”



Sală de clasă după renovare



Laboratorul de informatică



Terenul de sport

divizarea acestuia în conformitate cu necesitățile actuale ale activităților școlare. Astfel, Colegiul Național „Doamna Stanca” cuprinde la ora actuală 26 de săli de clasă, asigurând spațiu suficient pentru cei peste 750 de elevi ai instituției de învățământ. Dotările interioare de ultimă generație facilitează performanțele școlare la orice nivel, și în cadrul tuturor specializărilor învățământului liceal aflate în oferta Colegiului: științe ale naturii, matematică și informatică, filologie și științe socio-umane. Predarea disciplinelor care necesită echipamente suplimentare se realizează în cele trei cabinete și patru laboratoare puse la dispoziție de instituția de învățământ. Pentru buna desfășurare a activităților sportive și recreative, școala este dotată cu două săli de sport, la rândul lor recent renovate, și două terenuri de sport, dedicate în special jocurilor de echipă.

Biblioteca a fost lărgită în cadrul restaurărilor din ultimii ani, spațiul de lectură fiind modernizat prin înlocuirea mobilierului și instalarea echipamentelor electronice. Majoritatea cărților care formează biblioteca colegiului, însumând peste 25.000 de volume, se înscriu în domeniul literaturii române și universale. Prin acțiunile de

completare a fondului de carte și achiziționarea constantă de noutăți editoriale sunt puse la dispoziția elevilor publicații din cele mai diverse, în conformitate cu cerințele pregătirii actuale: cultură și civilizație, filozofie / psihologie, religie, economie politică, matematică, fizică, chimie, biologie, medicină, artă, sport, muzică, lingvistică, geografie și istorie.



Biblioteca

II. Gimnaziul Catolic

II.1. Antecedentele - Colegiul Iezuit

Gimnaziul catolic sătmărean se bucura deja de o tradiție îndelungată în momentul în care și-a început activitatea în clădirea de pe strada Ștefan cel Mare. Încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, în Satu Mare se înființează colegiul iezuit, precursorul instituțional al gimnaziului de mai târziu. Alegerea Sătmărilor ca sediu al instituției de învățământ este motivată de circumstanțele politice și religioase ale perioadei, suprapuse considerentelor strategice, care făceau din această zonă un centru de interes regional.



Stampă reprezentând cetatea Satu Mare – 1660

Una dintre principalele direcții de acțiune ale ordinului iezuit, instrument de bază al reformei catolice, consta în organizarea și susținerea învățământului, în special a celui secundar și superior. Beneficiind din plin de sprijinul curții vieneze, iezuiții ajung pe meleagurile sătmărene încă din anii 1580, însă în prima fază prezența lor se face simțită doar sporadic. Înființarea colegiului de la Satu Mare face parte dintr-o strategie mai amplă a arhiepiscopului de Esztergom, Péter Pázmány, la rândul său membru al ordinului și un cărturar de seamă al vremii sale. Având drept scop formarea unei elite intelectuale în spirit catolic, acesta fondează o întreagă rețea de colegii și gimnazii în

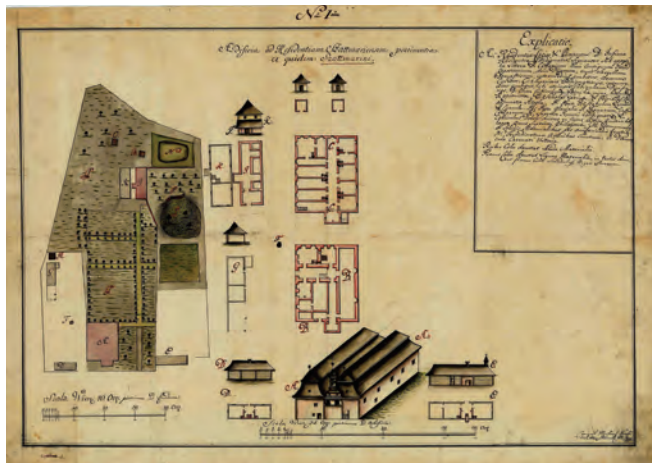
zonele de influență ale Vienei, punându-le sub oblăduirea călugărilor iezuiți. Punctul cel mai estic al interesului cardinalului s-a dovedit a fi Sătmarul. Un element principal în alegerea lui Pázmány l-a constituit existența cetății și a garnizoanei imperiale cantonate pe aceste meleaguri, capabile să ofere un plus de siguranță activității iezuite într-o zonă puternic influențată de protestantism. A mai contat, de bună seamă, sprijinul unor puternice familii nobiliare de rit catolic, capabile să-și pună influența în slujba bunei desfășurări a procesului de învățământ, dar și să susțină financiar și logistic activitățile ordinului. În 1636, Péter Pázmány semnează diploma de înființare a colegiului iezuit din Satu Mare. Actul fondator este confirmat și de împăratul Ferdinand III în anul 1639 și marchează începutul învățământului secundar catolic în zona noastră.

Inițial, activitatea iezuită la Satu Mare se baza pe existența unei clădiri destinate școlii și uneia care adăpostea călugării – conventul, localizate cu aproximație pe teritoriul fostei cetăți. După distrugerea fortificației la începutul secolului al XVIII-lea, iezuiții s-au așezat pe locul numit „Dealul toboșarilor” și,

mai târziu, al „Cetății”, corespunzător aproximativ amplasamentului actual al Colegiului Național „Mihai Eminescu” și al bisericii „Calvaria”. Până în această perioadă, ordinul cunoscuse o răspândire considerabilă, atât în Ungaria, cât și în Transilvania, unde controla, în momentul desființării, nu mai puțin de 41 de gimnazii, 7 convicte și 12

seminare teologice, fără a lua în considerare instituțiile academice. Nu este astfel de mirare că, și la nivel local, activitatea iezuiților se diversificase, iar numărul clădirilor aflate în folosința acestora se înmulțise considerabil. Din punct de vedere al activității educaționale, iezuiții susțineau, în afara colegiului, școala elementară cu trei clase și internatul pentru bursieri. Ansamblul de locuire era completat de locuințele călugărilor, anexele gospodărești și, bineînțeles, biserica. Din cauza schimbărilor majore de structură ale zonei, amplasamentele construcțiilor se pot identifica astăzi doar aproximativ.

Școlile susținute de iezuiți asigurau o pregătire uniformă pentru toți elevii înscriși, indiferent de amplasamentul geografic. Conținutul unitar al



Clădirile Ordinului Iezuit la Satu Mare în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea

învățământului și al structurii școlare este dat de programa urmată în toate instituțiile susținute de ordin, cunoscută sub numele de „Ratio atque Institutio Studiorum Societatis Jesu”, sau, pe scurt, „Ratio Studiorum”. Regulamentul redactat în 1586 și menținut pe o perioadă de trei secole, fără schimbări esențiale, structura gimnaziile iezuite pe cinci clase, din care primele trei gramaticale, a patra de științe umaniste, iar ultima de retorică. Așa cum este cazul gimnaziului din Satu Mare, instituția putea funcționa și asigurând doar primul ciclu de învățământ, cel gramatical. Pregătirea dobândită de elevii care frecventau un astfel de gimnaziu se rezuma inițial la o cunoaștere aprofundată a gramaticii și a limbii latine, condiția esențială a admiterii într-o treaptă superioară de învățământ. De la jumătatea secolului al XVIII-lea, programa școlară a primelor clase gimnaziale se diversifică ușor: sunt introduse noțiuni de matematică, drept, istorie universală, care nu schimbă însă caracterul umanist prin excelență al învățământului iezuit. Pentru a urma o facultate, elevii trebuiau însă să treacă nu doar de cele două clase superioare ale gimnaziilor (științe umaniste și retorică), ci și de cursurile de filosofie obligatorii, extinse pe o perioadă de trei ani.

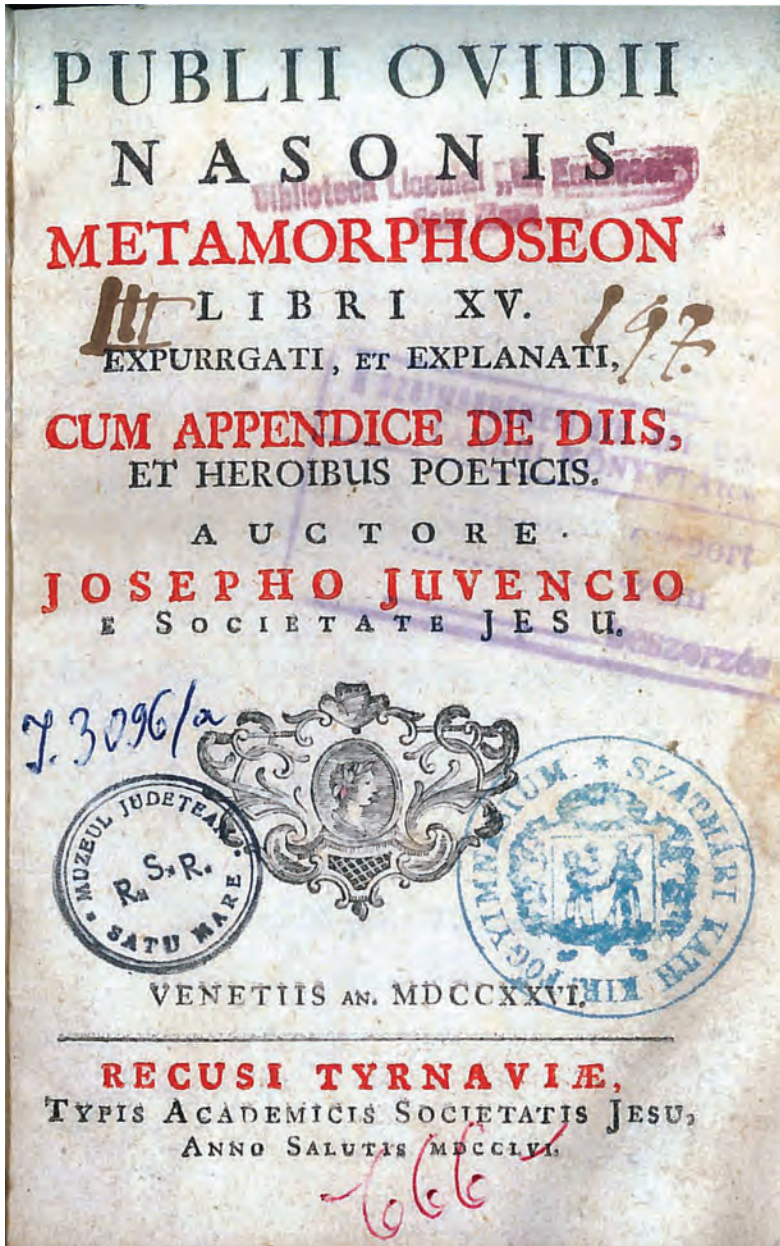
Conform aceluiași reguli de școlarizare, profesorii de gimnaziu își desfășurau activitatea la o singură clasă. Excepție făcea cazul în care numărul de elevi era redus: în această situație, două clase puteau fi comasate, dar numai la nivel inferior (primele două clase de gramatică). La gimnaziul iezuit din Satu Mare, numărul profesorilor a fost suficient, aici funcționând constant în medie cinci dascăli cu câte 20–25 de ore de predare săptămânal.

Istoria gimnaziului iezuit de la Satu Mare se încheie în anul 1773, odată cu edictul prin care împăratul Iosif II dispune încetarea activității ordinului în teritoriile controlate de curtea vieneză. Școala este oferită călugărilor pauliceni, care o întrețin timp de 13 ani. Perioada gimnaziului paulician este prea scurtă pentru a cunoaște schimbări fundamentale în modul de desfășurare a procesului de învățământ, caracterizându-se mai degrabă printr-o continuitate a programei de studiu iezuite. În 1786, desființarea ordinelor călugărești prin edict imperial provoacă o nouă pauză în activitatea pedagogică a gimnaziului sătmărean. Instituția secundară de învățământ se transformă în școală elementară și funcționează la acest nivel în următorii ani, deși au existat constant tentative de reînființare a vechiului gimnaziu.

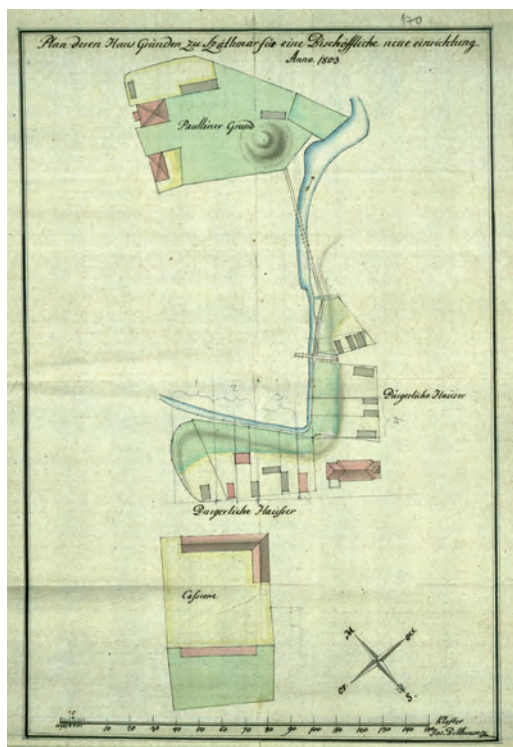
În ciuda anumitor critici privind modul de desfășurare a actului pedagogic iezuit, este cert că sistemul de învățământ susținut de ordin a creat, în Ungaria, Transilvania și, în speță, la Satu Mare, centre de studiu durabile, cu o tradiție



iezuit – secolul
al XVIII-lea



Publius Ovidius Naso, „Metamorphoses” – ediție îngrijită de iezuitul Joseph Juvencio (Trnava, 1761), din biblioteca Gimnaziului Catolic



Locul fostului gimnaziu catolic – 1803

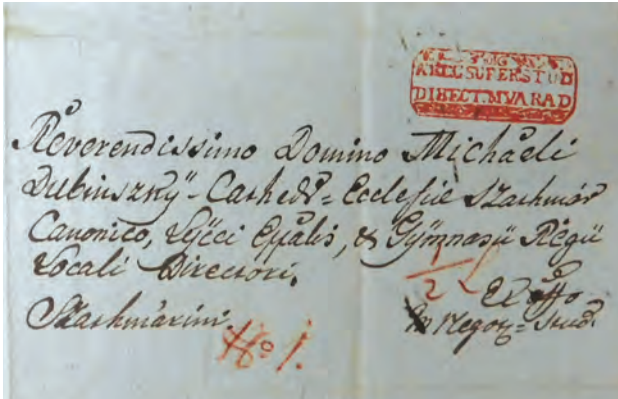
susținerii ecleziastice manifestate prin ordinele călugărești, instituția a fost desființată, iar re-fondarea sa în spirit laic nu a fost aprobată, în ciuda repetatelor cereri de sprijin ale comitatului și ale orașului Satu Mare.

II.2. Gimnaziul Superior Catolic

Învățământul catolic din zonă a intrat într-o nouă epocă a funcționării sale în momentul înființării Episcopiei Romano-Catolice de Satu Mare. Existența Episcopiei sătmărene (desprinsă din dieceza de Eger) a fost decretată de împăratul Francisc II, la 23 martie 1804, și apoi consfințită prin Bula papei Pius VII, în luna august a aceluiași an. Din punct de vedere geografic, dieceza cuprindea între granițele sale 60 de parohii de pe teritoriile fostelor comitate Satu Mare, Maramureș, Ung, Ugocea, Bereg și o parte din Szabolcs. Este indiscutabil că fondarea Episcopiei a atras după sine formarea unui aparat instituțional și logistic amplu, capabil să susțină integral activitatea diecezană. În afara preocupării de a asigurarea spațiului propriu de funcționare, primele demersuri ale episcopului István Fischer s-au îndreptat în direcția reînființării gimnaziului sătmărean.

care asigura instituțiilor școlare succesoare argumente puternice în favoarea continuității. Dincolo de considerentele politice ale reformei imperiale, îndepărtarea controlului iezuit asupra instituțiilor de învățământ era subsumată politicii iluministe care caracterizează această perioadă din domnia lui Iosif II. În concepția împăratului, era momentul ca școala să fie scoasă de sub monopolul ecleziastic și să devină o instituție publică, dominată de elementul laic. Fidelitatea generațiilor de elevi astfel pregătiți trebuia să fie deviată dinspre biserică spre statul absolutist reprezentat de împărat, și să devină în timp liantul social al imperiului multinațional.

Pentru gimnaziul sătmărean, reformele lui Iosif II nu au avut consecințele așteptate. În lipsa



Scrisoare cu ștampila Directoratului Școlar Oradea

Spre finalul anului 1804, împăratul Francisc II a răspuns pozitiv cererii episcopului sătmărean, încredințându-le piariștilor susținerea viitorului gimnaziu. Călugării aparținând acestui ordin nu erau străini de sistemul de învățământ transilvănean, unde activau cu succes de la începutul

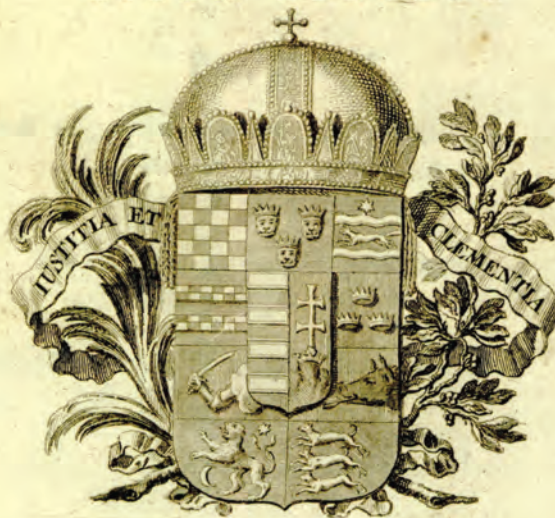
secolului precedent, dar nici de comitatul Satu Mare: un gimnaziu piarist susținut cu consecvență de puternica familie Károlyi funcționa la Carei, capitala de atunci a comitatului, încă din 1727. Cu toate strădaniile nou-înființatei episcopii, sosirea piariștilor la Satu Mare a fost amânată o perioadă de câțiva ani, timp în care înaltul cler local a căutat alte soluții și a forțat deschiderea, în anul 1807, a primelor trei clase gimnaziale, de gramatică. Pentru statutul noului centru episcopal nu mai corespundea, însă, nici rangul de „gimnaziu inferior”, specific vechii instituții de învățământ. Din acest motiv, a fost găsită o soluție de compromis: cele două clase ale gimnaziului din Baia Mare au fost mutate la Satu Mare în cursul anului următor, iar școala și-a început funcționarea la capacitate maximă, cu statutul de „gimnaziu superior”.

Autoritatea laică sub a cărei supraveghere se desfășura activitatea gimnaziului de la Satu Mare este, de la începutul secolului al XIX-lea, Consiliul Regal. Supunându-se unor reguli redactate încă în timpul lui Iosif II, acesta controla instituțiile de învățământ din teritoriu prin intermediul a cinci directorate, dintre care cel de la Oradea avea în jurisdicția sa și gimnaziul sătmărean.

La nivel instituțional local, conducerea noii școli era încredințată unuia dintre canonicii capitlului de Satu Mare, primul investit în această funcție fiind Florián Kovács (1806–1808). Statutul de director era mai degrabă unul onorific, fără remunerație. Selectarea profesorilor – atât clerici, cât și laici, cei din urmă repartizați îndeosebi la clasele umaniste – intra în atribuțiile episcopiei, care plătea, de altfel, și indemnizațiile acestora. Cheltuielile materiale ale gimnaziului erau integral suportate de instituția episcopiei, dar acestea nu trebuiau să depășească 2000 de florini anual. În acest domeniu, școala din Satu Mare era vizibil dezavantajată față de instituțiile de profil susținute integral de stat, care beneficiau de un buget mediu anual de 3400 de florini.

La începerea cursurilor gimnaziale, în anul 1807, conținutul și structura programului educațional sunt adaptate la normele impuse prin programa

RATIO
EDUCATIONIS
TOTIUSQUE
REI LITERARIÆ
PER
REGNUM HUNGARIÆ
ET
PROVINCIAS
EIDEM ADNEXAS.



TOMUS I.

VINDOBONÆ,
TYPIS JOAN. THOM. NOB. DE TRATTNERN,
SAC. CÆS. REG. MAJ. TYPOGR. ET BIBL.
MDCCLXXVII.

Coperta setului de reglementări „Ratio Educationes”, Viena, 1777

școlară care intrase în vigoare în anul precedent, „Ratio publicae totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidam adnexas”, sau, pe scurt, „Ratio Educationis.” Un set de norme menite să reglementeze, pe bază laică, învățământul din Ungaria, mai fusese elaborat cu câteva decenii înainte, dar implementarea sa a întâmpinat dificultăți serioase. Prima programă Ratio Educationis a fost creată la inițiativa împărătesei Maria Tereza, pe baza unor rapoarte redactate în teritoriu, și a fost pusă teoretic în aplicare în anul 1777. Pentru Transilvania, unde situația confesională era sensibil diferită față de restul Ungariei, a fost redactat un alt set de reguli educaționale, reunite sub denumirea prescurtată de „Norma Educationis”. Nici acestea nu au avut, se pare, aplicabilitate practică. Asupra reformei sistemului de învățământ s-a revenit abia în 1806, când premisele sociale ale educației laice beneficiau deja de o fundație mai solidă. Abia în acest an intră în vigoare și sunt aplicate normele celui de al doilea „Ratio Educationis”, care vor sta la baza sistemului de învățământ din Ungaria și din provinciile învecinate timp de mai bine de o jumătate de secol.

Față de primul Ratio Educationis, cel de al doilea set de norme are un caracter mai sistematizat, un spirit mai unitar și



Student – sfârșitul
secolului al XVII-lea

mai puțin enciclopedic. În cadrul sistemului de învățământ astfel reglementat, fiecare ciclu de studiu este legat organic de cel din treapta inferioară. La nivelul cel mai mic se situau școlile elementare, care puteau fi localizate la sat, într-un oraș mai mic sau într-unul mai mare și beneficiau, în funcție de această amplasare, de unul, doi sau trei învățători. Gimnaziile erau divizate în instituții de rang inferior, cuprinzând doar patru clase de gramatică, și superior, cu șase clase, incluzând două clase cu profil umanist. Absolvenții de gimnaziu constituiau candidați eligibili pentru cursurile de filosofie și, apoi, de drept, care se desfășurau în cadrul Academiiilor Regale. În fruntea tuturor acestor instituții de învățământ se situa Universitatea Regală.

„Ratio Educationis II” reducea, în cazul gimnaziilor, numărul de subiecte predate, dar și numărul de ore de studiu alocate științelor reale. Limba latină ocupă cel mai important loc în cadrul disciplinelor școlilor secundare, limba maghiară este introdusă în rândul materiilor obligatorii, iar opțională rămâne doar limba greacă. Astfel, conform normativelor în vigoare, planul de învățământ al gimnaziului sătmărean se structura în prima parte a secolului al

XIX-lea pe următoarele discipline (după Sarmaságh Géza, *A szatmári kir. kat. főgymnasium története*, Szatmár, 1896, p. 46):

Anul I. Religie / Limba maghiară sau altă limbă maternă / Limba latină / Aritmetică

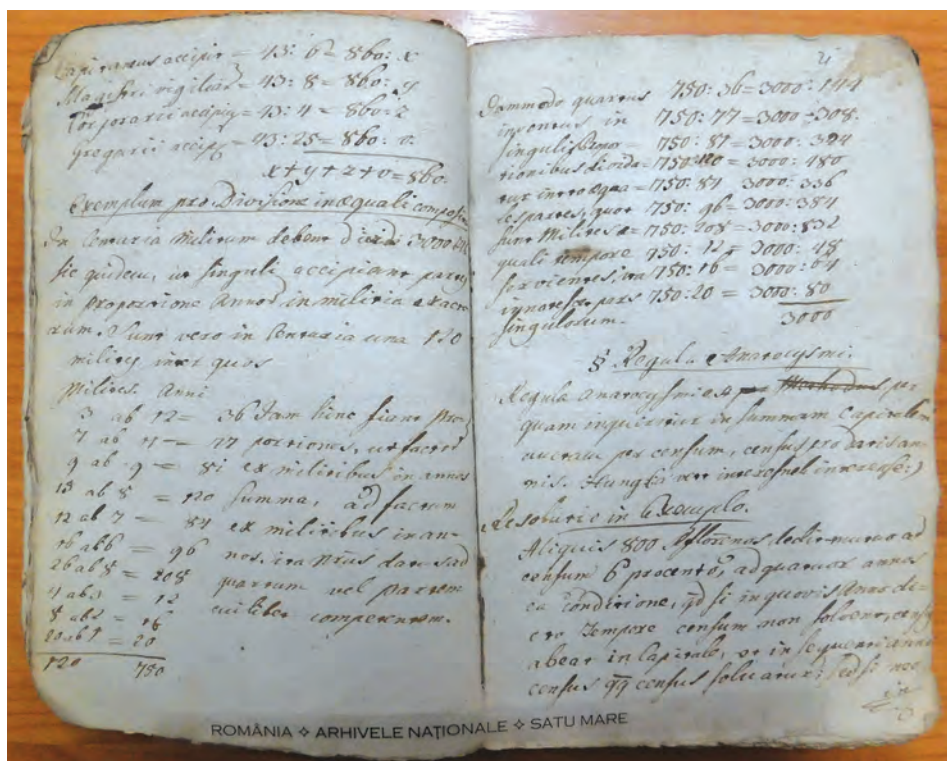
Anul II. Religie / Limba maghiară / Limba latină / Aritmetică / Geografie

Anul III. Religie / Limba maghiară / Limba latină / Istorie / Aritmetică

Anul IV. Religie / Limba maghiară / Limba latină / Istorie / Geografie / Aritmetică

Anul V. Religie / Limba maghiară / Retorică / Istorie / Geografie / Antichitate greacă / Științele naturii / Artitmetică

Anul VI. Religie / Poetică / Limba maghiară / Istorie / Geografie / Antichitate romană / Științele naturii / Artitmetică



Manual de matematică utilizat la începutul secolului al XIX-lea de către un profesor sătmărean

Anul școlar era divizat în două semestre prin câteva zile libere, la începutul lunii martie. Vacanța mare cuprindea inițial lunile septembrie și octombrie, iar începând cu anii 1830, august și septembrie. Examenle anuale erau susținute de toți elevii, numărul acestora depinzând de anul de studiu. În

clasele terminale, perioada de examene putea să dureze chiar și 20 de zile. Cele două clase umaniste beneficiau de câte o zi liberă între două teste, iar în cazul elevilor din anii inferioari, numărul acestora creștea, în funcție de vârsta copilului. În urma examinării, școlarii erau evaluați cu ajutorul calificativelor, care variau de la „suficient” la „excelent”. În cazul în care elevul nu se încadra în nici una dintre aceste evaluări, profesorii puteau refuza promovarea celui în cauză în anul de studiu următor.

Admiterea elevilor în învățământul gimnazial sătmărean nu era condiționată, inițial, de absolvirea unei școli elementare. Singurele restricții erau legate de vârstă – erau eligibili băieții care împliniseră minimum nouă ani. Limita superioară de vârstă nu este fixată, astfel încât, nu în puține rânduri, elevii proaspăt admiși erau mai mari. Anumite ezitări existau, totuși, în fața candidaților care absolviseră o școală elementară protestantă sau se pregătiseră în particular cu un profesor protestant. De la jumătatea secolului al XIX-lea, regulile de admitere se schimbă ușor, iar aderența la cultul rival poate fi depășită printr-o testare a cunoștințelor din religia catolică.

Înainte de a fi înscriși la gimnaziu, candidații erau supuși unor teste preliminare care trebuiau să dovedească o bună cunoaștere a limbilor maghiară, germană și latină, atât la nivel de citire, cât și de scriere, cunoștințe minimale de limba maternă și de matematică. Toate aceste examene puteau fi evitate dacă elevul putea să dovedească, în momentul înscrierii, că a absolvit cel puțin două clase ale școlii elementare.

Numărul de elevi care frecventează cursurile gimnaziului sătmărean, al absolvenților și evoluția acestor date statistice în timp oferă o imagine relevantă asupra calității actului de învățământ și, mai ales, asupra rolului educației gimnaziale catolice în zona sătmăreană. Abordările specialiștilor în istoria învățământului, în special cele sub forma studiilor de caz, crează deja o imagine destul de completă asupra tendințelor epocii în domeniul învățământului secundar. Strădaniile acestora s-au concretizat în publicarea unor liste matricole relativ complete, structurate pe ani de studiu și pe nivele de școlarizare, facilitând astfel interpretarea și contextualizarea informațiilor păstrate.

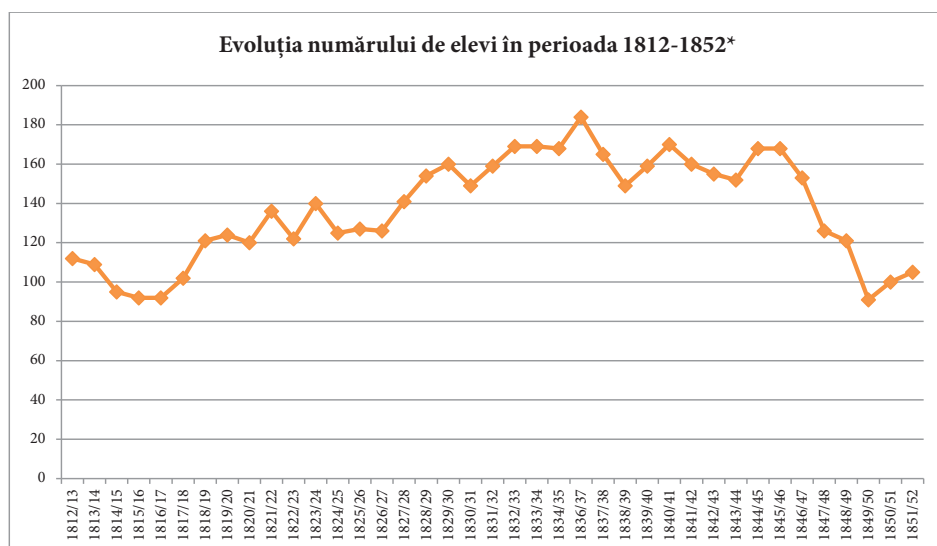
Cursurile gimnaziale au debutat în anul 1807 la un nivel relativ modest: abia 9 elevi erau atunci înscriși în instituția de învățământ re-înființată. Numărul nu este unul surprinzător, având în vedere condițiile în care s-au realizat primele înmatriculări și viitorul incert al



Dascăl – sfârșitul secolului al XVII-lea

școlii secundare, care nu beneficia în acel moment nici măcar de un statut bine definit din perspectiva legilor în vigoare. Primele date complete le avem din anul de studiu 1810–1811, când în clasele inferioare erau deja înscriși, în total, 90 de elevi. În aceeași perioadă este realizată statistica școlarilor din clasele umaniste, care totaliza un număr de 31 de înscriși, relativ mare pentru standardele acelor ani. În mod cert, cel puțin o parte a elevilor care frecventau sau intenționau să frecventeze cursurile superioare ale gimnaziului de la Baia Mare s-au îndreptat spre Satu Mare, odată cu transferul celor două clase în orașul nostru.

Numărul total al elevilor înscriși în cele șase clase ale gimnaziului din Satu Mare se păstrează constant în documente începând cu anul școlar 1812–1813, iar evoluția acestuia se prezintă în felul următor:



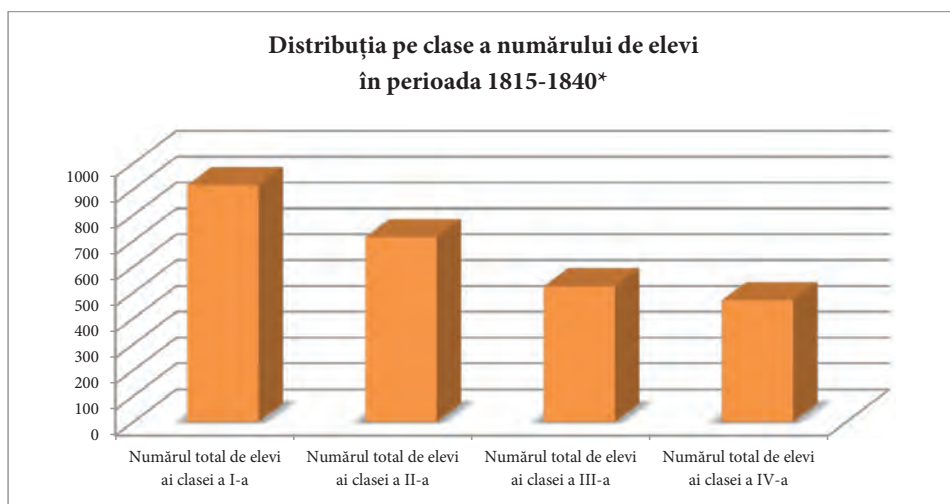
* Date publicate de Bura László, *Iskolavárosunk Szatmárnémeti*, Csíkszereda, 1999, p. 116–117.

Informațiile pe care le avem la dispoziție indică astfel că numărul elevilor înscriși la Gimnaziul Superior Romano-Catolic din Satu Mare a înregistrat în timp o creștere ușoară, însă constantă. Cifra de școlarizare se stabilizează în jurul a 160 de copii la finalul anilor 1830. Scăderile temporare ale efectivelor de elevi, remarcate începând cu deceniul al IV-lea, se datorează unor fenomene independente de viața școlii, care afectează în schimb întreg spectrul social al zonei sătmărene. Un exemplu în acest sens îl constituie epidemia de holeră care a început să se manifeste în comitatul Satu Mare și în zonele învecinate în 1831. Din cauza numărului mare de îmbolnăviri, anul școlar 1831/32 a început și la gimnaziul sătmărean cu o întârziere de o lună. În afara temerilor legate

de sănătatea copiilor, reducerea numărului de înscrieri a fost cauzată, de bună seamă, și de starea de carantină impusă la nivel statal, care presupunea închiderea granițelor comitatelor afectate și interdicția de liberă circulație. Elevii din alte zone, plecați acasă pentru vacanță, au avut dificultăți în a se întoarce la Satu Mare înainte de anul 1832.

Alte rupturi în viața gimnaziului sunt observabile în jurul anului 1848. Evenimentele acelei perioade au afectat în modul cel mai semnificativ evoluția cifrei de școlarizare, care ajunge, în anul de studiu 1849/50, la abia 91 de elevi, un nivel mai mic decât cel din primii ani de funcționare a gimnaziului. În perioada imediat următoare este observabilă o anumită stabilizare, însă schimbarea statului instituției prin adăugarea a încă două clase superioare organigramei existente impune realizarea unei statistici distincte.

Prin sistemul educațional impus de „Ratio Educationis II”, recunoașterea rezultatelor școlare se bucura de o flexibilitate destul de largă: elevii care absolveau primele clase de gimnaziu beneficiau în mare măsură de pregătirea necesară unui funcționar de rang inferior, mai ales la nivel local. Pentru a evita astfel costurile considerabile necesare întreținerii în școala secundară, unii elevi își sistau voluntar studiile în momentul îndeplinirii condițiilor necesare pentru angajare – în prima etapă în calitate de practicanți, sau pentru a urma cursurile unei alte școli cu aplicabilitate practică mai mare. În afara abandonului școlar sau a imposibilității de a face față la cerințele educaționale, aceasta poate fi una din explicațiile scăderii numărului de înscriși pe măsura promovării în clasele superioare.

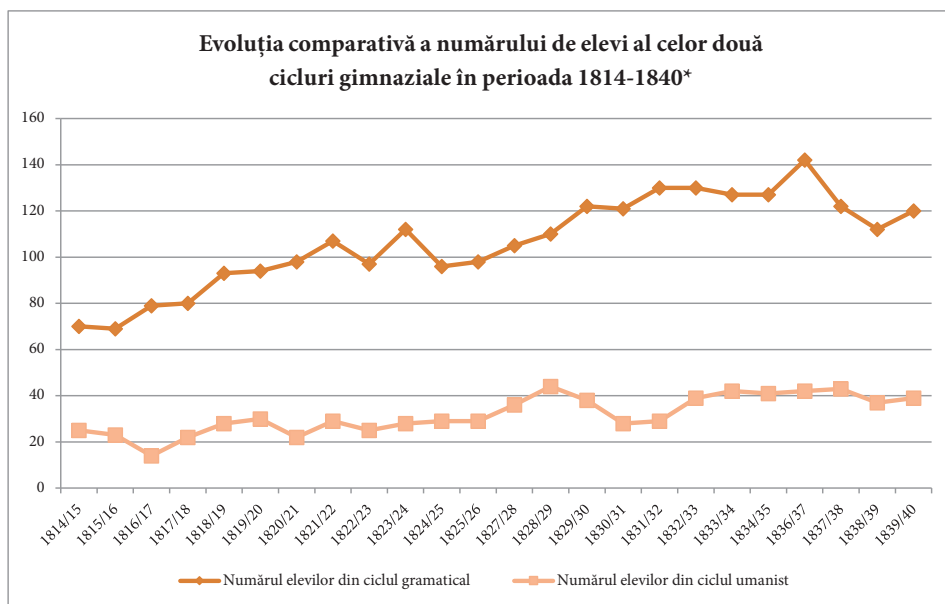


* Date publicate de Bura László, *Iskolavárosunk Szatmárnémeti*, Csíkszereda, 1999, p. 116–117.

		Anno 1816.		
Mense	Die	Mense	Die	
1.	18 ^o Feb.	17.	21.	Reliq. Act. Directio in obsequium D. G. Intimati. sub 21 ^o Nov. a. p. N ^o 30158. significat Archaeologiam Graecam, et Latinae nam in uper Scholarum Humanitati. Jan. inpropriae hacten.
2.	7 ^o Mars.	24.	24.	Vxor D. G. Intimati. sub 13 ^o Feb. a. c. N ^o 30099. Adli. tantentum Salariale etiam pro Mensibus Martio, et April. Clementer resolvitur.
3.	24 ^o Mars.	28.	28.	Sua Missusat Roma, intimante id ipsum Ecc. Comptio R. sub 9 ^o Jun. a. c. N ^o 3111. Fundationem pro Agendis Georgii Janitsi, Evobij et Familia ejusdem Tyrnavia Studentibus conferende. cum omnibus expeditis Adjunctis restitutorum dignata est.
4.	3 ^o Mars.	38.	38.	Vacantia in Convictu Lovenburgio Vinnensi pro parte Nationis Hungaricae publicatur.
5.	2 ^o Apr.	—	—	Informationes Bono-Semestralis de Juventute, et Profici. scribitur signantur.
6.	8 ^o Maj.	57.	57.	Altera una Vacantia in Convictu Lovenburgio Vinnensi ornata publicatur.
7.	13 ^o Maj.	66.	66.	Aliguae recensiter collatae Agendae publicantur, et de Agendis huius Scholae Semestralis proceditur.
8.	14 ^o Maj.	68.	68.	Ecc. Comptio R. sub 30 ^o Apr. a. c. N ^o 321111 intimati. Suae Majestatis Romanae Abbatematum Salariale poro quoque Clementer resolvitur.
9.	24 ^o Maj.	70.	70.	Vacantia pro aliquo Scholae Hungaricae in Academia Theopiana Vinnensi publicatur.
		71.	71.	Aliguae recensiter collatae Agendae publicantur.
		72.	72.	Opus librorum sub titulo: Descriptio Rei Hierarchicae Regni Hungariae, et Banatiorum Comitatum, per Compositum Anticum Carolum Pauli conscriptum, ad typum addititur.
10.	1 ^o Jun.	77.	77.	Remissio Operum Auditorij Gotth. proter Typographiam Vinnensem Antonii Straupf, per totum Monachium prout et districte eorundem prohibetur.
		80.	80.	Prohibetur, ne pro Theatris Materiae e Vita, et Sapientiae Christi, aut Sanctorum assumatur.
				Catalogi Librorum Mense Februario admissorum transmittuntur.
11.	1 ^o Jun.	83.	83.	Catalogi Librorum, Mense Martio prohibitorum.
12.	10 ^o Jun.	83.	83.	Opusculum sub titulo: Lamentabilis Servit nova subjugatio prohibetur ab eruptione Scholae Pictopolitanae, et Scholae Ottonianicae propediem.
13.	12 ^o Jun.	86.	86.	In Lyco Claudio-politano tres Vacantiae publicantur, a quibus: pro Sive Patrio, Sive Natura, et Politia.
		85.	85.	R. Sup. Schol. Directio in obsequium D. G. Intimati. sub 14 ^o Maj. a. c. N ^o 189111 emanati, jubet Consignationes Librorum prohibitorum ad Alphabetum reduci.
		88.	88.	Aliguae recensiter collatae Agendae publicantur.
14.	14 ^o Jul.	100.	100.	De quibusdam Agendis Informatio Semestralis deservitur.
		101.	101.	Libri sub titulo: Lud. Georg. des Mungen in dem Trunzel Dutter, prohibetur.

Cifra de școlarizare a elevilor din primul an de gimnaziu este aproape dublă față de cea specifică anului terminal al ciclului de gramatică. Tendința de sistare a cursurilor pe măsura promovării într-o unitate de studiu superioară este vizibilă în cadrul analizei de ansamblu și, cu mici excepții, individual, pe fiecare an școlar în parte. Cel mai probabil, concluzia este valabilă și pentru ultimul deceniu de funcționare a instituției sătmărene cu rang de „gimnaziu superior”, însă pentru această perioadă nu beneficiem de informațiile detaliate necesare statisticii.

Numărul înscrișilor în clasele umaniste este sensibil mai mic decât cel al elevilor din ciclul gramatical. Această constatare nu este deloc surprinzătoare, având în vedere că ciclul superior al gimnaziului era destinat aproape exclusiv pregătirii celor care doreau să urmeze, în viitor, cursurile unei facultăți. Cifra de școlarizare a elevilor umaniști nu variază atât de mult în timp, încadrându-se între 25 în anul de studiu 1814/15, și 42 în 1839/40, ultima perioadă în care dispunem de date exacte.

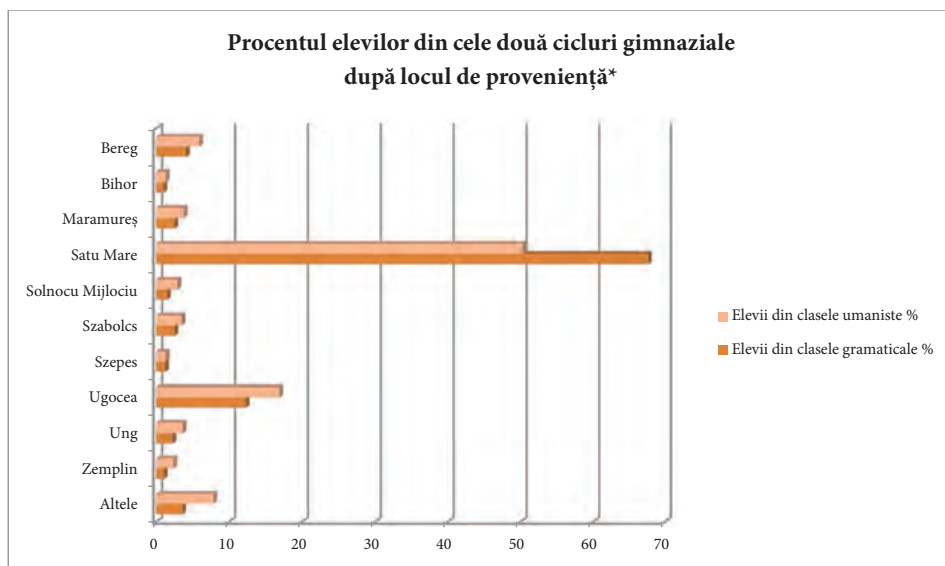


* Date publicate de Bura László, *Iskolavárosunk Szatmárnémeti*, Csíkszereda, 1999, p. 116–117.

Proveniența geografică a elevilor din ciclul umanist este mai diversificată decât cea a școlărilor din clasele inferioare de gimnaziu, majoritatea acestora din urmă fiind de origine din fostul comitat Satu Mare. Așa se poate explica creșterea mai bruscă a numărului de elevi din clasele terminale, survenită în jurul anului 1828, când înființarea convicțului episcopal

pune la dispoziția străinilor posibilități de întreținere mai avantajoase. Acesta este, cel mai probabil, și motivul pentru care epidemia de holeră din 1831–32, care izolează comitatele vecine, afectează mai profund cifra de școlarizare în cadrul ciclului umanist. În general, pe perioada studiată, se poate observa aceeași tendință de creștere a numărului de elevi și pentru ultimele clase gimnaziale, mai puțin evidentă însă din cauza eşantionului redus.

Principalele centre de proveniență geografică a elevilor gimnaziului sunt regiunile incluse în dieceza romano-catolică de Satu Mare, adică mai mult de cinci comitate istorice. La acest teritoriu se adaugă zona din imediata vecinătate a comitatului Satu Mare (Solnocu Mijlociu – viitorul Sălaj, Chioarul, Bihorul, districtul Hajdú etc.), preferate îndeosebi de elevii ciclului umanist, pentru care gimnaziul sătmărean reprezenta cea mai avantajoasă opțiune din punct de vedere al proximității geografice.



* Date publicate de Bura László, *Iskolavárosunk Szatmárnémeti*, Csíkszereda, 1999, p. 119.

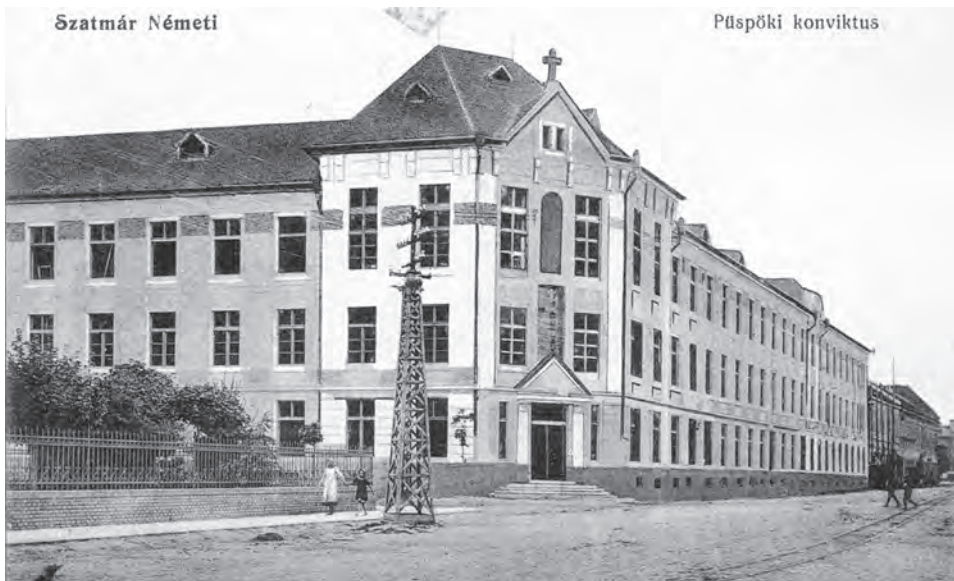
Majoritatea elevilor alegeau o școală apropiată de casă, iar din acest motiv frecvența elevilor sătmăreni la gimnaziul din oraș este relativ mare. Este însă de remarcat că procentul copiilor din comitatul Satu Mare înscriși în primii ani de școală este amplu comparativ cu cel al elevilor din ciclul umanist. Anii superiori au o bază de selecție geografică mai extinsă, școlile secundare capabile să asigure educația la acest nivel existând într-un număr mai mic la nivel regional. Mai mult, prin creșterea rolului școlilor și diversificarea posibilităților

pe care învățământul secundar le oferea absolvenților, numărul candidaților la gimnaziu crește anual, iar extracția socială este tot mai largă. Educația nu mai ține de apanajul nobilimii: elevii de gimnaziu sunt, din ce în ce mai des, fii de mici funcționari, de burghezi din orașele vecine, de preoți romano- și greco-catolici. În timp ce calitatea elevilor crește, mulți dintre părinții care caută o educație aleasă pentru copiii lor nu își permit să suporte costurile financiare ale găzduirii elevilor într-un oraș străin. Încă de la re-fondarea gimnaziului se pune astfel problema încurajării copiilor cu mijloace materiale limitate, însă cu rezultate școlare bune, în absolvirea formei de învățământ alese. Înființarea unui internat este privită ca o soluție ideală, însă la început, fondurile necesare unei astfel de întreprinderi lipsesc.

Inițial, și ca o soluție temporară, s-a preferat acodarea unor burse în cunquantum mic, însă suficient pentru minima întreținere a elevului. În unele cazuri, aceste ajutoare financiare ajungeau doar pentru completarea bugetelor insuficiente pentru asigurarea subzistenței. Nu doar gimnaziul, ci și Liceul Episcopal din Satu Mare aveau nevoie de un internat propriu, care, în ansamblu și pe termen lung, ar fi diminuat costurile de întreținere a elevilor săraci.

În fața cererii tot mai mari, episcopia a pus la dispoziția elevilor gimnaziului casa de lângă sediul episcopiei încă din primii ani de funcționare ai școlii. Capacitățile clădirii erau însă reduse, acesta putând găzdui anual abia 9–10 elevi.

Cel care a pus bazele noului internat – convict – capabil să răspundă integral cererii de găzduire a fost episcopul János Hám. La nici un an după



Clădirea fostului Liceu „Unio”, construită la începutul secolului XX pe locul convinctului

instalarea în funcție la Satu Mare, în 1828, acesta finanțează construcția clădirii internatului, care cuprindea la acea dată două dormitoare, două săli de studiu pentru elevi, o bucătărie și o cameră pentru bolnavi, extrem de necesară pentru evitarea izbucnirii unei epidemii. Noul edificiu era situat pe strada Cuza-Vodă, pe locul fostului Liceu „Unio”, actualmente Colegiul Național „Kölcsey Ferenc”.

Supravegherea copiilor era încredințată unui canonic, unui profesor al Liceului Episcopal sau al gimnaziului. În plus, fiecare dormitor avea câte un responsabil, ales dintre elevii de an terminal ai instituției gimnaziale. Copiilor găzduiți la internat le erau asigurate și mesele, beneficiind în plus de ore de desen gratuite.

Episcopul fondator a investit mult în susținerea și dotarea convictului. În 1842, când și această clădire s-a dovedit neîncăpătoare, János Hám a finanțat construirea unei clădiri cu două niveluri, capacitatea noului internat ajungând astfel la 35–40 de paturi. Pentru lucrările de refacere și întreținerea ulterioară a convictului, acesta a creat o fundație care dispunea de un buget de 50.000 de florini și mai multe loturi de teren arabil, pășune și livadă din terenurile episcopiei. Intenția fondatorului a fost de a oferi convictul astfel dotat ordinului iezuit, care trebuia să administreze buna funcționare a acestuia pe termen lung. Negocierile însă nu s-au finalizat până la moartea lui János Hám. În speranța unei rezolvări viitoare în sensul dorit, episcopul a lăsat prin testament convictului o avere considerabilă: 80.000 de florini bani gheață, un teren cu casă în valoare de 20.000 de florini și teren agricol valorând 48.000 de florini. Iezuiții ajung la Satu Mare și sunt așezați la conducerea convictului care va purta numele fondatorului, „Hám János”, abia în anul 1858.

II.3. Personalități

Primul director al Gimnaziului Catolic din Satu Mare, după reînființarea sa din 1806, a fost **Flórián Kovács**. S-a născut în 1754 la Diósgyőr (azi Miskolc, Ungaria). După finalizarea gimnaziului, devine membru al ordinului iezuit și



Episcopul Flórián Kovács (1754–1825)

se înscrie la cursurile de teologie la Viena. Renunță însă după un an, și începe dreptul în 1773. Din 1775 revine la seminarul teologic, de data aceasta la Eger. Își începe activitatea de preot la Jászberény (Ungaria), iar din 1784 activează ca profesor de teologie la Ujhorod, apoi la Eger. În 1801 ajunge la Carei, în calitate de preot paroh. Se mută la Satu Mare odată cu înființarea episcopiei, devenind canonic și prepozit al capitlului. Statutul de membru în corpul canonicilor l-a recomandat și pentru funcția de director al Gimnaziului, pe care o ocupă până în 1808. Cariera sa nu se sfârșește însă aici: în anul 1821, la vârsta de 67 de ani, devine episcop de Satu Mare, funcție pe care o păstrează până la moarte, în 1825.

Antal Majerhold, profesor și director al Gimnaziului Catolic din Satu Mare pentru o perioadă îndelungată, s-a născut în 1783 la Buda. Gimnaziul l-a urmat în capitală și apoi la Eger, unde

A photograph of a handwritten signature in dark ink on aged, yellowish paper. The signature reads "Antal Majerhold" on the first line and "Director de Gymnasium" on the second line. The handwriting is cursive and somewhat slanted to the right.

Semnătura directorului Antal Majerhold (1783–1866)

a urmat și cursurile de teologie. După finalizarea studiilor a funcționat ca și capelan la Moftin, Ardud și la Mukacevo pentru o perioadă de șase ani. A fost angajat apoi profesor la gimnaziul de aici, unde a rămas doar un an, preferând să urmeze o carieră preoțească la Felsőschönborn (azi Verhnii Koropeț, Ucraina). După opt ani, în 1818, devine paroh de Coștiui (Maramureș). În 1842 ajunge în Satu Mare, în calitate de canonic și ocupă funcția de director al gimnaziului din anul următor. În timpul mandatului său, instituția de învățământ cunoaște schimbări importante: în 1852, se transformă în gimnaziu principal cu opt clase, prin încorporarea Liceului Episcopal, iar în 1859, în cadrul școlii secundare sătmărene se înființează catedra de limba română, avându-l drept titular pe preotul Petru Bran. Majerhold este înlocuit din funcția de director în același an, când i se conferă, pentru fidelitatea față de coroană, medalia „Crucea de Merit”. Moare în 1866, la vârsta de 83 de ani.

János Pásztélyi, episcop greco-catolic de Mukacevo, a fost pentru o perioadă elev al gimnaziului din Satu Mare. S-a născut la Velejte, în fostul comitat Zemplin (azi Veľaty, Slovacia), în 1826. Primii ani ai școlii i-a urmat la Nyíregyháza (Ungaria) și apoi la Ujhorod (Ucraina). Pentru ciclul umanist al gimnaziului, a frecventat instituția din Satu Mare, însă l-a finalizat la Košice (Slovacia). Cursurile teologice le-a urmat la Mukacevo (Ucraina). A funcționat în prima etapă ca și capelan la Teceu, devenind apoi paroh de Hust. În 1858 devine arhiepiscop, iar din 1869 se implică și în viața politică a vremii, devenind deputat în Dieta țării. În același an este numit vicar episcopal, iar din 1870 ocupă funcția de preot de Sighet (Maramureș). În 1875 ajunge pe cea mai înaltă treaptă a carierei sale ecleziastice, devenind episcop de Mukacevo. De-a

lungul vieții deține titlaturi onorifice diverse, cum ar fi cea de prelat papal. Moare la Mukacevo în 5 aprilie 1891.

Dintre elevii gimnaziului sătmărean, una dintre cele mai impresionante cariere a avut-o **László Biró**, viitor episcop de Satu Mare. Născut în 1806 la Șomcuta Mare (Maramureș), într-o familie de intelectuali, acesta a beneficiat, în special la imboldul tatălui său, de o educație dintre cele mai alese. A urmat școala elementară la Baia Mare, apoi, timp de șase ani, cele două cicluri gimnaziale la Satu Mare. A frecventat cursurile de filosofie de doi ani, fiind admis apoi la seminarul teologic din Budapesta. La absolvirea facultății, a candidat pentru titlul de „doctor în filosofie”, pe care l-a și primit în 1829. Se întoarce la Satu Mare în același an, cu calde recomandări din partea foștilor profesori, și, după hirotonire, activează ca preot la Vállaj, apoi la Mérk (Ungaria). Un an mai târziu primește titlul de dascăl. În 1831 devine profesor de filosofie la seminarul teologic din Satu Mare, predând în paralel și cursuri de drept la școlile laice din oraș. Pregătirea sa temeinică în multiple domenii a atras atenția episcopului János Hám, căruia i-a devenit unul dintre cei mai apropiați colaboratori. În 1866 devine el însuși episcop de Satu Mare, fiind sfințit la Viena, în 11 aprilie 1867. În cadrul activității sale în funcția de înalt prelat se remarcă grija deosebită pentru procesul educativ la nivelul instituțiilor de învățământ sătmărene, László Biró fiind considerat, alături de predecesorul său, unul dintre cei mai importanți fondatori de așezăminte școlare. Este singurul episcop de Satu Mare care a avut ocazia să participe la un Sinodul Ecumenic, luând parte în calitate de invitat, în 1869–1870, la Conciliul de la Vatican. Moare în 12 ianuarie 1872 la Satu Mare și este înmormântat în catedrală.



Episcopul László Biró (1806–1872)

Una dintre cele mai importante personalități legate de Gimnaziul Catholic din Satu Mare, de această dată aparținând sferei laice, este poetul și jurnalistul **József Komócsy**. S-a născut la Vencsellő, în comitatul Szabolcs (Ungaria), la 25 martie 1836. La moartea timpurie a tatălui său, educația sa și a celor cinci frați a rămas în întregime în grija mamei, de origine franceză. Își începe studiile la gimnaziul sătmărean, însă temperamentul său nonconformist îi atrage exmatricularea din școala secundară, caracterizată în acea perioadă de reguli destul de stricte. Silit să muncească, acesta devine ajutor de cizmar, însă educația primită în scurta



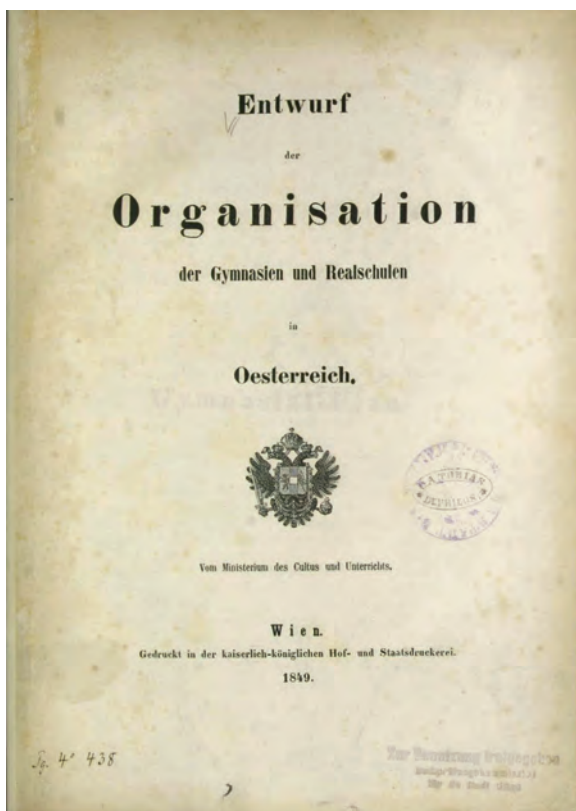
Poetul József Komócsy (1836–1894)

perioadă de studiu i-a fost suficientă, se pare, pentru a deveni dascăl suplinitor la școala elementară. Ocupă această funcție în Teceu (azi Tyacevo, Ucraina) timp de trei ani. Se întoarce la Satu Mare și susține fără probleme examenul de dascăl, funcționând din anul următor ca profesor titular în cadrul Institutului Pedagogic local. În aceeași calitate se mută în 1861 la Ujhorod (Ucraina), apoi la Pesta (Ungaria). În 1868 devine redactor al ziarului „Hírmondó”. În 1875 devine membru, apoi vice-președinte al Societății Petőfi. La finalul anilor 1860 îi apar primele volume de versuri. Komócsy continuă să publice constant în reviste și periodice articole pe teme pedagogice și politice. Moare la Budapesta în 19 iunie 1894, fiind înmormântat în cimitirul central.

III. Gimnaziul Romano-Catolic Regal

III. 1. Formarea Gimnaziului Principal Romano-Catolic

Tendențele Curții de la Viena de centralizare a puterii, determinate de evenimentele de la 1848–1849 s-au manifestat și în domeniul învățământului. Pornind de la ideea unei educații unitare în toate provinciile Imperiului,



Coperta setului de reglementări „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich”, Viena, 1849

menită să formeze în ultimă instanță identități convergente, autoritățile habsburgice au grăbit elaborarea unui plan de reformare a sistemului educativ. Coordonarea proiectului a fost încredințată ministrului Leo Thun, iar conținutul efectiv al noii legi a fost elaborat de austriacul Sigmund Exner, specialist cu o activitate notabilă în domeniul organizării școlare, și prusacul Hermann Bonitz, de formație filolog. Legea Entwurf – „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich” – intră în vigoare la 9 octombrie 1849 în Austria și la 10 ianuarie 1850 în Ungaria. Fiind destinată să reglementeze în primul rând învățământul secundar, reforma are un impact profund asupra statutului și a

modului de funcționare a Gimnaziului din Satu Mare, până atunci reglementat de „Ratio Educationis II”.

Noile reglementări legislative puneau bazele sistemului de învățământ public obligatoriu, gratuit, responsabilizând în același timp comunitățile pentru susținerea, prin participare activă, a acestui tip de instrucție. În general, legea presupunea existența a trei niveluri de educație: primar, reprezentat de școlile elementare sau publice; secundar, concretizat prin gimnazii și școli reale, și superior (universitar). Din punct de vedere instituțional, cea mai importantă prevedere era includerea cursurilor de filosofie, cu durata de doi ani, în structura gimnazială, și formarea gimnaziilor cu opt clase. Primele patru clase ale școlii secundare astfel înființate ofereau o educație completă, însă în general mai puțin densă absolvenților, pregătindu-i în continuare pentru o carieră de mic funcționar. Cunoștințele dobândite în primii patru ani de gimnaziu trebuiau să fie suficiente pentru înscrierea în ciclul superior, destinat exclusiv celor care doreau să urmeze o facultate. Păstrând spiritul prin excelență umanist al gimnaziului, noile reglementări formau totuși un anumit echilibru cu disciplinele ariei curriculare reale. Pentru a asigura un nivel de educație unitară absolvenților de școli secundare, la finalul celor opt ani de studiu este introdus examenul de maturitate (Bacalaureatul), a cărui promovare reprezenta condiția de bază a înscrierii în învățământul universitar.

Legea Entwurf urmărea în primul rând evoluția calitativă și nu cantitativă a învățământului secundar. Statutul instituțiilor școlare putea fi unul public, cu o activitate coordonată exclusiv și finanțată de instituțiile statului, sau privat, cuprinzând școlile întreținute de biserică sau de anumite comunități, a căror activitate era doar supravegheată de autoritățile abilitate. Pentru gimnaziile de interes public, condițiile de funcționare, stipulate clar în noua lege a învățământului, păreau în acel moment extrem de dificil de îndeplinit. Calitatea actului educațional trebuia dovedită de existența spațiului și a resurselor corespunzătoare, dar mai ales de pregătirea profesorilor. Predarea se specializa pe discipline de studiu: un singur profesor nu putea asigura instrucția pe mai multe domenii nici măcar în clasele inferioare de gimnaziu. Pregătirea exclusivă a cadrelor didactice pe disciplina de specializare nu mai era suficientă, aceasta trebuind să fie completată de o instrucție pedagogică solidă, dobândită în instituții de profil. Toate aceste reglementări au declanșat numeroase conflicte în sistemul de învățământ al provinciilor imperiale. Puține erau gimnaziile capabile să întrețină cursurile cu o perioadă mărită la opt ani, să doteze corespunzător spațiile de învățare și, în același timp, să crească numărul profesorilor bine pregătiți. Astfel, pe termen scurt, efectul legii a fost negativ pentru unele instituții școlare secundare: numeroase gimnazii care nu s-au ridicat la standardele impuse nu au mai fost acreditate în anii școlari următori, unele fiind chiar desființate. Pe termen lung însă,

prevederile noii legi au încurajat administratorii instituțiilor de învățământ să depună eforturi vaste înspre creșterea calitativă a actului educațional sub toate aspectele sale.

Cazul gimnaziului romano-catolic sătmărean a fost unul fericit. Datorită eforturilor depuse de Episcopia Romano-Catolică locală, în oraș funcționa,



Strada 1 Decembrie 1918 la finalul secolului al XIX-lea –
catedrala romano-catolică și palatul episcopal

încă din anul 1804, Liceul Episcopal, cu două clase de filosofie. Elevii acestuia erau, în marea lor majoritate, absolvenții ciclului umanist superior al gimnaziului. Funcționând inițial ca o școală privată episcopală, Liceul sătmărean își câștigase încă din 1832 statutul de instituție publică de învățământ și, prin urmare, posibilitatea de a emite diplome valabile pentru admiterea în învățământul superior. Liceul asigura în primul rând pregătirea viitorilor absolvenți ai Seminarului Teologic din Satu Mare, însă elevii instituției puteau alege și cariere laice. În 1850, cea mai viabilă opțiune pentru obținerea acreditării a fost includerea celor două clase liceale în Gimnaziul Superior, care a devenit în acest fel Gimnaziu cu opt clase, în deplină concordanță cu prevederile de statut ale Legii Entwurf. Școala secundară și-a început funcționarea în noua formă de organizare



Ștampila Gimnaziului
Romano-Catolic Regal în
cea de a doua jumătate
a secolului al XIX-lea

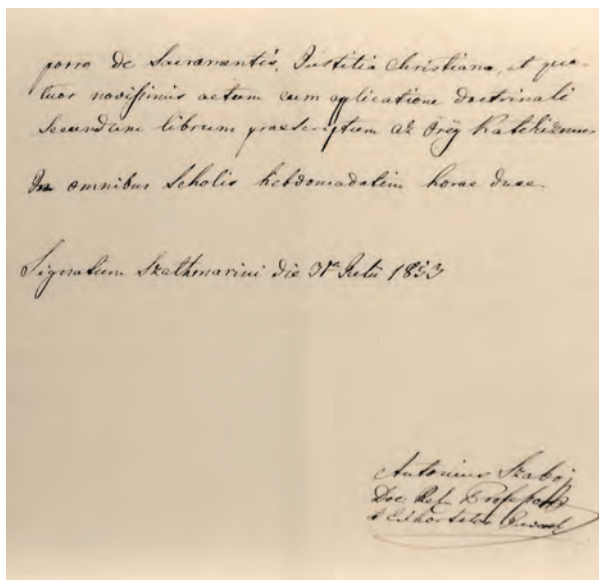
în anul școlar 1851/52, sub titulatura de „Gimnaziu Principal (Főgimnázium) Romano-Catolic”.

Legea învățământului de la jumătatea secolului al XIX-lea sista activitatea directoratelor școlare care administraseră până atunci activitatea gimnazială. În plan central, întreaga activitate a instituțiilor de învățământ începe să fie coordonată de Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice de la Viena, reprezentat în teritoriu fie de autoritățile locale comitatense, fie de inspectorii districtuali. În cazul gimnaziului sătmărean, autoritatea locală o reprezenta „Autoritatea școlară a districtului militar Oradea”.

Unificarea Gimnaziului Superior cu Liceul Episcopal nu a provocat nici un fel de rivalitate în ceea ce privește ocuparea statutului de director, deoarece cumulul celor funcții de conducere constituia, cu câteva excepții, o tradiție. Primul director al instituțiilor reunite a fost Antal Majerhold (1843–1859), absolvent de teologie și canonic al capitulului de Satu Mare, care coordona activitatea gimnaziului încă din deceniul precedent. Deși născut la Buda, acesta nu era străin de Satu Mare sau de instituția pe care o conducea, unde a urmat un timp cursurile gimnaziale.

Corpul profesoral s-a amplificat numeric și s-a diversificat odată cu intrarea în vigoare a noii legi a învățământului. În spiritul reglementărilor recente, care acordau mai multă pondere științelor exacte, s-au înființat și în cadrul gimnaziului sătmărean, începând cu anul 1851, catedrele de fizică, chimie și științele naturii. Pentru noile discipline s-au cooptat profesori cu o pregătire deosebită, printre care dr. Ignác Lucz (1861), absolvent al facultății din Viena. În cadrul catedrei de științele naturii s-a format o colecție de mineralogie și un muzeu al florei din zona Sătmăruului, care reunea câteva mii de exponate.

Deși calitatea profesorilor de la Satu Mare nu putea fi pusă la îndoială, remunerația acestora lăsa, se pare, mult de dorit. Teoretic, odată cu dobândirea statutului de școală publică, gimnaziul primea finanțare de la stat, prin Ministerul Cultelor



Ultima pagină a programei de studiu la disciplina „Doctrina religioasă”, cu semnătura profesorului

și Instrucțiunii Publice și prin Fondul pentru Studii (organizație bisericească formată în timpul lui Iosif II, destinată să gestioneze averile ordinelor călugărești desființate cu scopul promovării educației publice catolice). Practic însă, fondurile destinate gimnaziului sătmărean sunt în quantum destul de redus. Astfel, salariul unui profesor de la gimnaziul sătmărean ajunge abia la jumătate din suma prevăzută de noua lege a învățământului, adică 800–900 de florini. Abia după anul 1860 au loc majorări salariale treptate, schimbări mai importante înregistrându-se după instalarea dualismului.

III.2. Introducerea limbii române în gimnaziul din Satu Mare

Programa școlară introdusă prin Legea Entwurf aducea modificări importante nu doar la nivelul ponderii domeniilor educaționale, ci și în concepția generală referitoare la limba de predare la școlile secundare. Privind situația naționalităților din imperiu ca pe o problemă reală, reforma învățământului a făcut primii pași înspre reglementarea statutului identitar al comunităților din imperiu. Conform legii, orice limbă din provincii putea fi limba de predare în școlile gramaticale. Alegerea acesteia trebuie însă să țină cont de cerințele și necesitățile celor care frecventează respectiva școală. Autoritățile abordează și problema provinciilor mixte, unde situația este mai sensibilă și unde procesul de învățământ ar trebui să echilibreze opiniile tuturor celor implicați. Astfel, se avansează și posibilitatea existenței a două limbi de predare în aceeași școală, la clase și la materii diferite.

Problema rezidă în caracterul opțional și neclar al acestor reglementări, care lasă loc liber interpretărilor de orice fel. În unele regiuni ale Imperiului Habsburgic este aproape imposibil de definit o „limbă a provinciei”, singura care avea, conform legii, statutul de disciplină obligatorie, alături de limbile latină și greacă. În zonele mixte exista posibilitatea de a introduce în programa școlară și o altă limbă, însă cu caracter opțional. Doar după intervenția părinților și cu acordul Consiliului școlar, această a doua limbă a provinciei se putea transforma în materie obligatorie.

Acestea erau prevederile legale în vigoare în momentul în care sunt întreprinse primele tentative de introducere a limbii române în gimnaziul din Satu Mare. Din punct de vedere statistic însă, la acel moment, naționalitatea elevilor care frecventau școala secundară era mai dificil de stabilit. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, nu există date privind elevi care să se fi declarat de naționalitate română în cadrul ciclului gramatical, iar ciclul umanist era frecventat de școlari aparținând acestei etnii în proporție mai mică de 1%. Aceste informații sunt contrazise de statisticile create pe baza confesiunii, care relevă că aproape 34% din numărul total de elevi ai gimnaziului în perioada 1806–1852 sunt de religie greco-catolică. Marea majoritate a acestora erau de

Statistik der öffentlichen katholischen Gymnasien zu Sathmar 1855/6

Lerngegenstände		Hilfswörter		Sätze		Rechenarten		Lesearten		Schriftarten		sonstige	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Gymnasium	I	29	29	22	5	2	21	7	-	-	-	-	7
	II	27	27	18	6	3	18	9	-	-	-	-	2
	III	22	22	11	5	6	18	11	-	-	-	-	5
	IV	22	22	15	5	7	15	12	-	-	-	-	6
	V	22	22	18	11	2	12	14	-	-	-	-	4
	VI	24	24	20	8	3	20	11	-	-	-	-	4
	VII	40	40	28	7	5	27	12	-	-	-	-	8
	VIII	20	20	17	9	7	15	16	-	-	-	-	6
Gesamt		244	244	182	56	26	179	92	-	-	-	-	44

Sathmar am 5. Sept. 1856

Anton Högelschlag
Direktor des Gymnasiums

ROMÂNIA • ARHIVELE NAȚIONALE • SATU MARE

Statistica elevilor gimnaziului – 1855/56

bună seamă români sau ruteni, însă având în vedere distribuția geografică diversă a cursanților, este imposibil de stabilit proporția exactă a fiecărei etnii. Contradicția în date poate avea mai multe explicații. Cel mai probabil, elevii doritori de înscriere în școala secundară s-au declarat de bună voie maghiari, sporindu-și șansele de admitere într-o instituție în care această limbă avea un caracter obligatoriu.

Oricare ar fi considerentele acestei contradicții statistice, procesul de introducere a limbii române în Gimnaziul Romano-Catolic din Satu Mare a pornit de sus în jos și a fost dus la îndeplinire aproape exclusiv prin strădaniile unui singur om, preotul greco-catolic Petru Bran (1821–1877).

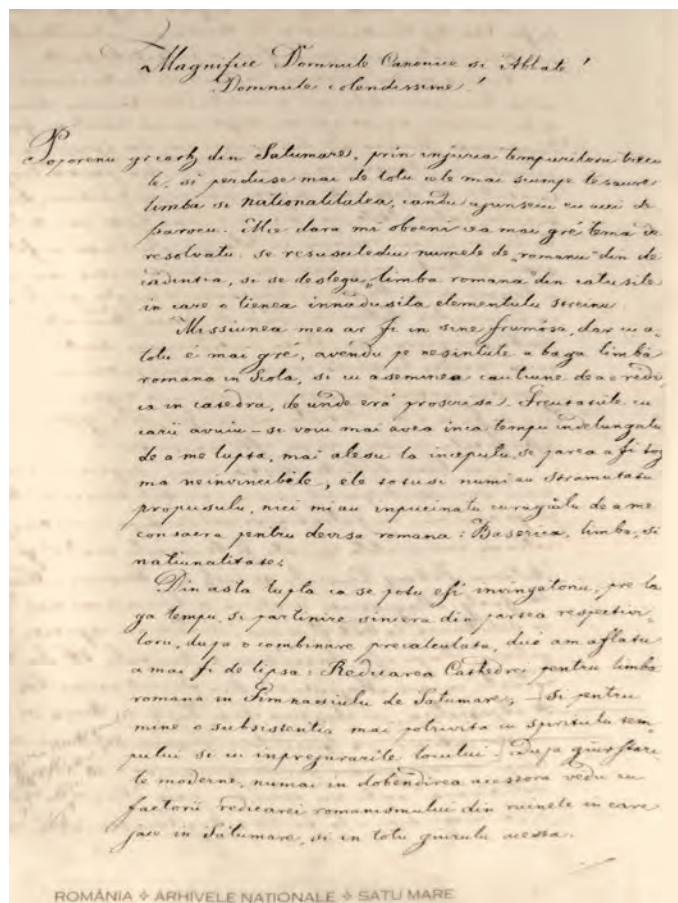
La mijlocul secolului al XIX-lea, soarta greco-catolicilor sătmăreni este influențată considerabil de scoaterea lor de sub jurisdicția Episcopiei de Mukacevo și instalarea sub autoritatea celei de Gherla. Noua situație conferea alte cadre de manifestare și de reprezentare pentru românii din zonă. Format la școlile Blajului și animat de un naționalism militant, Petru Bran își asumă un rol important în restabilirea spiritului identitar românesc la Satu Mare. Inițial nemulțumit de activitatea preoților români sătmăreni, al căror rol în lupta națională nu încetează să îl afirme, acesta începe demersurile administrative pentru introducerea limbii române în gimnaziul romano-catolic din oraș. În sprijinul acțiunii sale veneau realizările din ultimii ani în domeniul învățământului elementar în limba română, care creaseră deja generații active și capabile din punct de vedere al pregătirii să asigure o bază de selecție mai mult decât suficientă pentru școlile secundare din zonă. În demersurile sale, preotul a fost sprijinit considerabil de episcopul de atunci al Gherlei, Ioan Alexi,



Episcopul Ioan Alexi (1801–1863)

care a oferit prestața necesară și caracterul oficial mișcării inițiate de preotul sătmărean. Episcopul își însușește argumentele lui Petru Bran privind beneficiile pe termen lung ale înființării catedrei de limba română la Satu Mare: românii care nu cunoșteau limba maghiară ar beneficia de traducători și reprezentanți în cadrul instituțiilor de stat și la nivelul administrațiilor locale, unde elevii absolvenți de gimnaziu urmau să fie angajați. Ar rezulta astfel o mai mare implicare a acestora în viața publică și o mai importantă reprezentativitate la nivel instituțional. Petru Bran aduce în

sprijinul său și un precedent: înființarea catedrei de limba română la gimnaziul din Oradea, unde aceasta funcționa din 1852.

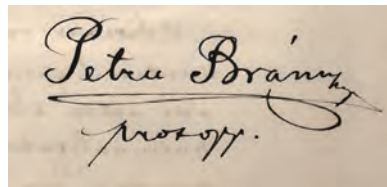


Scrisoarea preotului Petru Bran către episcopul
Gherlei, Ioan Alexi – 15 mai 1859

Argumentele preotului sătmărean nu rămân fără ecou la nivelul episcopiei. În 1858, Ioan Alexi intervine pe lângă Locumtenența cesaro-regească de la Oradea în vederea îndeplinirii dezideratului românesc sătmărean. Autoritățile acționează pe linie administrativă și chestionează consiliul școlar al gimnaziului cu privire la oportunitatea creării unei catedre de limba română, însă rezultatul acestor demersuri este în prima fază unul negativ.

Urmărind de bună seamă și avantajele pe care le putea oferi legea în vigoare, Petru Bran mobilizează o parte a elevilor români din Satu Mare, care adresează în același an o cerere oficială autorităților și solicită înființarea mult-doritei catedre de limba română. Acționând în paralel, episcopul Gherlei sare treptele ierarhiei instituționale și se adresează de această dată direct Ministerului Cultelor, fără a uita să reitereze beneficiile introducerii limbii române în școala secundară sătmăreană. Pus în fața aceluiași cerințe, directorul gimnaziului, Antal Majerhold, vine cu o serie de argumente care neagă, în opinia sa, înființarea unei astfel de catedre. Prima rețineră o constituie tocmai crearea unui precedent, care, pentru zona sătmăreană ar însemna în scurt timp introducerea unei noi limbi de studiu, cea ruteană. Demersurile lui Ioan Alexi sunt puse nu pe seama intereselor educaționale ale comunității, ci pe seama rivalităților dintre episcopia de Gherla și cea de Mukacevo, care își găsesc terenul de manifestare la Satu Mare și în care episcopia romano-catolică locală nu dorește să se implice. Sunt aduse și argumente de natură pedagogică: elevii români din Satu Mare cunosc limba maghiară la un nivel satisfăcător, astfel încât nu există motive să se încarce programa deja prea densă prin introducerea de noi discipline.

Argumentele directorului gimnaziului nu s-au bucurat de succesul scontat la nivelul Ministerului. În anul 1859, ministrul admite cererea lui Ioan Alexi și dispune luarea măsurilor necesare pentru înființarea catedrei de limba română în cadrul instituției sătmărene. În calitate de profesor, episcopul romano-catolic Mihály Haás îl propune pe Petru Bran, inițial ca suplinitor și fără remunerație. Prin aceeași scrisoare, este solicitată episcopiei de Gherla trimiterea câtorva exemplare din „Gramatica românească”, care să servească drept manual disciplinei nou-introduse.



Semnătura protopopului
Petru Bran – 1867

Treptat, statutul catedrei de limba română de la Gimnaziul Romano-Catolic din Satu Mare și al profesorului Petru Bran cunoaște îmbunătățiri substanțiale. În 1860, salariul acestuia este fixat la 600 de florini, o sumă satisfăcătoare la nivelul instituției sătmărene. Bran raportează în același an progrese considerabile făcute de elevii săi la limba română, pe atunci în număr de 46, și solicită creșterea numărului de ore alocate acestei discipline. În anul următor, Locumtenența Ungariei dă curs solicitărilor preotului-profesor și crește numărul de cursuri de limba română la șase pe săptămână. Noua situație impune o reconsiderare a statutului școlii secundare sătmărene, care este inclusă oficial în rândul gimnaziilor mixte.

III.3. Evoluția Gimnaziului Romano-Catolic Regal în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Demersurile profesorului Petru Bran au fost duse la bun sfârșit pe terenul politic, probabil cel mai favorabil: sunt anii în care politica Vienei, impulsionată de revoluția pașoptistă, încerca să stabilească un echilibru relativ între etniile din imperiu, care să permită un control mai strict asupra tendințelor naționaliste aflate în plină ascensiune. În cazul Sătmăruului și al Transilvaniei, unde interesele elementelor românești și ale celor maghiare se găseau din ce în ce mai mult într-o opoziție acerbă, o influență considerabilă a avut-o compromisul din 1867, care a dus la instalarea dualismului austro-ungar. Centrul politicii de stat s-a mutat de la Viena la Budapesta, iar rezistența elitei românești a căpătat forme extrem de diverse, care au străbătut întreg spectrul acțiunii politice, de la pasivism la activism. Manifestările celor două comunități s-au influențat reciproc și au suferit un proces de radicalizare treptată până la începutul secolului XX, cu punctul culminant în anii de dinaintea Primului Război Mondial.

Din punct de vedere al procesului educațional, este relevantă legislația guvernului de la Budapesta, care reglementează în perioada dualismului sistemul de învățământ din zona noastră. Primele tentative în acest sens au început să fie vizibile încă din anul 1868 și sunt reprezentate de politica guvernului Eötvös. Adept al naționalismului liberal, acesta vedea asimilarea



Dascălul și elevii săi în fața școlii elementare din Tarna Mare – cca. 1900

naționalităților nemaghiare, considerate de altfel inferioare din punct de vedere cultural, drept un prim-pas necesar pentru realizarea unui deziderat mai amplu, acela al „progresului” istoric. Concepția sa teoretică, subordonată gândirii filosofice a epocii, însă discutabilă din perspectiva actuală, și-a găsit manifestarea concretă în „Legea naționalităților”. În spiritul acestor prevederi legislative, se menținea libertatea de asociere pe bază națională în diverse scopuri (de exemplu, pentru susținerea unei școli cu limba de predare română), însă pe plan politic este admisă existența unei singure națiuni, cea maghiară. Legate indivizibil de același act legislativ, sunt emise în anul 1868 și reglementările privind învățământul din Ungaria. Interpretate în primul rând ca o tentativă de a înlocui conceptul de stat-națiune cu cel de comunitate politică, legile lui Eötvös au lovit pe termen lung în revendicările naționale ale comunităților nemaghiare. Din punct de vedere educațional, suprimarea învățământului superior în alte limbi decât maghiară, dar mai ales reglementările privind cadrul de funcționare al școlilor elementare au avut efecte puternice asupra învățământului românesc. La nivelul învățământului primar, prevederile legii au avut și efecte benefice, determinând creșterea stadiului general de alfabetizare: obligativitatea frecventării școlii pentru copii cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani, pregătirea pedagogică a dascălilor, întreținerea edificiului școlar într-o stare optimă de funcționare etc. Un articol mai defavorabil populațiilor nemaghiare era cel care prevedea înființarea școlilor comunale în toate localitățile care nu puteau întreține școli confesionale, dar în care numărul copiilor pasibili de a fi integrați în sistemul educațional depășea 30. Limba de predare în marea majoritate a acestor școli urma să fie maghiara. De asemenea, limba maghiară trebuia să fie introdusă în mod obligatoriu, ca disciplină de învățământ, și în școlile confesionale întreținute de comunitățile nemaghiare. Deși nu afectau în mod direct gimnaziul din Satu Mare, aceste prevederi au ajuns în timp să limiteze baza de selecție a elevilor care puteau/doreau să studieze în limba română în cadrul școlii secundare. Blocarea învățământului în limba maternă la un nivel mediu crea de asemenea pericolul foarte real, intuit de altfel și de contemporani, de plafonare a ascensiunii culturale pentru populațiile nemaghiare.

În perioada mandatului său, József Eötvös a creat și un proiect de reorganizare a școlilor secundare, care însă nu a intrat în vigoare. În concepția sa, trebuia să se revină la sistemul gimnaziilor inferioare și superioare, cu patru, respectiv șase clase, completate, în cazul candidaților la universitate, de cursurile liceale de trei ani. Scopul gimnaziilor urma să fie asigurarea cunoștințelor la nivel de cultură generală, existând și posibilitatea specializării pe profile (real și uman) încă din timpul școlii secundare, prin introducerea de materii opționale din alte arii curriculare. Examenul de bacalaureat trebuia să fie înlocuit cu unul de admitere la facultate, asigurându-se astfel egalitatea de șanse

pentru absolvenții de liceu. Legea astfel concepută a rămas însă în stadiul de proiect și nu a intrat în vigoare nici măcar în deceniile următoare.

Învățământul secundar din prima perioadă a dualismului a fost reglementat, în perioada mandatului ministerial al lui Ágoston Trefort, prin Legea XXX/1883. Noul ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice păstrează orga-



„Casa cu turn” – vechea primărie a orașului Satu Mare la finalul secolului al XIX-lea

nizarea anterioară impusă de Entwurf, împărțind în continuare școlile secundare în gimnaziile de opt ani și, respectiv, școli reale, inițial cu durată de șase, apoi de opt ani. Se menține și examenul de maturitate, valabil pentru admiterea în învățământul superior, cu mențiunea că diploma de bacalaureat emisă de școlile reale putea fi utilizată doar în cadrul politehnicilor, al catedrelor de matematică și fizică sau al academiilor miniere. Profilul gimnaziului continuă să fie unul umanist, cu accent pe predarea limbilor clasice: latină și greacă. O modificare a acestui aspect legal este adusă în anul 1890, când

limba greacă este scoasă din rândul disciplinelor obligatorii, putând fi înlocuită cu materii mai generale, cu accent pe civilizația sau pe operele autorilor clasici greci. Unele gimnazii, printre care se numără și cel din Satu Mare, preferă menținerea limbii grecești între disciplinele școlare, pentru că aceasta continua să fie obligatorie pentru absolvenții care doreau să urmeze cursurile facultăților de teologie sau litere.

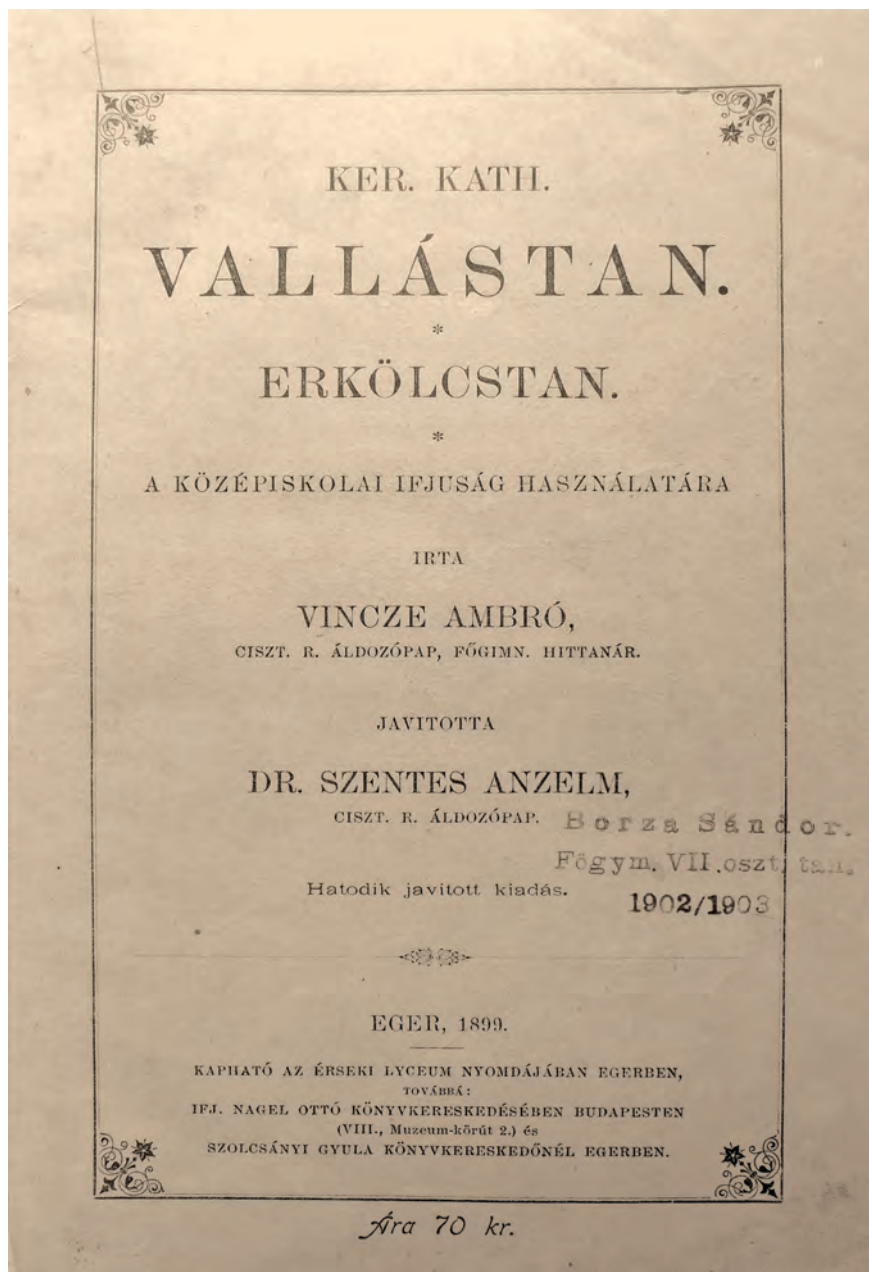
Aceeași lege Trefort reiterează obligativitatea pregătirii pedagogice a dascălilor, însă merge cu un pas mai departe, reglementând statutul institutelor de profil și facilitând astfel formarea unui număr mai mare de profesori pregătiți în științele educației.

Reglementările din 1883 aduc noutăți importante și în ceea ce privește învățământul pentru fete. Sistemul de educație adresat fetelor este unul

distinct, creându-se pentru pregătirea acestora școli publice sau pedagogice. Inițial, nici una dintre aceste instituții de învățământ nu avea dreptul de a desfășura examenul de bacalaureat. Prevederile legislative preced însă cu câțiva ani realitatea din teritoriu: începând cu anul 1895, fetelor li se permite să urmeze cursuri universitare în domeniul medicinei și al literelor, însă primul gimnaziu care asigura pregătirea acestora pentru admitere se înființează abia în 1896. Numărul școlilor secundare cu drept de bacalaureat destinate fetelor, care au oricum un statut exclusiv privat, este unul extrem de redus până în secolul XX.

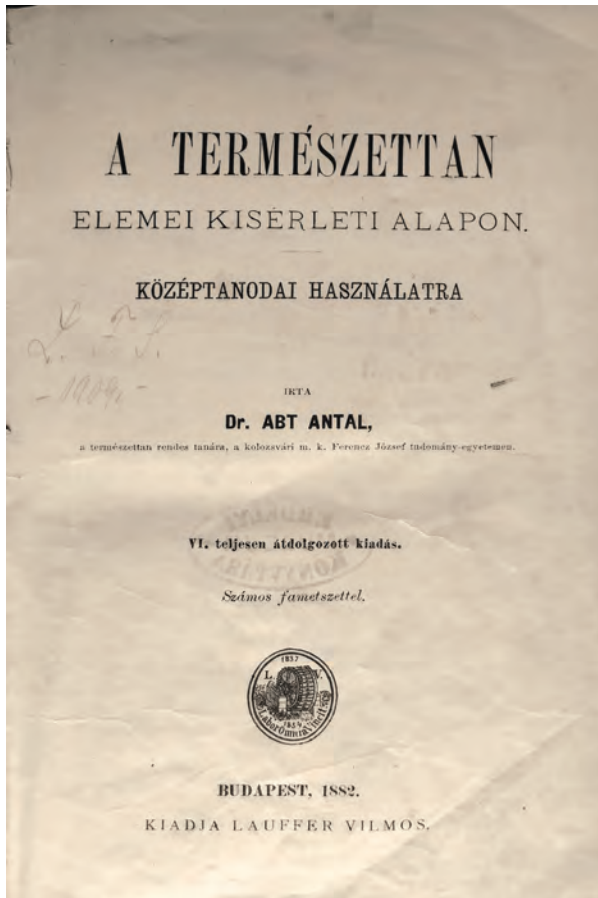
Prevederile care restrângeau predarea în limba maternă – alta decât cea maghiară – la școlile elementare se mențin pe toată perioada dualismului. Odată cu radicalizarea conflictelor naționale, însă, și legislația devine mai drastică, favorizând rezolvarea „problemei minorităților” printr-un sistem educațional care să încurajeze asimilarea în sens maghiar a naționalităților, în speță cea românească. Punctul de maximă intensitate în acest sens îl reprezintă legea învățământului promulgată în 1907, în mandatul ministrului Albert Apponyi. Referindu-se și de această dată la școlile elementare, prevederile din acest an introduc exclusivitatea predării în limba maghiară în instituțiile de învățământ susținute de stat, dar și în cele profesionale (dacă în zonă nu există o școală de stat care să asigure predarea în această limbă). Astfel, în preajma izbucnirii Primului Război Mondial, numărul școlilor cu limba de predare română era într-o continuă scădere. Procesul este însoțit și de o scădere pronunțată a elevilor care își declară limba maternă română la gimnaziul din Satu Mare. Pe de o parte, cunoștințele de limba română păreau din ce în ce mai inutile în momentul în care nu existau instituții superioare capabile să asigure elevilor aparținând acestei naționalități pregătirea suplimentară, iar pe de altă parte, creșterea numărului de școli elementare exclusiv maghiare nu mai permitea însușirea cunoștințelor de bază în limba maternă.

Programa școlară a gimnaziului din Satu Mare nu cunoaște schimbări majore în perioada dualismului. Legea care a influențat cel mai puternic activitatea acestuia este cea emisă în mandatul lui Ágoston Trefort, singura care reglementează în mod direct situația școlilor secundare. Caracterizat de o viziune pedagogică destul de conservatoare, actul din 1883 păstrează caracterul umanist al gimnaziilor, accentul pe limbile clasice și preeminența învățământului gimnazial asupra altor forme de școli secundare, diploma de bacalaureat obținută într-o astfel de instituție de învățământ lăsând practic drum liber absolventului pentru a alege orice facultate. Legea Trefort nu mai ține astfel cont de proiectele precedente, care tindeau să simplifice școala gimnazială și să o transforme într-una de cultură generală, având în schimb mai multe puncte comune cu reglementările vechiului Entwurf.



Manual de religie și morală pentru școlile secundare, Eger, 1899

Legislația dualismului, însoțită de reglementările interne și de evoluția sistemului pedagogic în general aduce o mai mare sistematizare în cadrul disciplinelor prevăzute de programa școlară. Ansamblul de cunoștințe transmis elevului este mai bine distribuit pe anii de studiu și este mai temeinic organizat din punct de vedere structural. Disciplina istorie, de exemplu, începe să fie predată pe epoci istorice și pe regiuni, de la general spre particular. În cel de



Manual de fizică pentru școlile secundare, Budapesta, 1882

al doilea ciclu gimnazial, astfel, elevilor li se preda pe rând antichitatea, evul mediu, epoca modernă și, în ultimul an, istoria Ungariei. Geografia primului ciclu gimnazial era structurată invers, pornind de la cunoștințe privind mediul cunoscut (Ungaria și împrejurimile), apoi întreaga Europă. Doar începând cu anul III, elevul era introdus în geografia lumii în general și își însușea cunoștințe privind celelalte continente.

Odată cu dispariția din viața gimnaziului, în anul 1876, a celui mai aprig susținător al disciplinei, Petru Bran, limba română se află din nou în pericol de a fi exclusă din programa școlară. Corpul profesoral se adresează încă o dată Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în scopul de

a obține desființarea catedrei care funcționa deja de 17 ani. La intervenția Episcopiei Greco-Catolice de Gherla, însă, limba română este menținută în sistemul de studiu al gimnaziului, în locul profesorului Petru Bran fiind numit Gheorghe Lukácsi, de origine din Sighet, la rândul său absolvent al școlii sătmărene. La 31 octombrie 1878, catedra de limba română este întregită prin numirea lui Vasile Lucaciu, care preia și orele de religie greco-catolică. Cu

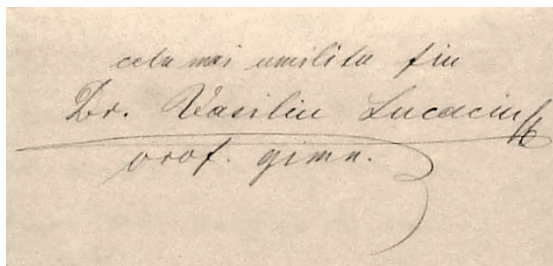
studii aprofundate de teologie și doctorat în filosofie obținut la Roma, acesta este una dintre cele mai proeminente personalități ale Sătmăruului modern, însă perioada în care a funcționat ca profesor la Satu Mare nu este una îndelungată. În 1885, părăsește școala din localitate pentru o catedră la Losonc, însă își dă demisia din învățământ în scurt timp și își urmează cariera în alte domenii. După plecarea lui Lucaciu, orele de română sunt împărțite între Gheroghe Lukácsi și Géza Sarmaságh, până în 1891, când primul părăsește orașul. În 1907, odată cu intrarea în vigoare a legii Apponyi, catedra de limba română de la gimnaziul regal este desființată.

Limba română se predă în primul an (clasa a doua de gimnaziu) cu accent pe citire și morfologia frazei, formându-se deprinderi prin intermediul traducerilor și a lecturilor. În clasele a III-a, a IV-a și a V-a se exersa modul de exprimare, vocabularul și scrierea corectă, iar în clasele terminale se studia istoria limbii și a literaturii române.

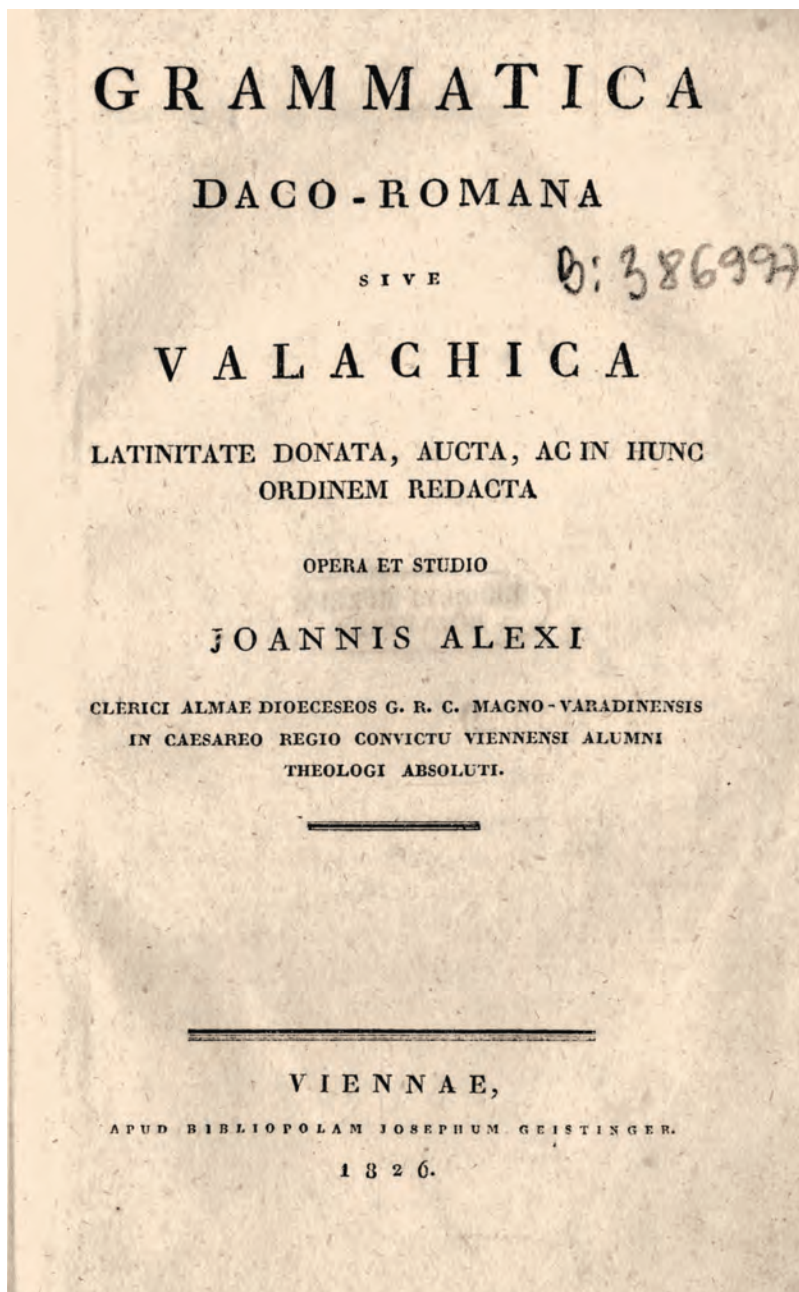
În comparație cu programa de învățământ a gimnaziului de șase clase, cea a gimnaziului principal, format în anul 1852, era una mai diversă. În mod firesc, cea mai importantă completare a fost disciplina filosofie, care era specifică Liceului Episcopal și care a continuat să fie predată în cei doi ani terminali ai gimnaziului. Treptat, urmând evoluția învățământului secundar în general, au fost adăugate și alte materii de studiu: desenul este predat intermitent, începând cu anul școlar 1853/54, schimbându-și și statutul din materie opțională în obligatorie și invers, în funcție de pregătirea profesorului; caligrafia, introdusă în anul 1851, își pierde în timp din importanță și ajunge să constituie disciplină



Vasile Lucaciu (1852–1922)



Semnătura lui Vasile Lucaciu



Manual de gramatica limbii române întocmit de Ioan Alexi, Viena, 1826

obligatorie doar pentru primele două clase gimnaziale; stenografia este introdusă în programa de studiu din anul școlar 1889/90; muzica figurează la rândul său cu intermitențe în orarul elevilor, până în anul 1889, când se predă constant câte două ore pe săptămână. Din cadrul limbilor moderne, la gimnaziul sătmărean se învăța franceza, însă până în anul 1884, din cauza schimbării frecvente a profesorilor, statutul acesteia a rămas oarecum ambiguu. La finalul secolului al XIX-lea, limba franceză era predată câte două ore pe săptămână elevilor școlii, împărțiți pe niveluri de cunoștințe: începători și avansați.

Administrația laică a gimnaziului revine, începând din anul 1860, la forma pe care o avusese înainte de mișcarea pașoptistă. Se reînființează astfel cele cinci directorate școlare, gimnaziul sătmărean fiind pus sub jurisdicția celui de la Oradea, întocmai ca și în perioada precedentă. După aproape un sfert de secol, reorganizarea circumscripțiilor de învățământ determină includerea școlii secundare din Satu Mare în aria de jurisdicție a directoratului din Košice (Slovacia).

În anul 1864, la inițiativa directorului Antal Novák, se încearcă o modificare a statutului administrativ al gimnaziului la nivel local, prin formarea unei comisii mixte de control din reprezentanți ai orașului și ai instituției de învățământ. Având doar rol consultativ, comisia era menită de fapt să apropie autoritățile locale de activitățile și de viața școlii în general, în speranța obținerii unui sprijin mai consistent din partea administrației urbei. Consiliul orașului a răspuns pozitiv acestui demers, însă comisia a funcționat efectiv doar pentru o perioadă de câțiva ani.

Semnătura directorului Antal Novák (1824–1900)

Pretențiile în privința pregătirii corpului profesoral cresc odată cu modificarea de statut a gimnaziului din 1852. Includerea învățământului liceal în cel gimnazial, diversificarea disciplinelor de studiu, creșterea competitivității în rândul absolvenților interesați de admiterea în învățământul superior determină un interes mai amplu al autorităților instituției pentru calitatea actului de învățământ. Prevederile legale în vigoare sunt primele, de altfel, care impun un anumit statut profesional și o pregătire pedagogică din ce în ce mai bună pentru profesorii angajați în gimnaziu. Tot mai mulți dascăli sunt și absolvenți ai institutului pedagogic și doar puțini rămân cei care nu privesc meseria de profesor ca pe o carieră de viață. Pregătirea în domeniul de specializare devine și ea vizibil mai importantă. Din cei 65 de profesori care au predat în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea la gimnaziul sătmărean, 11 dețineau titlul de doctor în științe umaniste. Odată cu creșterea nivelului de



Anuarul Gimnaziului Romano-Catolic Regal pe anul 1865

pregătire a dascălilor, sunt găsite și resurse pentru recompensarea financiară a muncii depuse de aceștia. Salariile profesorilor cresc mai ales după instalarea dualismului, ajungând să depășească și la nivel de începător suma de 1000 de florini. La acest quantum se adaugă în majoritatea cazurilor chiria locuințelor și chiar ajutoare financiare ocazionale pentru unii dascăli.

În paralel cu creșterea profesionalismului la nivelul corpului profesoral, se înăspresc și condițiile de admitere a elevilor la Gimnaziul Romano-Catolic Regal din Satu Mare. De la finalul anilor 1850, doar absolvenții școlilor elementare de patru ani, care beneficiau și de diplomă în acest sens, se puteau înscrie la cursurile școlii secundare sătmărene. Începând cu 1868, în afara diplomei de absolvire, candidații pentru anul I de gimnaziu trebuiau să susțină și un examen care le testa cunoștințele de limba maghiară în scris și citit și cunoștințele elementare de matematică. Examenul de admitere în gimnaziu se menține până în 1890, când este desființat. Autoritățile școlare trebuiau însă să elaboreze o regulă de admitere în școala secundară sătmăreană, în condițiile în care numărul candidaților aflat în continuă creștere depășea adesea cele 60 de locuri disponibile pentru o clasă. Având în vedere că reglementările în vigoare nu mai permiteau organizarea examenului de admitere, înscrierea absolvenților se făcea pe baza originii geografice, preferându-se localnicii. Pe de o parte, corpul profesoral nu aprecia pregătirea elevilor de la școlile din alte zone, iar pe de altă parte, înmatricularea sătmărenilor diminua considerabil costurile de întreținere a internatelor școlare destinate elevilor străini.

Anul școlar era divizat în două semestre, iar vacanța cea mai lungă acoperea lunile iulie și august. Evaluarea elevilor se realiza în continuare prin examenele finale, în prima fază organizate semestrial, iar apoi anual. Cunoștințele copiilor nu erau testate pentru fiecare disciplină în parte, ci pe arii curriculare, astfel încât examenele finale să nu solicite formarea de multiple comisii distincte. Evaluarea era realizată de profesori: la disciplinele în care elevii erau testați pe grupe (cum ar fi religia), membrii comisiilor erau selecționați, însă în clasele superioare, toți dascălii erau prezenți. Zilele de desfășurare ale testărilor anuale constituiau adevărate ocazii festive pentru gimnaziu, la examene fiind invitați să asiste părinții elevilor și diverși membri ai comunității. Copiii aveau șansa să repete un examen eșuat de trei ori înainte de a fi siliți să repete clasa. Ultima testare se desfășura separat, înainte de începerea celui de al treilea an școlar. Rezultatele anuale ale elevilor erau evaluate pe baza calificativelor, care puteau fi „excelent”, „bine”, „suficient” sau „insuficient”. Promovarea era asigurată, în mod firesc, de obținerea cel puțin a calificativului „suficient”.

Informațiile privind elevii care au frecventat gimnaziului din Satu Mare pot fi urmărite detaliat, pe baza datelor publicate, pentru cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Cei aproape 50 de ani de statistică pot crea o imagine relevantă asupra evoluției școlii din punct de vedere al numărului de

2.

**A szatmári királyi kath. főgymnasiunmi ifjuság érdemsorozata
az 186³ 6-ik tanév végén.**

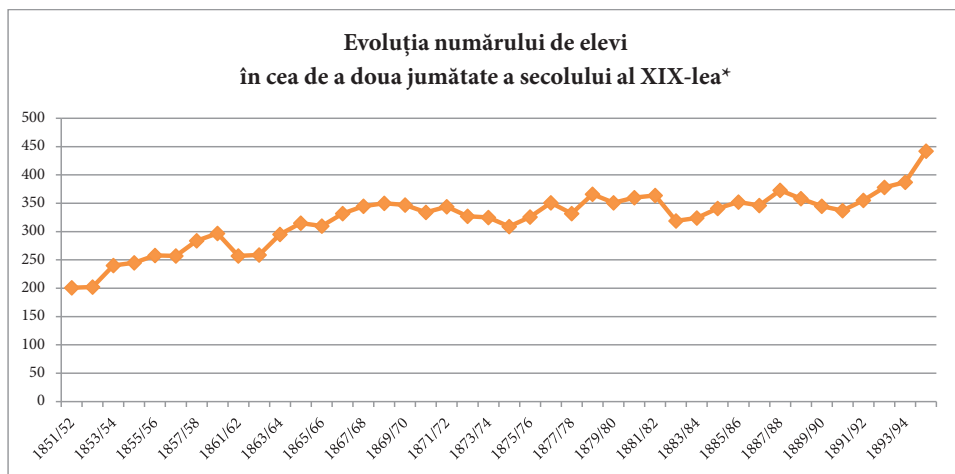
NYOLCZADIK OSZTÁLY.

Folyó szám	A tanulóak neve, hitvallása; ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	Erkölcsei viselet	Figyelem	Szorgalom	Rendes tantárgyak												Rendkívüli tantárgyak	Általános so- rozat
					Hittan	Latin nyelv	Görög ny.	Magyar ny.	Német ny.	Román ny.	Magyarok története	Számtan	Természettan	Bölcsészettan	Ének			
1	Berks Gyula r. k. conv.	péld.	fesz.	erny.	kit.	jeles	jeles	jeles	jeles			kit.	jeles	jeles	kit.	jeles		
2	Boksay Ambró g. k.	péld.	fesz.	kellő	kit.	jó	jó	jeles	elégs			jeles	jó	jó	kit.	jó		
3	Brán Jenő g. k.	dics.	kellő	kellő	jeles	jó	jó	jeles	jeles	jeles		jeles	elégs	jó	jeles	l. r.		
4	Brózik Károly r. k. öszt.	dics.	fesz.	erny.	jeles	jeles	jeles	jeles	jeles			jeles	jeles	jeles	jeles	jeles		
5	Dolinay Dezső g. k.	dics.	kellő	kellő	elégs	elégs	elégs	elégs	elégs			elégs	elégs	elégs	jó	l. r.		
6	Drágos László g. k.	dics.	kellő	kellő	jeles	elégs	elégs	jó	elégs	jeles		jeles	jó	jó	jó	l. r.		
7	Fejér Kálmán r. k. pn.	dics.	kellő	hany.	jeles	elégs	jó	jó	jó			jeles	elégs	elégs	jeles	l. r.		
8	Haugg Leo r. k. pn.	dics.	kellő	kellő	jeles	jó	elégs	jeles	jeles			jeles	jó	jó	jeles	l. r.		
9	Herman Sándor r. k.	dics.	kellő	kellő	elégs	elégs	elégs	elégs	jó			elégs	jó	elégs	elégs	l. r.		
10	Kamarath Lajos r. k. conv.	dics.	fesz.	erny.	kit.	jó	jó	jeles	jeles			jeles	jó	jeles	kit.	l. r.		
11	Komócsy Lajos r. k.	törv.	kellő	kellő	jó	elégs	jó	elégs	jó			jeles	jó	elégs	elégs	l. r.		
12	Leitner Ferencz r. k.	törv.	kellő	hany.	elégs	elégs	elégs	elégs	elégs			elégs	elégs	elégs	elégs	l. r.		
13	Lukács János r. k.	dics.	kellő	kellő	elégs	elégs	jó	elégs	elégs			elégs	elégs	elégs	jó	l. r.		
14	Orosz János g. k. ism.	törv.	kellő	hany.	jó	elégs	elégs	elégs	elégs			jó	elégs	elégs	elégs	l. r.		
15	Schlamadinger Gergely r. k. pn.	dics.	kellő	kellő	jeles	jó	jó	jó	jeles			jeles	elégs	elégs	jó	l. r.		
16	Steinberger Ferencz r. k. pn.	péld.	fesz.	erny.	kit.	jeles	jeles	jeles	jeles			kit.	jeles	jeles	kit.	jeles		
17	Timina Ödön r. k. pn.	dics.	kellő	kellő	jeles	jó	jeles	jeles	jó			jó	jeles	jeles	jeles	l. r.		
18	Trippon Mihály g. k.	m	e	g	h	a	l	t										

HETEDIK OSZTÁLY.

Folyó szám	A tanulóak neve, hitvallása; ösztöndíjas vagy ismétlő-e?	Erkölcsei viselet	Figyelem	Szorgalom	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak		Helyzeti szám 24 közt	Általános so- rozat
					Hittan	Latin ny.	Görög ny.	Magyar ny.	Német ny.	Román ny.	Történelem	Mennyiség-tan	Természettan	Bölcsészettan	Ének	Testgyakorlat		
1	Agoston Károly r. k. np.	dics.	kellő	kellő	jeles	jeles	kit.	jeles	jeles			jeles	jeles	jeles	jeles		5	jeles
2	Boross Lajos h. v.	törv.	kellő	kellő	jeles	elégs	elégs	elégs	elégs			elégs	elégs	elégs	elégs		22	l. r.
3	Fásztusz Elek r. k. np.	dics.	fesz.	erny.	jeles	jeles	kit.	jeles	jeles			jeles	jeles	jeles	jeles		4	jeles
4	Fritz János r. k.	törv.	kellő	elégs	elégs	elégs	elégs	elégs	elégs			elégs	elégs	elégs	elégs		18	l. r.
5	Gottesmann Rezső r. k.	a	h	a	d	s	e	r	e	g		b	e	l	é	p	e	t
6	Grazler Lipót r. k. öszt.	dics.	kellő	kellő	jeles	elégs	elégs	jó	elégs			jeles	jó	elégs	jó		14	l. r.
7	Hofbauer Ignác r. k. np.	dics.	kellő	kellő	jeles	jeles	kit.	jeles	jeles			jeles	jeles	jó	jeles		7	jeles
8	Horváth János r. k. np.	dics.	kellő	kellő	elégs	elégs	jó	elégs	elégs			jó	elégs	elégs	elégs		17	l. r.
9	Jakobovits Dezső r. k.	törv.	kellő	kellő	jeles	elégs	elégs	elégs	elégs			elégs	elégs	elégs	elégs		25	ll. r.
10	Jeney Endre h. v.	dics.	kellő	kellő	kit.	elégs	elégs	elégs	elégs			jó	jó	jó	jó		15	l. r.
11	Jeney Gusztáv h. v.	e	l	m	a	r	a	d	t									
12	Kosolányi Tamás r. k.	dics.	kellő	kellő	jeles	jeles	jeles	jeles	jó			jeles	jeles	jeles	jeles		9	jeles
13	Kovács Jenő r. k.	törv.	vált.	hany.	elégs	elégs	elégs	elégs	elégs			jó	elégs	elégs	elégs	jeles	19	l. r.
14	Kovács Kálmán r. k.	törv.	kellő	kellő	jó	elégs	elégs	elégs	elégs			jó	elégs	elégs	elégs		21	l. r.

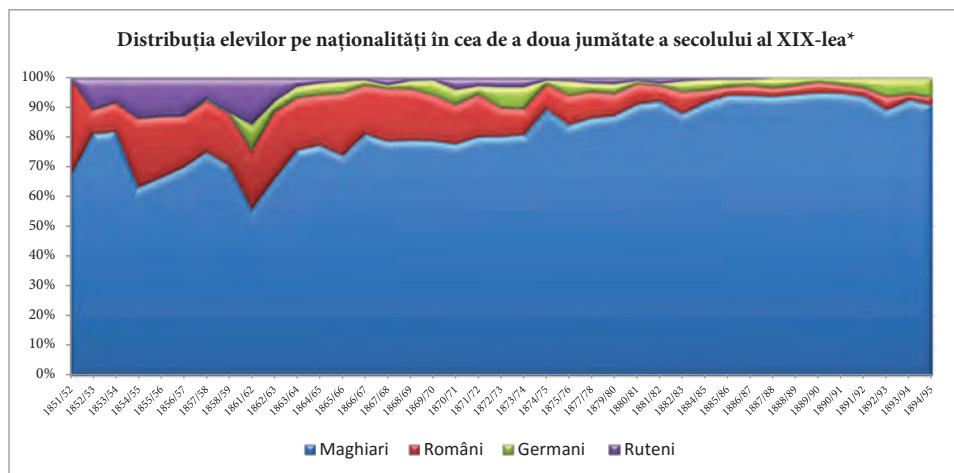
elevi, al religiei acestora, al rezultatelor școlare și al limbii materne – conform concepției epocii, egală cu naționalitatea.



* Date publicate de Sarmaságh Géza, *A szatmári kir. kat. főgymnasium története*, Szatmár, 1896, p. 192–193.

Efectivul de elevi al Gimnaziului Romano-Catolic a cunoscut pe întreaga perioadă studiată o creștere lentă, dar constantă, controlată prin procesul de admitere și condiționată de capacitățile unității școlare. Cea mai vizibilă anomalie se înregistrează în anul școlar 1860/61 și poate fi explicată prin procesul de reorganizare școlară, care a făcut de altfel ca anul de studiu să înceapă cu o întârziere de o lună. Epidemiile de holeră din anii 1866 și 1872–73 nu au avut efecte evidente asupra numărului de elevi ai gimnaziului, provocând doar anumite stagnări irelevante la nivel statistic. Este important de menționat însă că epidemiile au ajuns în punctul maxim de intensitate în timpul verii și s-au stins în mare măsură pînă la începutul anului școlar, permițând astfel ridicarea carantinei și libera circulație între comitate.

Anumite probleme le ridică interpretarea statistică a proporției naționalităților care frecventează Gimnaziul Romano-Catolic Regal din Satu Mare. În viziunea oamenilor epocii, naționalitatea nu era o opțiune, ci o consecință directă a limbii materne. Din această perspectivă, dublată, bineînțeles, de motivația pedagogică, chestionarele de înscriere nu redau în mod direct naționalitatea elevului, ci limba vorbită acasă de copil, pe baza căreia sunt emise apoi opinii legate de etnie. Nu toate informațiile legate de acest aspect al identității copiilor sunt complete, însă evoluția datelor statistice în timp permite emiterea unor concluzii generale legate de preferințele școlare ale diverselor comunități în cea de a doua parte a secolului al XIX-lea.



* Date publicate de Sarmaságh Géza, *A szatmári kir. kat. főgymnasium története*, Szatmár, 1896, p. 192–193.

Graficul de mai sus demonstrează că diversitatea etnică a Gimnaziului Romano-Catolic din Satu Mare era destul de mare în momentul transformării sale în școală secundară cu opt clase. Majoritatea elevilor îi constituie mereu maghiarii, însă proporția acestora variază până în anii 1870 în jurul valorilor de 60 și 70%. În primii ani de funcționare ai gimnaziului cu opt clase, ponderea școlărilor ruteni este și ea destul de mare, depășind 10% din totalul anual al elevilor. Numărul acestora scade brusc în jurul anului 1863, și se reduce treptat, până la dispariția școlărilor cu limba maternă ruteana, în anul 1888. Explicația acestui fenomen poate fi schimbarea preferința pentru un alt gimnaziu din zonă: Baia Mare, Ujhorod. Nu trebuie însă eliminat factorul asimilării în sens maghiar, care în această perioadă afectează îndeosebi populația ruteană.

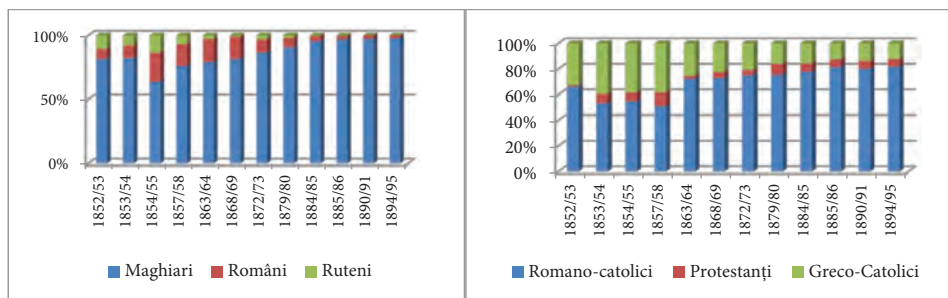
Primii elevi cu limba maternă germană încep să figureze în statisticile școlii în anul 1858, inițial în număr foarte redus. Proporția etnicilor germani în cadrul gimnaziului se păstrează constantă pe toată perioada studiată, începând cu anii 1860, însă nu depășește decât rareori 4–5% din totalul elevilor. Marea majoritate a școlărilor germani sunt parte a comunității șvăbești din Satu Mare, care a fost colonizată în mai multe sate din jurul Careiului și a Ardudului pe parcursul secolului al XVIII-lea. Romano-catolică în totalitate, populația șvăbească sătmăreană se afla în plin proces de asimilare etnică în perioada la care ne referim. Probabil acesta este motivul pentru care în primii ani de la schimbarea de statut a gimnaziului din Satu Mare nu au fost înregistrați elevi cu limba maternă germană. Trebuie să luăm în considerare, totodată, și posibila preferință pentru Gimnaziul Catolic din Carei, mai

apropiat din punct de vedere geografic și care funcționa în această perioadă ca școală secundară inferioară (cu patru clase).

Creșterea numărului de elevi cu limba maternă germană declarată la școala secundară sătmăreană poate fi determinată de presiunile pentru introducerea acestei limbi în curricula școlară. Prevederi legislative în acest sens existau încă de la începutul secolului al XIX-lea, dar introducerea efectivă a limbii în calitate de disciplină obligatorie și de bază a învățământului gimnazial datează abia de la mijlocul acestui veac. Treptat, numărul de ore alocate germanei crește, și probabil în acest mod se dezvoltă și preferința elevilor șvabi pentru frecventarea gimnaziului din Satu Mare.

Elevii români sunt o prezență constantă în cadrul Gimnaziului Romano-Catolic sătmărean, însă începând cu deceniul al 8-lea, numărul lor calculat pe baza limbii materne scade vizibil, ajungând spre anii 1890 să fie mai mic de 10. Interpretarea datelor statistice se bazează, ca și în alte cazuri, într-o anumită măsură, pe diversificarea opțiunilor în materie de învățământ secundar, îndeosebi gimnaziul din Baia Mare reprezentând o variantă preferată de tot mai mulți români. Trebuie însă luată în considerare evoluția statutului limbii române în gimnaziul nostru și efectele practice ale reglementărilor legislative din jurul anilor 1880.

În preajma anului 1858, proporția elevilor cu limba maternă română declarată era de aproximativ 16%, reprezentând numeric 45–50 de elevi din totalul de aproape 300 ai gimnaziului. Cifra se păstrează relativ constantă, ba chiar crește ușor în anii următori, în urma înființării catedrei de limba română. Fără îndoială că rolul profesorului Petru Bran a fost decisiv și în crearea unui anumit sentiment identitar la gimnaziul sătmărean, care a determinat menținerea proporției elevilor români în deceniul următor. Nu este astfel de mirare că scăderea relativ bruscă a numărului de școlari de limba română, care începe să se facă simțită în jurul anului 1873, coincide cu temperarea activității lui Bran, determinată de instalarea bolii care i-a adus moartea. În plan instituțional, ezitățile corpului profesoral de a menține catedra de limba română și personalitatea mai puțin impozantă a noului dascăl au avut de bună seamă un rol în diminuarea numărului de elevi cu limba maternă română ai gimnaziului. Nu în ultimul rând, legile Eötvös și Trefort, care ofereau o pondere mult mai mare limbii maghiare în școlile elementare, și-au făcut probabil simțite efectele și la nivelul învățământului secundar în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Probabil că toți acești factori, coroborați, au dus la diminuarea treptată a numărului de elevi de limba română de la gimnaziul din Satu Mare, tendință păstrată pe toată perioada studiată.



* Date publicate de Sarmaság Géza, *A szatmári kir. kat. főgymnasium története*, Szatmár, 1896, p. 192–193.

Din punct de vedere confesional, statisticile urmează în mare parte tendințe similare cu cele ale naționalităților. Numărul romano-catolicilor este cel mai mare, variind în jurul proporției de 60–70% și aflat într-o continuă creștere începând cu mijlocul deceniului al 7-lea. În comparație cu perioada precedentă a gimnaziului, se mărește și numărul elevilor protestanți care frecventează școala secundară catolică. A contribuit la această majorare, de bună seamă, și ridicarea anumitor restricții de care se loveau până la jumătatea secolului al XIX-lea copiii cu educație publică sau privată în mediu protestant. Cu toate acestea, reformații sătmăreni continuau să-și prefere propria formă de învățământ secundar, proporția acestora în gimnaziul catolic nedepășind 3–4%.



Elevi de școală elementară – cca. 1900

Proporția greco-catolicilor urmează în mare parte, după cum era de așteptat, ponderea elevilor români și ruteni în gimnaziu, aflându-se în creștere în primul deceniu al gimnaziului cu opt clase și decăzând apoi treptat până la finalul secolului al XIX-lea. Cu toate acestea, numărul efectiv de elevi greco-catolici îl depășește mereu pe cel al românilor și rutenilor, deși cifra ar trebui să fie în mare parte identică. Tendința este vizibilă în special în ultima perioadă studiată, când la gimnaziu nu mai sunt înregistrați copii ruteni, iar numărul românilor scade și el drastic. Cu alte cuvinte, există un număr de români și de ruteni aflați într-un anumit grad de asimilare, care aleg să își declare drept limbă maternă maghiara.

III.4. Personalități

Petru Bran a avut o influență covârșitoare asupra manifestărilor sentimentelor românești din cadrul Gimnaziului Regal Romano-Catolic și din Satu Mare în general, la jumătatea secolului al XIX-lea. S-a născut în 1821 la Tohat (azi jud. Maramureș), într-o familie numeroasă. Ajuns la vârsta școlară, urmează tradiția părintească și se pregătește pentru o carieră preoțească, finalizându-și studiile inițial la gimnaziul din Baia Mare, apoi la Cluj. În 1844 absolvă teologia la Blaj, fiind hirotonit preot doi ani mai târziu și activând la parohiile Chilioara și Măierîște. S-a căsătorit cu Tereza Pop, la rândul ei fiică de preot, și au avut împreună șapte copii. Ambii baietei care au ajuns la vâr-



Protopopul Petru Bran (1821–1877)

sta maturității au împărțit vocația tatălui, urmând cariere teologice. În 1850 devine paroh la Craidorolț, iar începând cu 1857 este numit protopop de Satu Mare. Situația românilor din zonă constituie pentru Petru Bran o dezamăgire pe care nu ezită să o expună în corespondența desfășurată cu superiorii săi. Nu trece mult timp însă și noul protopop se implică activ în lupta pentru afirmarea identității românilor sătmăreni, pe cărămurile pe care acesta le considera cele mai importante: școala și biserica. În urma unor demersuri conduce, Petru Bran reușește să determine înființarea catedrei de limba română la Gimnaziul Romano-Catolic din Satu Mare în 1859, catedră pe care o susține în calitate de profesor. La începutul anilor 1860, tot la inițiativa protopopului,

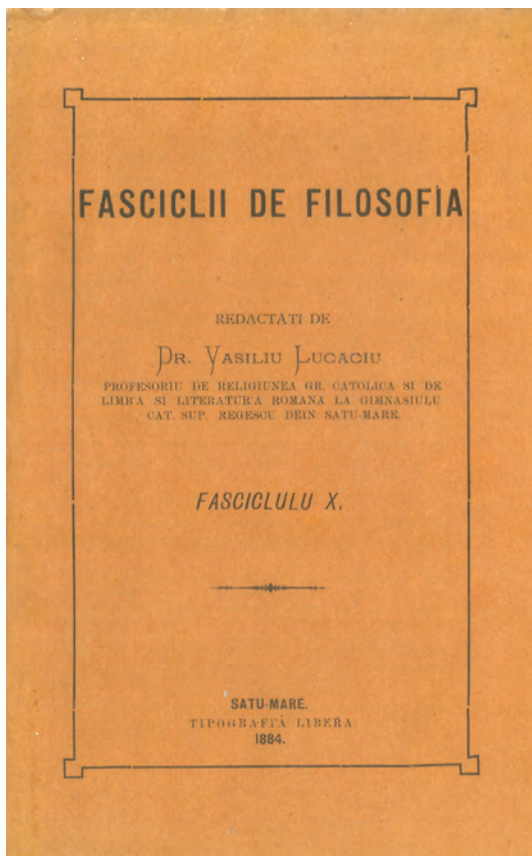
se generalizează limba română ca limbă liturgică în biserica greco-catolică din oraș.

Ațiunile lui Petru Bran se îndreaptă și spre domeniul publicisticii: este un colaborator constant al revistelor românești transilvănene din acea perioadă și un scriitor prolific, autor de cărți. De numele său se leagă, înainte de toate, prima carte în limba română publicată la Satu Mare: „Mărgăritare sau sentințe poetice: filosofico-moralo-estetice. După mai mulți autori clasici latini.”

În jurul anului 1874 începe să se manifeste mai pregnant boala de care Petru Bran suferea probabil de mai multă vreme. În 1876 este silit să renunțe la cariera pedagogică și este internat la sanatoriul de boli nervoase din Budapesta, unde moare la 10 octombrie 1877.

Începuturile carierei lui **Vasile Lucaciu**, una dintre cele mai importante personalități românești din Transilvania în perioada dualistă, se leagă tot de Gimnaziul Romano-Catolic din Satu Mare. S-a născut în 1852 la Apa (județul Satu Mare), însă școala elementară și primii ani de gimnaziu îi urmează la Baia Mare, unde se mută împreună cu familia de la vârsta de 6 ani. Clasele superioare ale școlii secundare le urmează la Ujhorod și apoi la Oradea. În 1868, Vasile Lucaciu pleacă la studii la Roma, unde obține, doi ani mai tâziu, doctoratul în filosofie. În 1874 absolvă cursurile seminarului teologic din Gherla, fiind hirotonit preot la Sâncrai (de pe Gruj). În același an se căsătorește cu Paulina Șerbac, cu care va avea patru copii: Epaminonda (care urmează la rândul său o carieră preoțească), Vasile (mort în Primul Război Mondial), Veturia și Tulia.

În 1878, prin mijlocirea episcopului de Gherla, obține postul de profesor de limba română la Gimnaziul Regal Romano-Catolic din Satu Mare, unde activează până în 1885.



Broșura „Fasciclii de filosofia”, redactată de Vasile Lucaciu la Satu Mare, în 1884



Vasile Lucaciu în grupul Memorandiștilor

Opiniile sale exprimate public au fost, se pare, îndeajuns de fervente pentru a-i pune în pericol cariera: în urma unor denunțuri, este destituit din funcția de dascăl la Satu Mare, oferindu-i-se în schimb catedra de limba latină de la Losonc (Slovacia). Preferând să-și urmeze vocația de preot, Lucaciu este numit, în același an, paroh de Șișești. În această perioadă se implică și în viața politică, fiind ales membru în comitetul de conducere al Partidului Național Român. A participat la redactarea Memorandumului, rolul său în acest demers aducându-i condamnarea la cinci ani de închisoare în cadrul procesului din 1893. Este întemnițat la Szeged, dar, grațiat în 1895, revine în politică și este ales deputat de Beiuș. În timpul Primului Război Mondial se refugiază în România, unde continuă să lupte pe plan diplomatic pentru drepturile românilor din Transilvania. În 1918 este membru al Consiliului Dirigent, iar din 1919 devine deputat în Parlamentul României Mari. Începând cu 1922 se retrage din politică din motive de sănătate, devenind protopop de Satu Mare. Moare la 28 noiembrie în același an și este înmormântat la Șișești. În cadrul ședinței omagiale organizate de Academia Română i s-a conferit postum „Marele Cordon al Ordinului Steaua României”, iar episcopul Iuliu Hossu l-a ridicat la rangul de vicar episcopal.

Profesor și canonic al capitolului din Satu Mare, **Ferencz Irsik** s-a manifestat în cea de a doua parte a secolului al XIX-lea ca unul dintre cei mai importanți întemeietori de așezăminte școlare din oraș. S-a născut în 1822 la Poiana Codrului (jud. Satu Mare) și a urmat cursurile gimnaziale la Satu Mare. În 1846 absolvă seminarul teologic la Budapesta și își începe cariera preoțească la Fehérgyarmat (Ungaria), în calitate de capelan. Este angajat pentru scurt timp la Gimnaziul din Ujhorod, iar ulterior urmează cursurile Institutului Pedagogic din Budapesta. Din 1854 activează ca paroh la Rătești, iar din 1859 la Ardud. În 1875 este numit canonic al capitolului din Satu Mare, iar din 1892 devine prelat papal. Acțiunile sale s-au îndreptat în mai multe direcții. Este în primul rând un cărturar cu o pregătire solidă: membru al Societății Literare și Științifice „Sfântul Ștefan”, prefect al episcopiei și al bibliotecii episcopale, se remarcă și prin activitatea publicistică, cea mai importantă realizare în acest sens fiind biografia episcopului János Hám – „Boldogemlékű Hám János szatmári pp. élete.”



Piatra funerară a canonicului
Ferencz Irsik (1821–1896)

Cele mai importante demersuri ale canonicului se înscriu însă în sfera caritabilă. Pentru susținerea învățământului secundar sătmărean, o importanță deosebită a avut-o înființarea convicțului de pe actuala stradă Mihai Viteazul. Internatul și-a deschis porțile în anul 1881 și era destinat adăpostirii a 24 de elevi săraci ai gimnaziului, cărora le asigura toate cheltuielile de cazare și masă. Tot la inițiativa lui Irsik s-au înființat orfelinatele de băieți și de fete, cu o capacitate de 22 de locuri. Canonicul susține constant asociațiile culturale din Satu Mare, asigurându-le dotările materiale necesare funcționării. Moare în 1896 și este înmormântat în cimitirul romano-catolic din Satu Mare.

O altă personalitate marcantă al cărei nume se leagă de Gimnaziul Romano-Catolic din Satu Mare în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea este episcopul greco-catolic de Mukacevo **Gyula Firczák**. Născut la Hudlove (azi Ucraina) în anul 1836, acesta a absolvit primele șase clase de gimnaziu la



Episcopul Gyula Firczák (1836–1912)

1892, este sfințit ca episcop de Mukacevo. Activitatea sa a fost caracterizată de inițiative puternice în domeniul ascensiunii culturale a rutenilor din dieceză, prin facilitarea accesului acestora la viața publică. A îndreptat fonduri consistente înspre construcția și întreținerea de biserici, implicându-se în educație și alocând resurse sferei caritabile. A înființat Institutul Pedagogic, Școala de Muzică pentru fetele orfane și o fundație caritabilă în scopul ajutorării copiilor săraci. Este autorul unui manual de dogmatică și a numeroase studii. Activitatea sa în calitate de episcop, desfășurată pe parcursul a 20 de ani, îi aduce numeroase distincții și titluri, laice și ecleziastice. Moare la Ujhorod, la 1 iunie 1912.

Poetul și dramaturgul **Lajos Bartók** s-a născut la Ardud, în anul 1851. De origine dintr-o familie de intelectuali, acesta urmează cursurile școlii secundare la

Ujhorod, în apropierea satului natal. Clasa a VII-a o urmează la școala secundară din Satu Mare, făcând parte din primele promoții ale gimnaziului cu opt clase din oraș. După un ultim an de studiu la Košice, este sprijinit în continuarea studiilor de episcopul de atunci al eparhiei de Mukacevo, Bazil Popovics, și ajunge la seminarul de teologie din Viena. Absolvă în 1860, obținând titlul de doctor. Se întoarce în Transcarpatia, este hirotonit și activează ca profesor la Institutul Teologic din Ujhorod. Moartea prematură a soției sale, după doar 15 luni de căsnicie, îl determină să nu-și mai întemeieze o familie. Are o carieră prolifică la Ujhorod, ajungând rector al seminarului în 1876. Din 1886 ocupă funcția de prepozit de Mukacevo, iar în anul următor se implică în viața politică, devenind deputat în Parlament. În



Poetul Lajos Bartók (1851–1902)

Baia Mare, apoi ale Gimnaziului Romano-Catolic Regal din Satu Mare. Ultimii ani de școală îi petrece la Sighet, iar din 1868 este student al Facultății de Drept din Budapesta. Se remarcă prin versurile publicate în foaia umoristică „Az Űstökös”, a cărei conducere îi este încredințată din 1869 de către redactorul principal, Jókai Mór. Satira politică reprezintă în această perioadă principala direcție de manifestare a poetului. La începutul lui 1878, fondează săptămânalul „Bolond Istók”, care devine cel mai popular ziar umoristic al acelei perioade. Mai târziu, viziunea literară a lui Bartók se extinde spre piesele de teatru. Principalele volume de poezie îi apar în anii 1877 și 1879, iar în calitate de dramaturg se impune începând cu 1884. Moare la Budapesta în 1902, după o îndelungată suferință.

IV. Școala Pedagogică Romano-Catolică Regală

O nouă etapă în viața școlii de pe strada Ștefan cel Mare începe în anul 1912, când Gimnaziul Romano-Catolic Regal se mută în impunătoarea clădire care adăpostește azi Colegiul Național „Mihai Eminescu”. Planurile privind noua destinație a edificiului părăsit începuseră să prindă contur încă din anii precedenți, din momentul în care soarta gimnaziului a fost decisă. Din 1913, în clădirea școlii secundare a început să funcționeze Școala Pedagogică Romano-Catolică Regală, la rândul său în plină expansiune și cu o nevoie acută de sediu adecvat pentru desfășurarea activității.



Satu Mare la începutul secolului XX

Pregătirea profesorilor începuse să devină o preocupare constantă a sistemului educațional din zona noastră încă din vremea lui Iosif II. Laicizarea

învățământului presupunea existența unor dascăli de carieră, care să preia sarcina călugărilor în special în domeniile din afara sferei teologice. Primele măsuri legislative care impuneau însă și practic obligația dascălilor de a avea studii de pedagogie sunt contemporane cu Legea Entwurf. În 1855, Leo Thun reglementează printr-un ordin ministerial formarea școlilor pedagogice în Ungaria după un sistem unitar, care intenționa să faciliteze punerea în aplicare a reglementărilor cu privire la învățământ din anii anteriori. Sunt precizate și cele 11 centre urbane în care urmau să se înființeze astfel de instituții, din zona noastră fiind vizate Satu Mare, Oradea și Košice.

Urmând reglementările în vigoare, episcopul János Hám a dispus începerea funcționării Școlii Pedagogice din anul școlar 1856/57, folosind inițial, în lipsa unui spațiu destinat special funcționării acestuia, conviculul episcopal. Candidații eligibili erau în general absolvenți ai claselor inferioare de gimnaziu sau școli reale,

cu vârsta de 14 ani. Durata cursurilor viitorilor dascăli a fost stabilită la doi ani, iar programa de învățământ cuprindea, în afara materiilor predate în școlile de stat, ore de metodică, teoretice și practice. Inițial, din cauza lipsei dascălilor, a fost admisă obținerea diplomei de profesor și pe baza unei experiențe de minimum trei ani la catedră.

Sistematizarea cadrului educațional în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea a determinat în paralel reglementarea statutului profesorilor și al școlilor pregătitoare pentru dascăli. În 1868, statul a dispus



Fostul sediu al Școlii Pedagogice, de lângă biserica Hildegarda – începutul secolului XX

înființarea a 20 de institute pedagogice la nivelul întregii țări, pentru care asigura și finanțarea. Condițiile de funcționare a acestor școli erau destul de clar definite: fiecare trebuia să dispună de sediu propriu, de internat și de o școală unde dascălii își definitivau pregătirea practică. Activitatea pedagogică a devenit mai complexă, iar durata studiilor a crescut la trei ani, și apoi, din 1881, la patru ani.

Înmulțirea anilor de studiu afecta în primul rând costurile de întreținere a elevilor din afara orașului, majoritatea lor provenind din familii de condiție modestă. Din acest motiv, administrația locală a instituțiilor a căutat mijloace de amânare a aplicării ordinului. Școala pedagogică din Satu Mare, susținută parțial de stat, parțial de episcopia romano-catolică, a dispus introducerea cursurilor abia după trei ani de la intrarea în vigoare a dispozițiilor legale, în 1884.

Teoretic, elevii școlilor pedagogice puteau să învețe în limba maternă, însă diploma de dascăl era obținută numai după ce absolventul făcea dovada unei bune cunoașteri – suficientă pentru predare – a limbii maghiare. În cazul Școlii Pedagogice de băieți din Satu Mare, nu s-a pus problema unei catedre de limba română, elevii de această etnie frecventând cursurile de pedagogie susținute de instituțiile ecleziastice greco-catolice.

Școlile pedagogice de stat și cele ecleziastice serveau exclusiv formării de profesori pentru clasele elementare. Dascălii de gimnaziu sunt pregătiți la un



Școala elementară de stat din Batarci – cca. 1900

nivel mai înalt, în institutele pedagogice formate pe lângă universități. Primul astfel de institut funcționează din 1870 la Budapesta, iar pentru zona noastră, la Cluj, începând cu anul 1872.

Atât directorul, cât și profesorii Școlii Pedagogice din Satu Mare erau numiți de către episcopie. La începutul secolului XX, cei peste 100 de elevi ai instituției erau îndrumați de opt profesori, dintre care doar doi laici. Majoritatea dascăliilor aveau pregătire teologică și beneficiau de funcții în aparatul administrativ al episcopiei. Așa se întâmplă și în cazul lui János Perényi (Pintye), director al Școlii Pedagogice din Satu Mare în perioada 1900–1921 și, în același timp, asesor consistorial.

Școala Pedagogică continuă să existe și după instalarea administrației românești la Satu Mare, încă patru ani. Din 1918, odată cu modificarea formei de finanțare și susținere, instituția își schimbă denumirea, devenind „Școala Pedagogică Romano-Catolică”. Funcționează însă cu un sistem asemănător până în anul 1922, când îi este retrasă acreditarea. Începând cu această perioadă, tinerii care doreau să se pregătească pentru meseria de dascăl puteau să se înscrie la Școala Pedagogică din Carei, care beneficia de finanțare din partea statului.

V. De la Școala Secundară de Fete la Liceul pentru Fete „Doamna Stanca”

Anii 1920 au reprezentat o perioadă de regândire și restructurare a sistemului administrativ și social în statul fondat ca rezultat al Unirii din 1918. Liderii vremii s-au lovit de o misiune grea: aceea de a unifica într-un ansamblu coerent, funcțional, întreaga diversitate de reglementări și cutume din cele patru ținuturi care formau România Mare. Diferențele se manifestau în unele cazuri la nivelul cel mai profund, necesitând reclădirea întregului sistem într-un mod care să evite discontinuitățile la nivel local și, în același timp, să pună temeliile unui stat modern, capabil de o dezvoltare durabilă.

În domeniul învățământului, deosebirile la nivel de sistem erau printre cele mai acute. Dacă ar fi să comparăm doar educația din Regatul României, care funcționa conform reglementărilor impuse la finalul secolului al XIX-lea de Spiru Haret, cu cea din Transilvania, bazată pe tendințele de uniformizare națională, concluziile ar fi edificatoare. În primul deceniu interbelic, datorită de a crea baza legislativă de dezvoltare a învățământului românesc i-a revenit lui Constantin Angelescu, ministrul instrucțiunii publice între 1922–1928 (primul mandat). Concepția acestuia s-a dovedit a fi potrivită condițiilor epocii: în încercarea de a evita antagonismele, Angelescu alege să procedeze treptat, metodic, permițând pentru un timp ținuturilor reunite să funcționeze după legile organice încetățenite. Astfel, până în 1924, când intră în vigoare legea învățământului primar, au existat doar reglementări – decrete ministeriale – care priveau punctual anumite aspecte ale educației. Printre măsurile inițiale ale Consiliului Dirigent s-a numărat preluarea școlilor întreținute de statul ungar și trecerea



Constantin I. Angelescu
(1869–1948), reformatorul
școlii românești interbelice

lor sub tutela statului român, acest transfer modificând automat limba de pre-dare. De asemenea, acțiunile autorităților s-au îndreptat în direcția înființării de noi școli românești, acolo unde exista o evidentă disproporție între limba vorbită de comunitate și unitățile de învățământ disponibile. Numărul și tipul noilor instituții școlare a fost decis la nivel local, în funcție de specificul regional, neimplicând o decizie centrală unică. Învățământul secundar a fost reformat abia în anul 1928.

În aceste condiții și-a început funcționarea, în 1923, în clădirea de pe strada Ștefan cel Mare, Școala Secundară de Fete din Satu Mare. În decizia autorităților locale joacă un rol important întreaga problematică a educației femeii, care, în această perioadă, trebuie privită în contextul avântului pe care îl luase pe plan european mișcarea feministă. Mult estompată de societatea tradiționalistă românească, mișcarea pentru drepturile femeilor cunoaște totuși un avânt considerabil în anii de după Primul Război Mondial, mai ales în contextul dezbaterilor privind noua Constituție. Presa „feministă” începea să întrevadă posibilitatea ca doamnele să beneficieze de anumite drepturi politice. Urmând modele consacrate, femeile se manifestau deja cu succes în domenii în care se puteau face ușor remarcate, unul dintre cele mai răspândite fiind cel filantropic sau caritabil. La baza acestor revendicări stătea însă, după cum era și firesc, educația.

Sistemul de învățământ tradițional făcea o diferențiere clară între școlile de băieți și cele de fete, pornind de la structura programei de studiu și până la nivelul maxim admis în cadrul ultimelor. În acord cu sensibilitățile dintr-o anumită perioadă, aceste reglementări se dovedeau a fi acum depășite. Statul modern trebuia să asigure, în viziunea feministelor, o educație elementară femeilor din mediul rural, cele mai expuse riscului analfabetismului, și una mai practică, combinată cu elemente solide de cultură generală, pentru fetele capabile de studii îndelungate. Aceste doleanțe, destul de moderate, au căpătat susținerea factorilor de conducere, care au acționat în sprijinul înființării de școli pentru fete mai ales la nivel secundar. De altfel, în primii ani de după război, începea să fie vizibil dezechilibrul pregnant dintre instituțiile de învățământ destinate fetelor și nevoile reale de școlarizare.

Probabil acesta a fost raționamentul înființării Școlii Secundare de Fete din Satu Mare, un element care nu beneficia de tradiție la nivel zonal. Factorii decizionali locali remarcă însă migrația masivă a elevelor sătmărene spre centre educaționale care le erau dedicate și întrevadă posibilitatea înființării

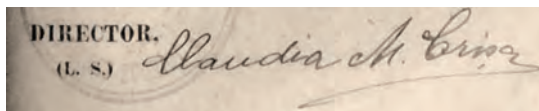


Ștampila Școlii
Secundare de Fete din
Satu Mare – 1924

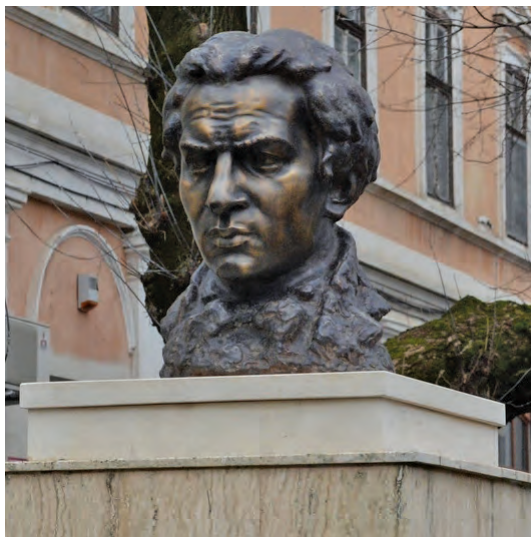
instituției școlare în localul în care Școala Pedagogică de băieți își încetase activitatea. Primul an de funcționare a noii instituții este 1923/24, iar data începerii cursurilor este 1 noiembrie. Odată cu școala secundară de fete, este înființată și școala profesională dedicată tot elevelor, care funcționa în același sediu.

Finanțarea școlii secundare este asigurată de stat, iar primul director în funcție este Claudia Maria Crișan. Conform legislației moștenite, încă neschimbată de reglementări suplimentare, instituția de învățământ funcționa sub forma unui gimnaziu inferior cu patru clase. Solicitățile crescânde au impus adăugarea, în anul 1926, a clasei a V-a de studiu, iar din anul următor a clasei a VI-a. Caracterul noii școli era, după modelul școlilor secundare specifice perioadei dualiste, unul prin excelență teoretic. Coordonarea activității didactice era asigurată de Inspectoratul Școlar, condus la nivel local, o bună perioadă de timp (1919–1940, cu mici întreruperi), de renumitul profesor Darius Pop. Îndrumarea procesului educațional regional de la nivel gimnazial și liceal a fost încredințată în primii ani interbelici Inspectorului General al Școlilor Secundare din Ardeal, la acea vreme Alexandru Pteancu.

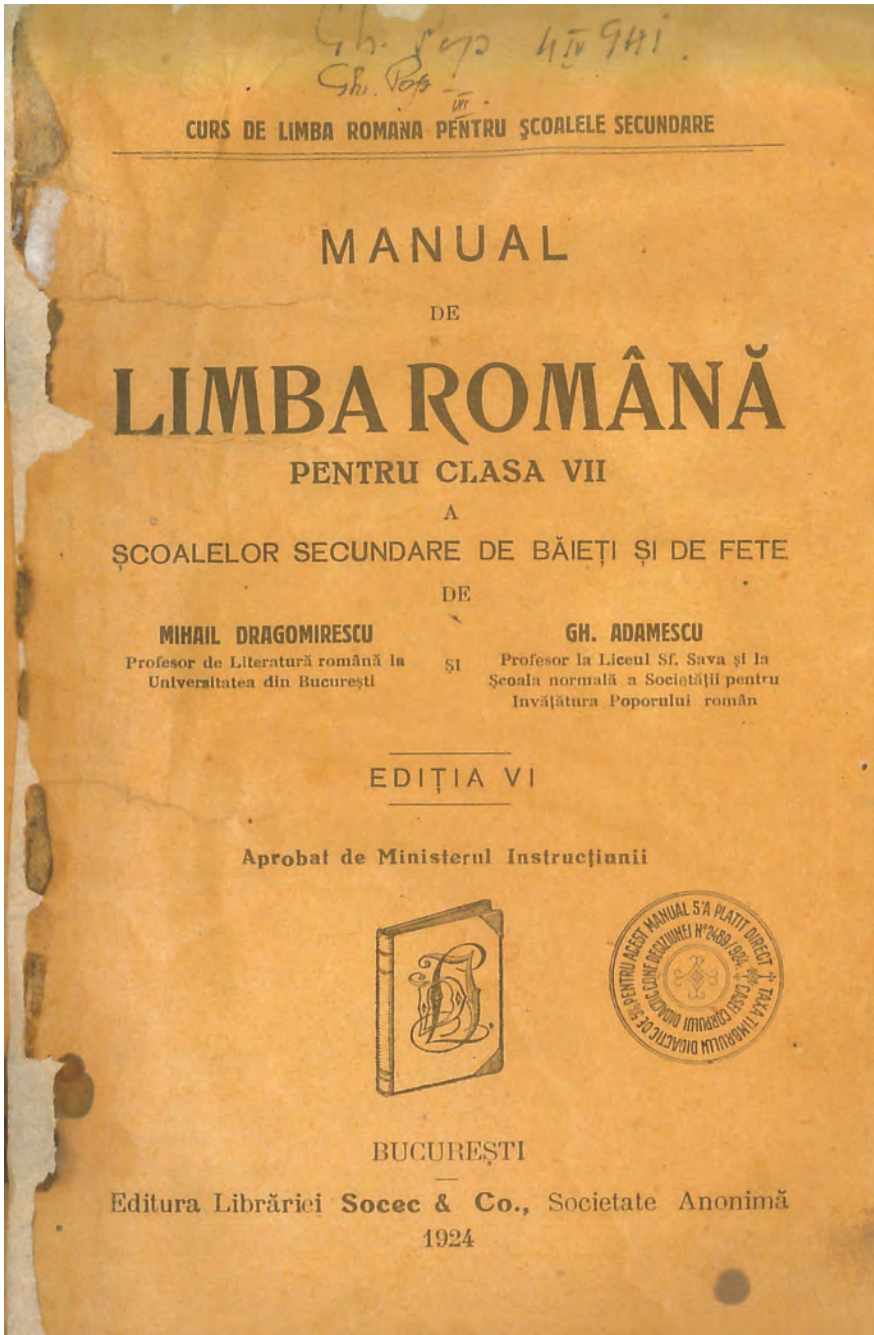
Școala Secundară de Fete din Satu Mare a funcționat la nivel gimnazial până în anul 1928, când, urmând reglementările noii legi a învățământului secundar, a fost transformată în liceu. Prevederile legislative care au direcționat activitatea școlilor secundare din România în perioada interbelică se leagă tot de numele lui Constantin Angelescu și erau menite să ducă mai departe în spirit unitar legea învățământului primar, emisă cu patru ani mai devreme. Dezbaterile care au precedat emiterea noilor reglementări s-au concentrat asupra problemelor principale care trebuiau rezolvate, și anume lipsa de legătură între componentele sistemului educațional. Au fost remarcate discontinuitățile în conținutul programelor de studiu, care



Semnătura Cludiei Maria Crișan, directoarea Școlii Secundare de Fete – 1924



Bustul inspectorului școlar Darius Pop (1887-1965) – Satu Mare



Manual de limba română pentru clasa a VII-a a școlilor secundare, București 1924

îngreunau trecerea cursivă dintr-un ciclu de învățare în altul, precum și imposibilitatea de a schimba profilul de educație (din practic în teoretic și invers), care nu țineau cont de profilul individual al elevului și de modificările acestuia de la o vârstă la alta.

Cea mai importantă schimbare adusă de legea din 1928 a fost schimbarea structurii învățământului secundar: acestea prevedeau formarea unui liceu unitar de șapte clase, divizat în două cicluri: cel gimnazial, de trei ani, și cel liceal propriu-zis, de patru ani. Anii de gimnaziu erau legați organic de cei ai școlii elementare, alcătuind baza de formare educațională a copilului. Prevederea era menită să faciliteze punerea în practică a legii învățământului primar din 1924, care creștea durata educației obligatorii la șapte ani. Conținutul de studiu era unitar pe parcursul tuturor celor șapte ani de școală secundară, fiind stabilit atât la nivel de programă, cât și la nivel de manuale, de Ministerul Instrucțiunii. Ciclul terminal al liceului rămânea tot unul de cultură generală, specializarea elevului urmând să se realizeze în universități.

Prevederile legislative impuneau condiții destul de dure de recrutare a dascălilor în învățământul secundar. În primul rând, se făcea diferența dintre profesori – responsabili de predarea materiilor teoretice, și măștrii, responsabili în domeniul artelor și dexterităților. Cu excepția profesorului de religie, la liceele de fete aveau dreptul să activeze doar profesoare. Pregătirea dascălilor trebuia să fie foarte solidă: erau recrutați licențiați sau doctori, absolvenți ai facultăților de litere sau științe cu diplomă recunoscută, care beneficiau de un atestat de pregătire pedagogică și trecuseră cu succes un examen de capacitate pentru cel puțin o materie principală și două secundare. Profesorilor de științe fizico-chimice și naturale li se solicita în plus un certificat care atesta că și-au însușit cu succes tehnica experimentală impusă de programa de studiu la școlile secundare.

Plata profesorilor de la școlile de stat era asigurată de Ministerul Instrucțiunii, în funcție de statutul dascălului – titular sau suplinitor. Definitivatul se obținea după cel puțin trei ani de activitate la catedră și în urma unor inspecții realizate de organele de control ale ministerului, acordarea titlului definitiv realizându-se prin decret regal. Numărul de ore aferente unei catedre integrale era de 15 ore săptămânal pentru profesori și 18 pentru măștrii. După 20 de ani de activitate, acesta era diminuat la 12 în cazul primilor.

Inițial, Școala Secundară de Fete din Satu Mare a avut cinci profesoare și trei profesori. Numărul acestora crește treptat, în special după transformarea în liceu, ajungând la mijlocul deceniului al IV-lea la 15 profesoare și doi preoți (greco-catolic și ortodox), care asigurau predarea orelor de religie.

Limba de predare în cazul tuturor școlilor secundare de stat era româna. Alte limbi puteau figura în programa instituției, însă doar sub formă de obiecte de studiu, nu și ca limbă de predare a altor materii. Deservind o comunitate



Clasa a VI-a a Liceului de Fete din Satu Mare, 1934

mixtă din punct de vedere etnic, școala de fete din Satu Mare a introdus de la început ca discipline limbile maghiară și germană. În plus, programa de studiu conținea și limba franceză. Începând cu legea din 1928, materiile sunt unice în toate școlile secundare, ușor diferite în funcție de tipul instituției – de băieți sau de fete. La gimnaziile de fete era prevăzută predarea următoarelor discipline (cf. Legii nr. 79/1928, art. 28):

„Materiile literare și științifice: religia, limba română, noțiuni de limba latină în legătură cu limba română, istoria Românilor și istoria universală în legătură cu istoria Românilor, limba franceză, geografia generală și geografia României, instrucțiunea civică, matematicile, științele fizice, chimice, naturale și agricole, noțiuni de igienă.

Arte și dexterități: muzica, caligrafia, desenul și modelajul, educațiunea fizică, lucrul de mână și gospodăria; aceasta din urmă se va preda numai în mod practic.”

În cadrul ciclului liceal se urmărea însușirea de cunoștințe de domeniile următoare (cf. Legii nr. 79/1928, art. 29):

„Materiile literare și științifice: religia, limba română, limba latină, noțiuni de limbă și cultură elină, limba franceză, istoria universală și istoria Românilor, geografia generală și geografia României, filosofia, sociologia, economia politică cu dreptul constituțional și administrativ, matematicile, științele fizico-chimice și naturale, igiena. Afară de limba franceză se mai învăța și o a doua limbă modernă care va fi după școale: germana sau engleza;



Pagini din manualul de gospodărie pentru școlile secundare de fete, București 1933

Arte și dexterități: muzica, desenul artistic și linear, educațiunea fizică, lucrul de mână și gospodăria; aceasta din urmă se va preda numai în mod practic.”

Admiterea în învățământul secundar se făcea pe baza adevărinței de absolvire a claselor primare, eventual pe bază de examen dacă numărul de locuri disponibile era mai redus decât cel al cererii. Elevele susțineau un examen la fiecare final de an, care, ținând cont și de rezultatele din timpul perioadei de studiu, reprezenta baza de admitere în clasa următoare. Examenele se susțineau la fiecare disciplină în parte, nota finală trebuind să fie minimum cinci. Orice notare mai mică aducea după sine calificativul „insuficient” și coringența la respectiva materie. Decizia de repetare a clasei era luată în Consiliul Profesoral.

În evaluarea elevelor se ține cont, conform foilor matricole, și de comportamentul general al fetelor, atât în timpul, cât și în afara orelor de studiu. Fișele individuale erau completate trimestrial cu calificative (mai târziu note) care defineau purtarea fetelor (disciplina), frecventarea cursurilor școlare și aspectul exterior. Școlile de fete în special puneau un accent deosebit pe decența în comportament, atitudine și pe modul de prezentare (aspectul fizic îngrijit) al

elevilor. De altfel, Liceul de Fete din Satu Mare avea și uniformă proprie, tocmai pentru a încuraja delimitarea acestora ca un grup social distinct și a crea conștiința de grup.

După încheierea anilor de gimnaziu, fetele primeau un certificat de absolvire, iar înscrierea în clasa următoare – primul an al ciclului liceal – nu mai era obligatorie. În cazul în care elevele decideau continuarea studiilor, erau datoare să susțină un examen de admitere în liceu din materiile fundamentale



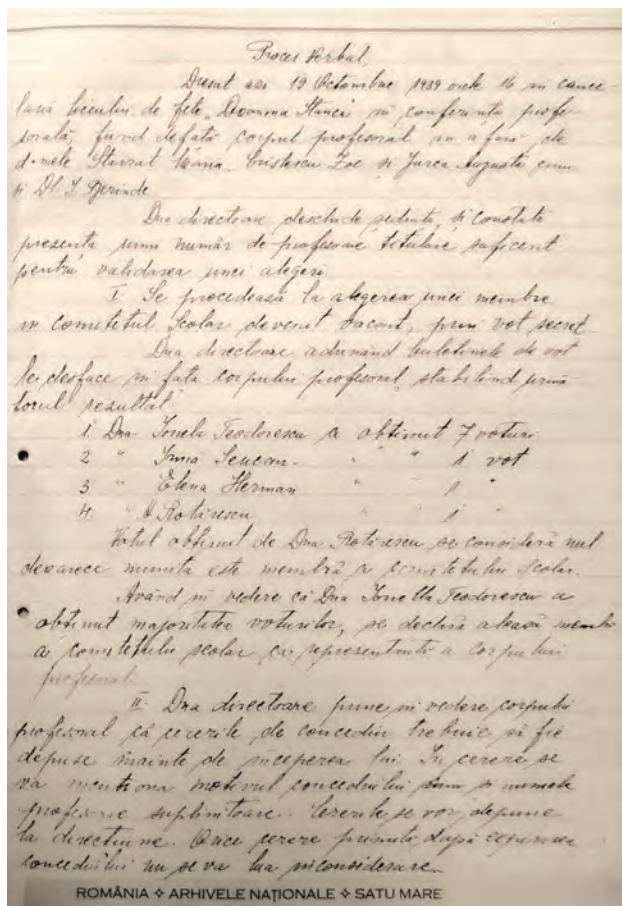
Reconstituirea unei săli de clasă din perioada interbelică

(limba română, matematică, istorie, geografie, limba franceză), pentru care era necesară minimum nota 6. Certificatul de absolvire înmănat absolventelor de liceu nu era însă suficient pentru admiterea la universitate. Candidatele pentru învățământul superior trebuiau să obțină în plus o diplomă de Bacalaureat – examen destul de dificil, organizat de două ori pe an, la date unice și la nivel regional, pentru toți absolvenții de școală secundară.

Dintre reglementările ulterioare ale învățământului secundar, cel mai important a fost avizul din 1934 al Ministerului Instrucțiunii, care mărea durata studiilor gimnaziale și liceale la opt ani (patru ani de gimnaziu și patru ani de liceu). S-a apreciat că decizia din 1928, care fixa această durată la șapte ani, a fost determinată de necesitatea refacerii după război, în contextul nevoii rapide de cetățeni activi în muncă. Experiența a dovedit că o comprimare a materiei în timp mai scurt nu este însă benefică fixării cunoștințelor,

astfel încât modificarea de la mijlocul anilor '30 a venit să remedieze această disfuncționalitate.

La finalul anilor 1930, regele Carol II a înființat organizația paramilitară de tineret „Straja Țării”. Înscrierea în organizația instrumentată propagandistic era obligatorie inclusiv pentru fetele cu vârsta între 7–21 de ani și desfășura activități specifice cercetașilor: educație sportivă, muncă în colectiv, instrucție militară. Nu în ultimul rând, era responsabilă de organizarea de evenimente propagandistice dedicate formării cultului regelui României. Atât elevele, cât și profesoarele de la Liceul de Fete din Satu Mare au devenit membre ale organizației, ultimele în calitate de îndrumătoare. Inspectoratele școlare și ministerul organizau periodic cursuri de pregătire, destinate în special directorilor de școală, prin care se stabileau îndatoririle curente ale membrilor și modul de manifestare a organizației la nivel instituțional.



Proces verbal al consiliului profesoral din cadrul Liceului de Fete „Doamna Stanca” – 1939

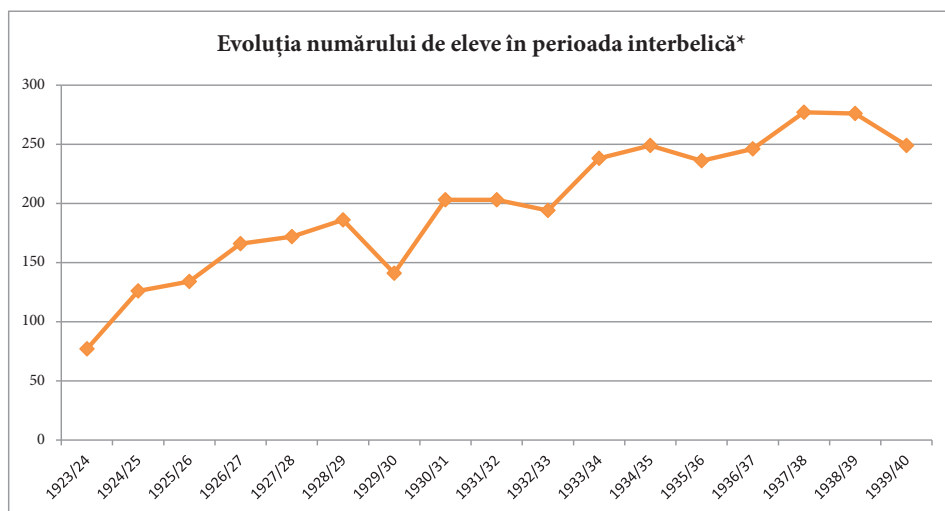


Ștampila Liceului de Fete „Doamna Stanca” – 1939

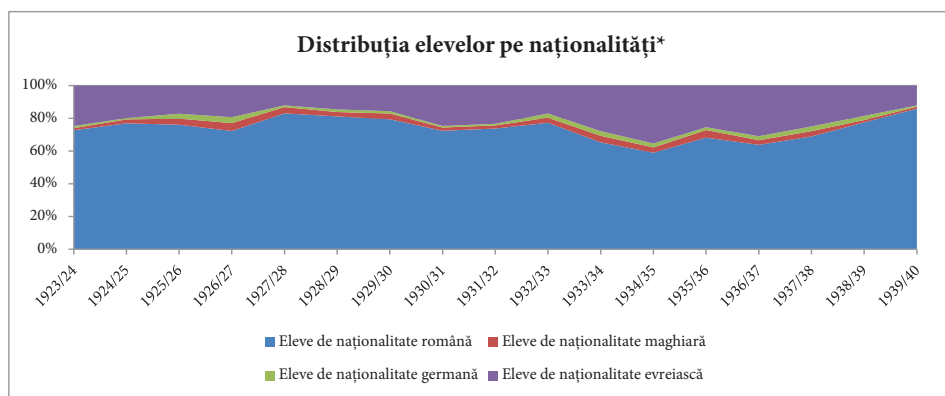
Perioada „Străjeriei” coincide cu schimbarea denumirii Liceului de Fete din Satu Mare, care primește pentru prima dată numele de „Doamna Stanca”. Se pare că inițiativa acestei modificări a avut-o directoarea de atunci a instituției, Maria Stavrat, nu întâmplător profesoară de istorie. Școala de fete sătmăreană a funcționat cu această titulatură doar

aproximativ doi ani, până la întreruperea activității sale din perioada celui de Al Doilea Război Mondial.

Rolul social al școlii de fete din Satu Mare poate fi analizat din mai multe perspective pe baza statisticilor elevelor, culese din foile matricole și publicate de istoricii recenți ai învățământului local. Fiind vorba despre o perioadă relativ restrânsă de timp, cea mai relevantă metodă statistică devine cea de ansamblu, evitându-se astfel fragmentarea datelor pe perioade de funcționare.



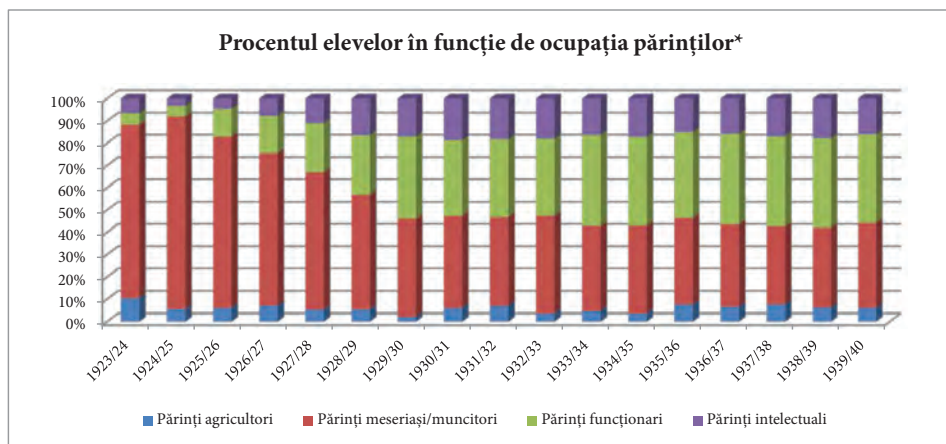
* Date publicate de Ioan Viman, *Învățământul secundar din părțile sătmărene în perioada interbelică: 1919–1940*, Satu Mare, 2007, p. 196–197.



* Date publicate de Ioan Viman, *Învățământul secundar din părțile sătmărene în perioada interbelică: 1919–1940*, Satu Mare, 2007, p. 196–197.

De la cele 77 de eleve care și-au început activitatea în cadrul școlii secundare în anul școlar 1923/24, se ajunge la peste 180 în preajma transformării instituției în liceu. Scăderea bruscă este specifică anului de reorganizare administrativă și poate fi explicată printr-o perioadă de familiarizare cu noile reguli școlare. Ceea ce poate surprinde mai mult este că în anii următori, după adăugarea celor trei ani de liceu, numărul de eleve nu crește în mod semnificativ. Se pare că interesul fetelor pentru absolvirea ciclului superior al școlii nu era unul ridicat, în condițiile în care procentul de femei care urmează studii universitare în perioada interbelică este încă unul mic. La finalul anilor 1930, numărul elevelor din clasele de liceu era, în medie, de 15. Cu toate acestea, în perioada studiată, evoluția este una constant pozitivă.

Majoritatea fetelor înscrise în școala secundară sătmăreană sunt, pe tot parcursul perioadei interbelice, de naționalitate română, procentajul acestora variind între 60 și 80% la finalul anilor 1930. Elevele de naționalitate maghiară și germană, în proporție comparabilă, frecventează în număr foarte mic școala de fete, cel mai probabil din cauza impedimentului lingvistic. În schimb, elevele de naționalitate evreiască sunt numeroase, ajungând la mijlocul anilor '30 să reprezinte mai mult de o treime din totalul înscriselor. Explicația rezidă într-o predispoziție mai accentuată a acestei naționalități de a-și școlariza copiii, iar motivația este una simplă: evreii sunt, în marea lor majoritate, locuitori ai mediului urban, care are și în această perioadă cea mai mică rată de analfabetism. Proporția elevelor evreice scade simțitor din anul 1938, când măsurile antisemite reduc accesul acestora în structurile învățământului de stat.



* Date publicate de Ioan Viman, *Învățământul secundar din părțile sătmărene în perioada interbelică: 1919–1940*, Satu Mare, 2007, p. 196–197.



Reprezentantele Liceului de Fete și ale Școlii Profesionale de Fete din Satu Mare la București – 1936

O analiză importantă a activității școlii de fete poate fi realizată și în funcție de mediul social de proveniență a elevelor, înscris în foile matricole interbelice. După cum era de așteptat, elevele cu părinți agricultori erau puține, marea lor majoritate fiind probabil din zona rurală a județului, unde preocuparea pentru educație în general, și mai ales pentru educația femeii era una deosebit de redusă. Majoritatea elevelor provin din familii de meseriași sau negustori, aproape toate din orașul Satu Mare. Pentru localnici, de altfel, mai ales dacă beneficiază de o anumită stare materială, întreținerea fetelor în școala secundară nu constituia o problemă majoră. De la o majoritate covârșitoare în primii ani de funcționare ai instituției (peste 80%), procentajul elevelor din această categorie se stabilizează din anul 1930 la aproximativ 35–40% din totalul elevelor. O evoluție inversă o are ponderea fiicelor de funcționari în școala secundară. De la un procentaj mai mic de 10% în anii 1923–1925, acestea ajung să reprezinte peste 40% din populația școlară la finalul perioadei interbelice. Creșterea bruscă a numărului de eleve provenind din acest mediu este explicabilă prin amplificarea aparatului instituțional sătmărean, odată cu unificarea administrativă din anul 1924. Transformarea orașului Satu Mare în reședință de județ și crearea sistemului administrativ aferent au determinat dezvoltarea fără precedent a mediului funcționăresc din Satu Mare și, astfel, o afluență de

populație școlară vorbitoare de limba română. Procentajul elevilor cu părinți intelectuali crește ușor până în anii 1930, când se stabilizează în jurul valorii de 20%. În bilanțul fetelor provenind din acest mediu sunt cuprinse și fiicele de intelectuali din lumea satelor (preoți, notari etc.).

VI. Reînființarea Școlii Pedagogice Romano-Catolice

Anul 1940 aduce schimbări majore în peisajul politic european. Printre teritoriile pierdute de România la începutul celui de Al Doilea Război Mondial se numără Transilvania de Nord, un teritoriu de aproape 43.500 km², cuprinzând în întregime Satu Mare și județele învecinate. Sistarea administrației românești în regiunea sătmăreană se produce brusc în toamna anului 1940 și se face simțită din plin la nivelul instituțiilor de învățământ, mai ales al acelor susținute de stat. Deși la prima vedere avem de-a face cu o situație similară schimbării de regim din 1918, problema școlilor publice este sensibil diferită în anii 1940. În perioada interbelică,



Centrul vechi al orașului Satu Mare în anii 1940

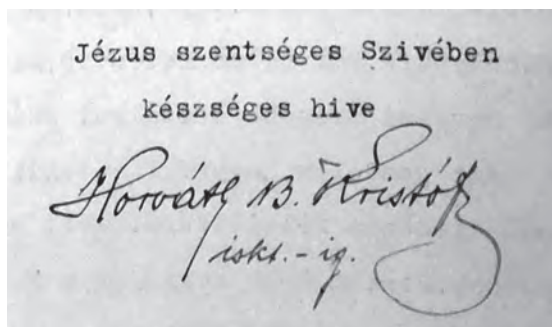
administrația românească acționase pentru limitarea învățământului confesional în limba română și îndreptarea populației școlare spre instituțiile de stat, al căror număr crescuse simțitor. Efectele acestei măsuri au fost resimțite profund în momentul integrării Transilvaniei de Nord în Ungaria: odată cu preluarea instituțiilor publice de învățământ de către statul maghiar, în jur de un milion de români au rămas fără școli în limba maternă, numărul școlilor confesionale românești rămase funcționale fiind unul extrem de redus.

Liceul de Fete „Doamna Stanca”, înființat ca instituție de stat, și-a încetat activitatea la rândul său în toamna anului 1940, chiar înainte de începerea anului școlar. O parte din corpul profesoral și, probabil, multe dintre eleve au urmat drumul refugiului. Clădirea de pe strada Ștefan cel Mare – atunci Mussolini – a revenit la statutul de dinainte de 1918, fiind pusă la dispoziția Episcopiei Romano-Catolice. Schimbările din 1940 și instalarea administrației militare maghiare în Transilvania de Nord au determinat anumite întârzieri în începerea anului școlar. Mobilizarea resurselor umane (în speță, profesorii), restructurarea instituțiilor de învățământ pe alte baze au solicitat un efort substanțial din partea autorităților și au provocat decalaje mai mici sau mai mari în reluarea activității.

În cazul școlii de pe strada Ștefan cel Mare, întârzierile au fost considerabile. În primul rând, în acest caz nu mai era vorba despre o simplă relocare a unei școli, ci despre reînființarea acesteia. În condițiile în care statul maghiar încuraja mai degrabă învățământul în sistem confesional, nu ne îndoim că episcopia a plănuit fondarea școlii pedagogice încă din momentul în care soarta clădirii fostului liceu de fete a fost decisă. Prioritate a căpătat totuși re-deschiderea Gimnaziului Romano-Catolic Regal, care a captat întreaga atenție a episcopului în primii ani ai războiului. Astfel, episcopul János Scheffler face primele demersuri administrative pentru reluarea activității instituției pentru dascăli abia în anul 1942. Până la acel moment, clădirea a fost închiriată statului și a găzduit Școala Publică de Stat pentru Băieți.

Ațiunile episcopiei pentru reînființarea Școlii Pedagogice se desfășoară concomitent în mai multe direcții. Prima și cea mai ușor de îndeplinit s-a dovedit a fi obținerea acordului de funcționare din partea forurilor ecleziastice responsabile de coordonarea învățământului confesional. Pe baza autorizației primite, la finele anului 1942 episcopia a început o corespondență asiduă cu reprezentanții Ministerului Cultelor din Ungaria, care aveau ultimul cuvânt în realizarea scopului propus. În ianuarie 1943, ministerul solicită întocmirea documentației necesare acordării avizului de funcționare, conform legislației din Ungaria. Noua instituție trebuia să beneficieze de un spațiu corespunzător, de funcționare și de dotările aferente (bibliotecă, sală de sport etc.), de dascăli pregătiți și să suscite suficient interes pentru școlari, astfel încât întreținerea sa să fie justificabilă.

În paralel cu demersurile administrative, episcopul a căutat să asigure resursele umane necesare funcționării școlii. Încercând să urgenteze rezolvarea problemei dascălilor, acesta a solicitat ajutorul Fraților Școlilor Creștine, o congregație religioasă internațională al cărei prim scop declarat era educația tinerilor. În mai 1943, Episcopia Romano-Catolică de Satu Mare semnează un contract cu filiala din Szeged a congregației, reprezentată de Kristoff B. Kovács, care punea bazele viitoarei colaborări în cadrul Școlii Pedagogice. Conform acestui act, conducerea instituției școlare și a internatului aferent era încredințată Fraților; propunerile de numire a profesorilor și a directorului veneau din partea acestora din urmă, dar trebuiau aprobate de episcopie; episcopia asigura plata obișnuită călugărilor, atât din punct de vedere salarial, cât și al drepturilor de pensie; școala și internatul urmau să funcționeze în clădirea pusă la dispoziție de episcopie, pe strada Ștefan cel Mare, nr. 5.



Semnătura lui Kristóff Kovács, directorului Institutului Pedagogic Romano-Catolic

În primăvara lui 1943 este emis avizul favorabil de reînființare a Școlii Pedagogice din Satu Mare de către autoritatea cea mai înaltă, Ministerul Cultelor, cu efect din anul școlar 1943/44. Ajutorul financiar solicitat în mai multe rânduri de episcopie întârzie însă să sosească, instituția începându-și activitatea în condiții mai precare decât cele așteptate și doar cu clasa I.

Denumirea oficială a școlii reînființate pentru dascăli a fost „Institutul Pedagogic Romano-Catolic Regal.” Din punct de vedere legislativ însă, față de anul 1919, în modul de funcționare a instituției se înregistrează o singură schimbare notabilă, și anume creșterea duratei de studiu de la patru la cinci ani.

În clasa a I-a a noului Institut s-au înscris în anul școlar 1943/44 17 elevi. Cei mai mulți împliniseră 15 sau 16 ani, dar în câteva cazuri au fost înregistrați și școlari mai vârstnici, de 18 ani. Religia elevilor este în majoritate romano-catolică, doar trei fiind greco-catolici. Originea geografică a viitorilor dascăli este una mai variată, dar totuși înscrisă în aria delimitată de Satu



Ștampila Institutului Pedagogic Romano-Catolic – 1943

SZATMÁRNÉMETI KIRÁLYI KATOLIKUS GIMNAZIUM IGAZGATÓSÁGÁTÓL.

61/1943.szám.

148

K i m u t a t á s

a szatmárnémeti román.kat. tanítóképző-intézetbe jelentkező tanulókról.

БОУДИВА ◊ УВННЛЕГЕ ИУДИОНУЛЕ ◊ ЗАЛУ ИАВЕ

A jelentkező tanuló neve	Születésének		Apjának neve	Anyjának leánykori neve	Lakóhelye	Vall.	Testvéreinek száma
	helye	ideje					
Dankó Iászló	Lászlói	1927. II. 9.	Dankó László	Birkner Jozsa	Szatmárnémeti, Szatmár u. 60.	r.k.	kető
Felényi Gusztáv	Hozsátli Székely m.	1928. I. 25.	Felényi Gusztáv	Csirek Anna	Pásmány internátus	r.k.	egy
Gergely Viktor	Dobórcsopát Szatmár m.	1925. II. 6.	Gergely Ferián	Korthis Mária	Dobórcsopát	gr.k.	kető
Haris Kálmán	Hrasztraktroos	1925. VII. 19.	Haris Kálmán	Offfalter Julianna	Szatmárnémeti, Bogoss	r.k.	három
Hunyadi Jenő	Brasso	1928. II. 3.	Hunyadi Jenő	Renedek Jozsa	Szatmárnémeti, Bista 3.	r.k.	egy
Kuki Béla	Szatmárnémeti	1928. IV. 17.	Kuki Józsa	Pataki Mária	Szatmárnémeti, Párossy 25	r.k.	egy
Milián László	Szatmárnémeti	1927. VIII. 23.	Milián László	Werner Mária	Szatmárnémeti, Szatmár u. 60.	r.k.	kető
Nevezi Bándor	Nagy Bocskó (Mármaros)	1925. III. 7.	Nevezi József	Musinszki Mária	Szatmárnémeti, Szatmár sdg 20	r.k.	kető
Podolák Tivadar	Szatmárnémeti	1927. XI. 2.	Podolák György	Giscké Margit	Szatmárnémeti, Szatmár u. 68.	r.k.	három
Pridál Jenő	Csaraszós (Szatmár m.)	1927. II. 28.	Pridál Jenő	Ludecker Jozsa	Pásmány internátus	r.k.	egy
Szilágyi András	Szamosdob (Szatmár m.)	1927. V. 16.	Szilágyi András	Kádár Erzsébet	Szatmárnémeti, Liget u. 3.	gr.k.	egy
Winkler Ferenc	Szatmárnémeti	1928. VI. 4.	Winkler Ferenc	deitrich Bernad	Szatmárnémeti, Károssy u. 36	r.k.	három
Winkler László	Szamos (Székely)	1927. VII. 22.	Winkler István	Falkenstein Margit	Páspóti konviktus	r.k.	egy
Byirán László	Pencsalma	1927. II. 14.	Byirán Endre	Kisska Jenka	Pencsalma	gr.k.	három
Szegedi Barnabás	Eger (Hras m.)	1926. VI. 11.	Szegedi Ferenc	Varga Erzsébet	Ratnau 8542, Szatmárnémeti	r.k.	kető
Ligeti László	Csaraszós (Szatmár m.)	1926. II. 3.	Ligeti István	Tompfli Mária	Szatmárnémeti, Liget u. 10.	r.k.	három
Vagrín István	Halmi (Ugocsa m.)	1927. III. 8.	Vagrín János	Burja Mária	Halmi	r.k.	kető

Szatmárnémeti, 1943. febr. 20.

F. G. ö. ö. ö. ö. 5
1943-5

Mare și județele învecinate: Sălaj, Maramureș, Ugocea. Unul singur provine din Brașov.

Institutul Pedagogic sătmărean nu a avut ocazia să se dezvolte în următorii ani. Finalul celui de Al Doilea Război Mondial și revenirea Transilvaniei de Nord la România au pus capăt definitiv activității de un singur an al școlii pentru dascăli. În anul 1945, clădirea de pe strada Ștefan cel Mare revine Liceului de Fete „Doamna Stanca”.

VII. După 1945

Era de așteptat ca revenirea Transilvaniei de Nord în componența României să readucă lucrurile pe făgașul antebelic, mai ales din perspectiva structurilor și a organizării locale. Raporturile internaționale de putere cunoscuseră însă schimbări profunde, care nu întârzie să se facă simțite până la cel mai mic nivel al funcționării instituționale. Extinderea sferei de influență a URSS asupra țării noastre și a întregii Europe de Est a determinat instalarea comunismului și, odată cu el, transformarea direcționată și radicală a societății românești care a caracterizat ultima jumătate a secolului XX.

Istoria învățământului românesc în perioada socialistă cunoaște mai multe etape de evoluție, delimitate în funcție de prevederile legislative care guvernează sistemul de educație într-un anumit moment de timp. General și constant rămâne conceptul de planificare centralizată, cărui îi sunt subsumate toate domeniile vieții. Învățământul joacă un rol primordial, de formare a noilor valori destinate să mențină și să dezvolte sistemul. Prima etapă – cea de instalare a comunismului – este cea mai dură și pentru sistemul educațional: este perioada transformărilor profunde, forțate pe o perioadă scurtă de timp, care reconfigurează baza învățământului românesc.

VII.1. De la Liceul de Fete „Doamna Stanca” la Școala Generală nr. 8

În noiembrie 1945, principala preocupare a autorităților locale, în speță a celor responsabile de învățământ, a fost mobilizarea rapidă și eficientă pentru reînceperea activității în condițiile dificile de după război. Liceul de Fete „Doamna Stanca” a revenit fără mari probleme în sediul pe care îl părăsise în 1940, descoperind însă o clădire grav afectată de bombardamente și o lipsă acută de resurse la toate nivelurile. Pentru coordonarea activităților financiare și organizatorice s-a format rapid un comitet școlar, compus din patru membri și doi cenzori. Majoritatea celor 41 de personalități locale prezente la adunarea de constituire a forurilor decizionale școlare au optat pentru încredințarea mandatelor de membri lui dr. Ioan Dragomir, protopop de Satu Mare, dr. Gheorghe Palcău, subprefect, Gheorghe Pop, inspector școlar și lui Dumitru Șuta, librar.

Birtu D. Pidu
 Popescu Harolombic
 Cozmeșcu
 Matia Ștefan
 Astalus Andrei
 Chiron Dumitru
 Banița Ioan
 Moldovaș, mîra
 Anka Fictoria
 N. Palcan Gheorghe
 Gh. V. Cabac
 Costin Feană
 Gh. Moraru
 I. Ibrăilescu
 C. H. P. Popovici
 Bordaș Nicolae
 Măntuș
 I. Ibrăilescu
 T. Ibrăilescu
 G. Ibrăilescu
 I. Ibrăilescu
 I. Ibrăilescu
 I. Ibrăilescu
 I. Ibrăilescu
 I. Ibrăilescu

Semnăturile membrilor Comitetului Școlar al Liceului de Fete „Doamna Stanca” în prima ședință de după război – 26 noiembrie 1945

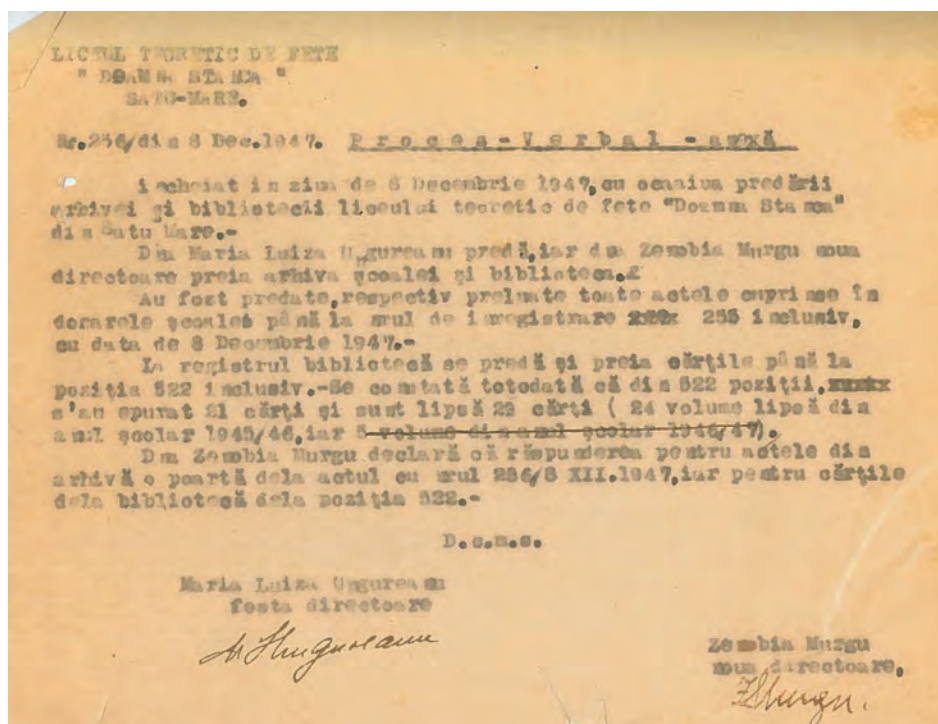
Cenzorul ales din partea părinților a fost Andrei Poroliseanu, iar din partea Ministerului s-a optat pentru Vasile Abrudan, directorul Băncii Naționale. Prestanța profesională și diversitatea domeniilor de activitate ale membrilor Comitetului Școlar au asigurat administrarea eficientă și pe termen scurt a resurselor existente și au permis începerea anului școlar în condiții relativ bune.

Menirea Comitetului Școlar era în primul rând întocmirea și respectarea bugetului anual al instituției de învățământ, de a cărui balanță era direct responsabil. Totodată, era de așteptat ca membrii comitetului să acționeze constant pe lângă organismele abilitate în vederea rezolvării oricăror probleme financiare sau administrative ivite pe parcurs și să vegheze la buna desfășurare a procesului educativ. La rândul său, activitatea comitetului școlar era supravegheată de Direcția Comitetelor Școlare, un departament din cadrul Casei Școalelor și a Culturii Poporului.

În special în primele luni de după război, Ministerul întârzie să aloce banii necesari bunei funcționări a școlilor, care vor fi nevoite să acopere o mare parte din cheltuieli pe cont propriu. O sumă considerabilă din totalul încasărilor în această perioadă o reprezintă taxele elevelor, taxe care cresc proporțional cu inflația: în 1946, părinții unei eleve trebuiau

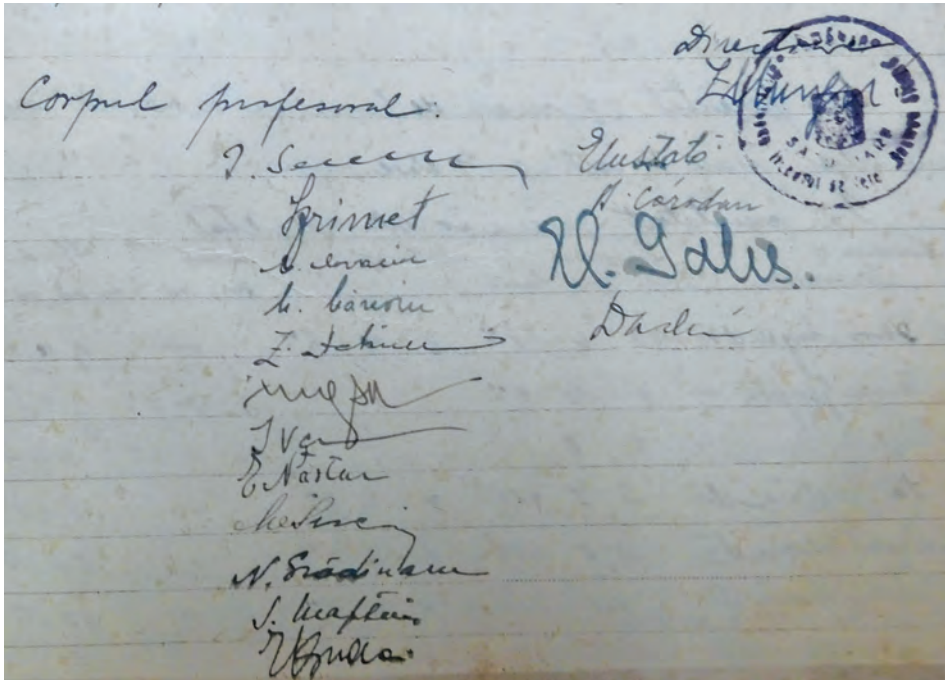
să-i asigure acesteia 150.000 de lei anual, la care se adaugă, în cazul elevilor din exterior, taxa de internat de 50.000 lei lunar și rația de alimente, destul de consistentă, aferentă tot găzduirii în comun. Inflația din anul 1947 a determinat triplarea costurilor de școlarizare pe parcursul unei singure luni, taxa de internat crescând de patru ori. Cu toate că a dezechilibrat temporar numărul de înscrieri la școala secundară, situația s-a reglat pe parcursul anilor următori.

Până la prima lege comunistă a învățământului, care a intrat în vigoare în anul 1948, activitatea educațională a fost modelată pe vechea structură. Conținutul programelor de învățământ și modul de desfășurare efectivă a orelor de curs au fost însă schimbate treptat prin ordine ministeriale, servind concepției ideologice a noului regim. Responsabili cu punerea în aplicare a noilor prevederi erau corpul profesoral și directoarea școlii (Maria Luiza Ungureanu, din 14 decembrie 1945).



Predarea mandatului de director al Mariei Luiza Ungureanu către Zenovia Murgu – 1947

Anul școlar 1946/47 începe cu transformări semnificative în viața internă a instituției de învățământ. În prima ședință a corpului profesoral se alcătuește lista profesoarelor dirigințe pe clasă, oferindu-se și liniile directoare privind obligațiile acestui statut, atât în timpul orelor de dirigenție, cât și în viața extrașcolară. În ultimul caz, dirigința îndeplinea rolul unui adevărat asistent



Membrii corpului profesoral al Liceului de Fete „Doamna Stanca” – 1947

social, fiind datoare să supravegheze comportamentul elevelor în afara orelor de studiu, să le viziteze la domiciliu și să verifice în ce condiții trăiesc și învață. Din punct de vedere administrativ, în aceeași ședință apare pentru prima dată ideea ca elevelor școlii să le fie atribuite numere.

Transformarea sistemului de învățământ s-a derulat în ritm tot mai alert după alegerile falsificate din noiembrie 1946, prin care a fost instalat la putere Blocul Partidelor Democratice. Profitând de prezența armatei URSS pe teritoriul României, reprezentanții acestei formațiuni, până atunci nesemnificative, au desfășurat o activitate ideologică intensă, menită să le justifice ascensiunea. Demersurile propagandistice nu au întâziat să se facă simțite și în școli. În primăvara anului 1947, Ministerul Educației Naționale emite primele circulare privind organizarea acțiunilor de cunoaștere reciprocă și strângerea legăturilor culturale dintre România și URSS. Profesorii Liceului de Fete, majoritatea înscriși deja în ARLUS („Asociația Română pentru strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică”), trebuiau să raporteze în cel mai scurt timp măsurile luate pentru această apropiere, care a acaparat în scurt timp domeniile culturale și științifice de manifestare a vieții școlare. Dascălii erau datori să prezinte prin intermediul conferințelor anumite aspecte ale istoriei și culturii sovietice, iar tematica cercurilor literare și științifice trebuia să

înglobeze aspecte referitoare la URSS. Biblioteca și cancelaria au fost dotate cu publicații pe acest subiect, iar la nivelul instituției s-a organizat, sub coordonarea profesoarei de limba rusă, un centru de corespondență cu copiii din Uniunea Sovietică.

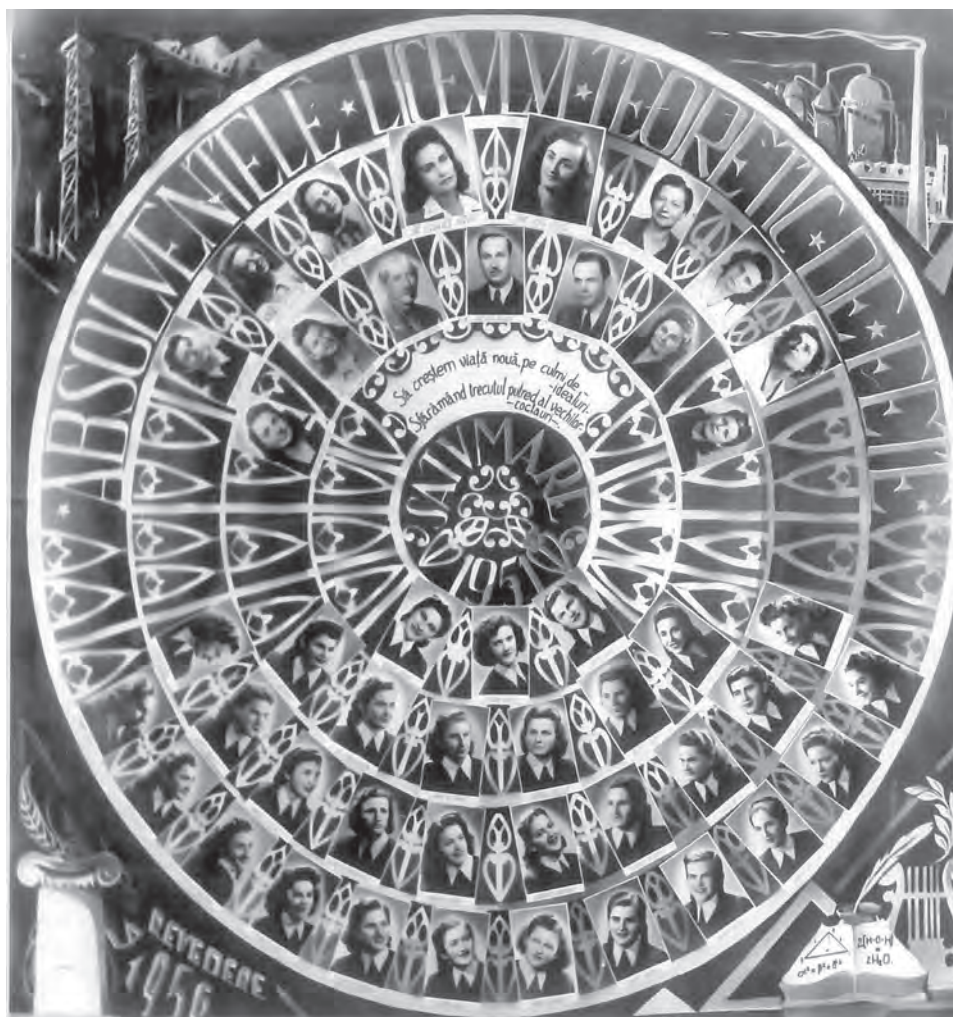
Măsurile restrictive se înmulțesc în anii 1947–1948, începând să creeze o cenzură din ce în ce mai accentuată. În primul rând, era interzisă orice formă de asociere care avea legătură cu viața politică, și mai ales participarea la manifestații sau demonstrații publice. Adevărata cenzură începe să se manifeste în momentul în care elevelor le este impus să predea în totalitate manualele vechi de limba română, istorie și geografie, pentru a fi arse. Fetele care nu înmânau școlii vechile materiale didactice erau obligate să declare în scris că nu le posedă. Ordinul se dovedește a fi unul pripit: la începutul anului 1949 se constată lipsa acută a manualelor de limba română și se ia decizia ca, până la distribuirea totalului necesar, în cadrul acestei discipline să se citească articole din ziarul „Scânteia”. La începutul anului 1948, sunt îndepărtate din biblioteca școlii publicațiile care conțineau informații sau imagini privind Familia Regală. Se pregătea astfel ofensiva ideologică definitorie pentru prima etapă a regimului comunist.

În contrapondere cu aceste interdicții, în cadrul programei de studiu încep să aibă o importanță tot mai mare disciplinele agreate de sistem: limba rusă, a doua ca pondere după română, sau Constituția RPR, care ajunge materie de admitere în clasa a VIII-a.

Numărul elevelor înscrise la cursurile Liceului de Fete „Doamna Stanca” în primii ani de după război este sensibil mai mare decât cel de dinaintea anilor 1940. În anul școlar 1946/47, cei opt ani de școală secundară au fost frecvențați de 564 de eleve, majoritatea aparținând ciclului primar. Numărul mare de solicitări pentru înscrierea în clasele I-IV a determinat de altfel crearea claselor paralele de gimnaziu (A și B). Chiar și în acest caz, primele patru clase ale școlii secundare funcționau, în medie, cu câte 55–60 de eleve. Ciclul liceal opțional este frecventat de un număr mai mic de fete, în jur de 20 într-o clasă.

Elevetele cu posibilități financiare reduse puteau concura pentru obținerea unei burse de studiu din cele aproximativ 30 puse la dispoziție de conducerea școlii. Bursele se acordau pe baza unui examen destul de dificil, care cuprindea probe de limba română (scris și oral), matematică (scris și oral), limba latină și limba franceză. Odată obținută, bursa era păstrată pe tot parcursul anilor de studiu, cu excepția cazurilor în care posesoarea rămânea corigentă. Concursurile pentru calificarea la bursă se organizau anual, pentru locurile rămase vacante.

Rata de promovabilitate a elevelor este în medie de 70%, mai ridicată în ciclul liceal, unde selecția era mai exigentă. Liceul de Fete susținea examene de



Promoția 1951 a Liceului Teoretic de Fete din Satu Mare

absolvire și pentru elevele încadrate în învățământul particular. În multe dintre aceste cazuri, ponderea fetelor promovate este relativ redusă, nedepășind 50%.

În anul 1948 învățământul românesc a fost reorganizat printr-o lege organică. S-a apreciat că Decretul nr. 175/1948 reprezintă o simplă traducere a legii sovietice a învățământului, fără încercări de adaptare la realitățile și tradiția educației românești. Cu toate acestea, reglementările din 1948 au rămas în vigoare până în 1968, suferind modificări doar la nivel de detaliu.

Ideea de bază a noii legislații, inițiată în 1946 sub formă de campanie, este lichidarea analfabetismului la orice nivel de vârstă (până la 65 de ani), care afectase, până în 1945, aproximativ 25% din totalul populației din România. Deși



Tabloul absolventelor Liceului Teoretic de Fete – anul școlar 1953/54

încuraja alfabetizarea la nivel minimal, prima lege comunistă a învățământului scădea nivelul general al pregătirii educaționale. Învățământul obligatoriu de șapte clase era redus la patru ani, clasele V–VII devenind opționale. Ciclurile gimnazial și liceal de până atunci sunt transformate într-o școală medie, ce dura inițial patru, iar din 1951, trei ani.

Învățământul mediu era structurat pe patru direcții, dintre care cea mai importantă din punct de vedere al pregătirii era liceul. Menirea studiilor liceale era asigurarea bazei teoretice pentru absolvenții doritori să urmeze cursurile universitare, care căpătaseră, pe baza aceleiași legi, o durată cuprinsă între patru și șase ani. Instituțiile pedagogice alcătuiesc un grup aparte al școlilor medii, destinate să formeze educatori pentru învățământul preșcolar și învățători pentru școlile elementare. O importanță deosebită în contextul noului regim o are definirea școlilor tehnice și profesionale. Primele au o durată de patru ani și formează tehnicieni capabili să intre în producție în domeniile industrial, agricol, comercial, sanitar etc. Și absolvenții acestora au dreptul de a urma cursuri de învățământ superior, în domeniile proprii. Școlile profesionale se organizează pe lângă întreprinderi, având drept scop pregătirea cadrelor calificate, și nu asigură posibilitatea accederii la învățământul universitar.

Necesitatea înființării sau desființării de școli la orice nivel, numărul de locuri și direcțiile de studiu erau stabilite de stat, în conformitate cu nevoile economice preconizate. Școlile care se găseau în afara structurii propuse de lege (spre exemplu, cele confesionale) urmau să-și sisteze activitatea, iar elevii și dascălii acestora să fie transferați în sistemul școlilor de stat.

Schimbările petrecute în decurs de doar câțiva ani la nivel național sunt vizibile în evoluția denumirii Liceului de Fete „Doamna Stanca”. Încă din 1946, acesta devine Liceul Teoretic de Fete „Doamna Stanca”, iar din toamna anului 1948, denumirea personalizată este ștearsă: școala se va numi inițial „Liceul Teoretic de Fete”, apoi „Liceul Român de Fete”. În jurul anilor 1950, Liceul de Fete din Satu Mare funcționa cu 17 profesori, directoare fiind, din 1947, Zenovia Murgu, profesoară de istorie.

Noua lege a învățământului intră în vigoare la Satu Mare începând cu anul școlar 1948/49. Punerea în practică a dispozițiilor decretului este explicată printr-un ordin ministerial, îndeosebi la nivelul schimbărilor de structură. Astfel, clasele a I-a, a II-a și a III-a erau scutite de examenul anual de promovare, clasa a IV-a urmând să susțină totuși o testare de absolvire. Examenul de admitere pentru clasa a VIII-a urma să fie organizat în toată țara la date fixe, respectiv în lunile iunie și septembrie, limita de vârstă a candidaților fiind de 16 ani. Clasele liceale VIII–X trebuiau să susțină un examen de promovare anual, iar clasa a XI-a, anul terminal al învățământului mediu, susținea testarea de absolvire.

În anul 1949 încep să funcționeze și la Liceul de Fete din Satu Mare organizațiile de pionieri, odată cu subordonarea acestora Uniunii Tineretului Comunist. Pionierii se recrutau dintre elevii claselor III–VII, pe baza unei cereri scrise adresate direcțiunii școlii, și erau în număr de 40 la nivelul întregii unități de învățământ.

Plafonarea sistemului de învățământ la un nivel atât de redus s-a dovedit rapid a fi o greșeală. Încă din 1956, durata învățământului obligatoriu a fost mărită la 7 ani, iar școlile medii au fost împărțite



Stampila Liceului Teoretic de Fete, cu inițialele Republicii Populare Române – 1948



Stampila Liceului de Fete Român – 1948



Prima pagină a Jurnalului unei unități de pionieri – 1966

pe profile de educație: real și umanist. Modificări a suferit și sistemul școlilor profesionale și tehnice, restructurat în trepte: școli de ucenici, școli de maiștri și școli tehnice pentru absolvenții școlilor medii.

Legea învățământului din 1948 eliminase două dintre cele mai mari distincții dintre tipurile de școli: cea în funcție de sex și cea în funcție de naționalitate. Pornind de la premisa, enunțată în preambul, că învățământul public este „un drept egal pentru toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă sau religie”, noile prevederi statuau generalizarea coeducației. Școlile în limba minorităților continuă să funcționeze separat până după anii 1950 (cu obligativitatea predării limbii române la toate nivelurile), când majoritatea sunt înglobate în instituții mixte. Transformările de statut și de structură afectează întreaga rețea de învățământ sătmăreană. Vechile instituții școlare se divid, se regroupează în interiorul altor cadre organizatorice, își modifică nivelul în funcție de directivele impuse de noul regim. Așa se întâmplă și în cazul Liceului de Fete, desființat la finalul anului școlar 1959/60. Efectivele de elevi și profesori se mută în actuala clădire a Colegiului Reformat (fostul Colegiu Național „Kolcsey Ferenc”).



Diplomă de maturitate emisă în anul școlar 1956/57

În locul Liceului de Fete, în clădirea de pe strada Ștefan cel Mare nr. 5 începe să funcționeze, din 1960, Școala Generală cu 7 clase nr. 8. Titulatura este păstrată de noua instituție de învățământ doar pe parcursul primului an. Începând cu 1962 intră în vigoare modificările legii învățământului, care creșteau durata școlii elementare la opt ani, iar a liceului, la patru. Școala generală susținea, în general, câte două clase paralele la toate nivelurile de studiu și o secție maghiară, cu câte o singură clasă. Numărul elevilor dintr-o clasă depășea însă cu mult standardele actuale, ajungând în medie la 38–40.

Dascălii școlilor generale erau pregătiți pe două niveluri de studiu: la clasele elementare predau învățători pregătiți la școala pedagogică, iar la clasele V–VIII, profesori care absolviseră, de regulă, institutele pedagogice înființate după intrarea în vigoare a legii din 1948. Cazul Școlii Generale nr. 8 a fost însă unul special: încă de la înființare, în cadrul instituției au fost create așa-numitele „clase experimentale”, pe baza unui ordin ministerial. Experimentul cuprindea câte o clasă a fiecărui nivel primar (I-IV) și urmărea eficiența predării disciplinelor pe obiecte, similar celui de al doilea ciclu de învățământ. Se încerca astfel, încă din primii ani de școală, înlocuirea activității pedagogice a învățătorilor, care coordonau, timp de patru ani, studierea mai multor materii, cu cea a profesorilor, specializați pe discipline. În experiment au fost angrenați profesorii și învățătorii cei mai bine pregătiți, ultimilor fiindu-le atribuită câte o disciplină de predare. Școala Generală nr. 8, singura din oraș în cadrul căreia a fost testată inovația, era monitorizată permanent de inspectorii locali și regionali.

Experimentul s-a desfășurat pe o perioadă de doi ani și a demonstrat că înlocuirea metodicii în vigoare cu una care cuprindea predarea pe obiecte nu aducea rezultatele scontate. După apariția primelor date statistice, inspectorii au atras atenția că procentul de promovabilitate și notele elevilor coordonați de profesori în clasele primare sunt sensibil mai mici față de cele ale claselor obișnuite. Copiii nu reușeau să se adapteze corespunzător metodelor de lucru ale fiecărui profesor în parte, saltul de la învățământul preșcolar fiind prea mare pentru vârsta lor. De asemenea, profesorii tindeau să manifeste mai multă exigență în notare decât învățătorii și nu cunoșteau îndeajuns de bine nivelul de predare de la clasele mici. Astfel, în anul 1962, experimentul a fost încheiat, fără a produce schimbări în învățământul primar. La mijlocul anilor 1960, cele mai bine pregătite învățătoare ale Școlii Generale nr. 8, printre care se numără Mărioara Ciurdăreanu și Paulina Govor, coordonau activitatea de practică a elevilor de la Liceul Pedagogic din Satu Mare.

VII.2. Liceul nr. 3 și Liceul de Filologie-Istorie

Școala Generală nr. 8 din Satu Mare și-a încetat activitatea în clădirea de pe strada Ștefan cel Mare în anul 1971. În acea perioadă, o reconfigurare a



Sală de clasă primară în anii 1960



Grup de elevi ai Școlii Generale nr. 8 la serbare – 1967



Ultima promoție din vechiul sediu al Liceului nr. 3 – 1971



Laboratorul de fizică în anii 1970–80

școlilor din oraș a dus la evacuarea Liceului de Cultură Generală nr. 3 și la mutarea lui în vechiul sediu al Liceului de Fete. Instituția de învățământ nu beneficia de o tradiție îndelungată, funcționând doar din anul 1966 în edificiul cunoscut mai recent drept „Colegiul Reformat”.

Principiile sistemului de educație românesc fuseseră modificate substanțial prin noua lege a învățământului, care a intrat în vigoare la 1968. Reglementările loveau în educația de tip sovietic, bazată pe decretul din 1948, împingând învățământul românesc pe un făgaș mai apropiat de valorile tradiționale și, totodată, de evoluția generală europeană. Premisa declarată a noii legi („însușirea, de către cetățeni, a culturii

generale și a cunoștințelor necesare exercitării unor profesii utile societății, formarea concepției lor materialist-dialectice despre natură și societate, educarea intelectuală, morală, estetică și fizică, cultivarea dragostei lor față de patrie și popor, față de idealurile de pace și progres social”) vădea o abordare mai nuanțată a problematicii educației. Un mare pas înainte era asigurarea învățământului gratuit la toate nivelurile de studiu și mărirea duratei învățământului obligatoriu la 10 ani. Se asigura, de asemenea, o mai bună pregătire pentru dascălii din ciclul „cultură generală”, institutele pedagogice fiind asimilate învățământului superior. Pe plan ideologic, îndepărtarea de Moscova s-a tradus prin reconfigurarea programei de studiu într-o manieră științifică.



Prima festivitate de absolvire a Liceului nr. 3 în noul sediu – 1972

Față de anii 1950, învățământul nu mai era centrat pe cenzură și pe îndepărtarea intelectualilor indezirabili, iar originea socială „nesănătoasă” constituia un impediment doar la nivel de excepție.

Investiția în învățământ în primii ani de la intrarea în vigoare a legii crește considerabil. Statul își asumă acordarea de burse și alte forme de sprijin material pentru elevi și studenți, cum ar fi cazarea, masa, manualele etc.

Pentru a micșora decalajele provocate de modificarea duratei învățământului obligatoriu, statul dispune ca vârsta de școlarizare să scadă cu un an, admitând totuși, în cazurile speciale, înscrierea în clasa I la vârsta de 7 ani. Învățământul liceal era accesibil absolvenților claselor a VIII, a IX-a sau a X-a, care urmau să fie încadrați la nivelul de studiu corespunzător (anul I, II sau III de liceu). Admiterea se realiza pe bază de examen, iar instituțiile erau divizate pe domenii: licee de cultură generală sau de specialitate. La rândul lor, liceele de cultură generală, cu o durată de patru ani, corespundeau profilelor real sau umanist. Absolvenții de școli profesionale care doreau să se înscrie în învățământul superior puteau urma cursurile serale sau fără frecvență ale liceelor, care se extindeau pe parcursul a cinci ani. Cealaltă parte a școlilor medii, liceele de specialitate, asigurau, pe lângă elementele de cultură generală, însușirea unei pregătiri profesionale necesară îndeplinirii unor activități îndeosebi tehnice.

Certificatul de absolvire a învățământului liceal se obținea pe baza examenului de bacalaureat, condiție obligatorie a înscrierii la cursurile universitare. Testarea cunoștințelor se făcea la disciplinele obligatorii și la cele din categoria „la alegere”, în funcție de profilul instituției de învățământ. Nota minimă la fiecare probă a bacalaureatului trebuia să fie 5.

Este vizibilă în spiritul legii o ierarhizare a școlilor medii, din perspectiva oportunităților pe care le oferea absolvirea unui anumit tip de liceu. În mod firesc, statul comunist, axat pe dezvoltarea economică și industrializare, încuraja învățământul profesional și tehnic și liceele de specialitate. Absolvenții acestora din urmă puteau efectua diverse stagii de specializare cu durată limitată, sau erau introduși direct în „câmpul muncii”, prin repartiție de stat. Din punct de vedere al pregătirii însă, statutul superior îl dețineau liceele de cultură generală. Majoritatea celor care se îndreptau spre astfel de studii intenționau să se înscrie ulterior în învățământul superior, fie de profil real, fie umanist. Concurența mare pentru locurile disponibile în universități făcea ca selecția elevilor să fie mai exigentă, iar liceele de cultură generală să constituie punctul de pornire al elitei intelectuale.

Liceul nr. 3 a funcționat de la început ca unul de cultură generală, păstrându-și profilul teoretic și ulterior. În anul 1976–77, instituția primește numele de „Liceul Real-Umanist nr. 3”, însă nu pentru multă vreme. În același an, denumirea sa este schimbată în „Liceul de Filologie-Istorie”, menținându-se astfel până după schimbarea de regim din 1989.

Promotia 75~76

IV A

SUCIU MARIA
Diriginte:

- Baban Ecaterina
Biro Angela
Bodonea Radu
Boltor Daniela
Bolba Dorci
China Sándel
Cosma Octavian
Cosma Mariana
Csósz Magdalena
Dărăban Carmen
Donuțiu Carmen
Govor Mărioara
Grigore Dolina
Ieneșoi Marcel
Indriș Lăloara
Katona Elisabeta
Keresztesi Petru
Kremer M. Cornelia
Méli Eva
Moș Voicnița
Miculaș Eva
Nistor Violeta
Piller Marica
Pop Aurica
Pop Emil
Pop Mihai
Pop Rodica
Pop Victor
Porizan Ana-Maria
Radu Liviu
Simian Andrei
Sîrb Dorci
Szabó György
Szabó Iuliana
Șerban Daniela
Șvab Maria
Tincău Flora
Tulbure Romul



DAMIAN
ADRIANA
director

MARIAN
IOAN
director adj.

CRISTEA
VASILE
secretar P. C. R.

ORENDI
ȘTEFAN
indrumător
U. T. C.

Profesori

- BÉKÉS ECATERINA
CHERECHES ZOE
CUC IRINA
GIURGEA MIRIANA
KONDRA EUGEN
MOLNAR LUCREȚIA
OȘAN VIDA-MARIA
POP SABINA
POP VASILE
PRAȚIA STELA
RAP GHEORGHE
SÁVEANU MIRCEA
ȘIMON IULIANA
ȘTEȚIU MIRCEA
TÂRȚAN VIORELA

25. Mai 1976



Primul director al liceului a fost Ștefan Ștețiu. În momentul schimbării denumirii instituției, în fruntea ei se afla Adriana Damian, profesoară de geografie. Profilul liceului era unul umanist prin excelență, funcționând cu clase de filologie și istorie. Există o clasă care combina profilul de chimie industrială cu cel de chimie-biologie, dar și una cu profil textil. În ultima parte a anilor 1970 s-a încercat crearea unei clase de artă. Din lipsa cadrelor pregătite în domeniu, profilul a fost desființat după o singură promoție. În oraș funcționa de altfel Școala de Arte, capabilă să asigure mai adecvat pregătirea tinerilor talentați.

Liceul de Filologie-Istorie din Satu Mare a funcționat după legea din 1968 doar un an. În 1978, vechile reglementări sunt înlocuite de un nou decret, care va rămâne în vigoare în ultima perioadă a regimului comunist. Modificările notabile privesc structura sistemului școlar, în speță a celui liceal, care este împărțit în două trepte de câte doi ani. Continuând să mențină durata învățământului obligatoriu la 10 ani, noua lege desființează examenul de admitere în clasa a IX-a, pornind de la concepția că primii doi ani de liceu reprezintă o continuare organică a învățământului gimnazial. Testarea cunoștințelor se realizează la trecerea din clasa a X-a în a XI-a și se adresează doar celor doritori să-și continue studiile.



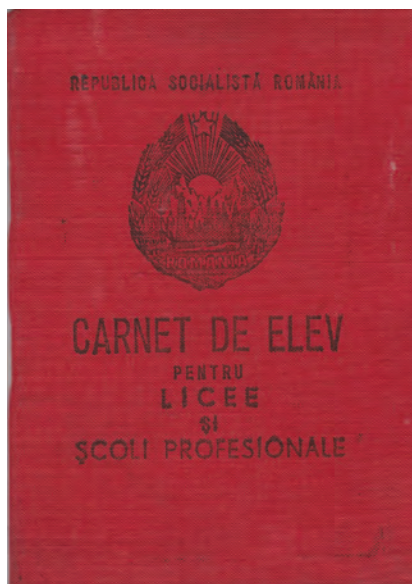
Număr matricol alocat unui elev al Liceului de Filologie-Istorie din Satu Mare

Programa de studiu a Liceului nr. 3 cuprindea, în primul an de studiu, discipline din arii curriculare diverse: limba română, o limbă modernă, limba latină, matematică, fizică, chimie, biologie, economie politică, desen, muzică și educație fizică. În cel de al doilea an liceal dispare limba latină și muzica, predându-se în schimb educația cetățenească și geografia. Abia din anul III apare disciplina de studiu istorie, odată cu filosofia, luând locul economiei politice și a desenului. Geografia re apare în programă în anul IV. Pe tot parcursul anilor de liceu se predă, indiferent de profilul instituției, studiul mașinilor și al utilajelor, care este notat pe bază de calificativ.

Spre deosebire de programa variată a liceului de cultură generală, specializarea este mai vizibilă la Liceul de Filosofie-Istorie începând cu anii 1977–1978. În afara limbii române, sunt incluse în programa de studiu, încă din primul an, două limbi moderne, limba latină, istoria și geografia. Se adaugă cunoștințele economice, muzica, dar și suficiente discipline din profilele opuse: matematică,

fizică, chimie, desen tehnic. Tot în primul an se predau cunoștințe de igienă, înlocuite în clasa următoare de biologie. Programa cuprinde ore de atelier și tehnologia materialelor, specifice liceelor de specialitate. Locul cunoștințelor economice este luat în clasa a X-a de cele social-politice, dispărând totodată, dintre materiile de studiu, muzica și desenul tehnic. Specializarea umanistă este și mai vizibilă în ultimii doi ani de liceu: printre materiile școlare obligatorii încep să se numere literatura universală, gramatica limbii române, psihologia, iar din anul IV, filosofia.

Una dintre cele mai importante tradiții ale Liceului nr. 3, continuată și dezvoltată în cadrul Liceului de Filologie-Istorie a



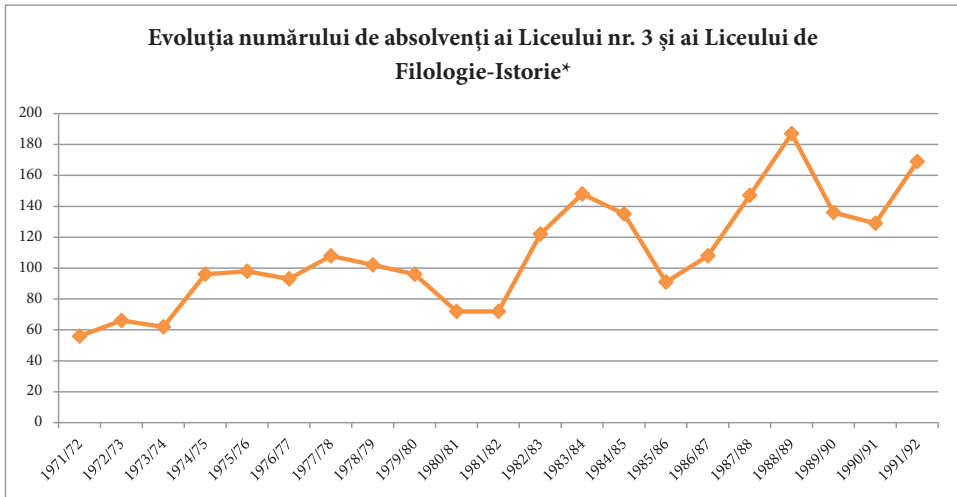
Carnet de elev



Coperta revistei „Poteci” a Liceului de Filologie-Istorie Satu Mare

fost revista „Poteci”. Fondată în anul 1972 la inițiativa lui Teodor Curpaș, pe atunci profesor de limba română la această școală, revista avea menirea de a selecta și a lansa tinerele talente, de a le crea condițiile necesare pentru afirmare încă de pe băncile școlii. Publicația avea la bază munca cenaclului „Poteci” și a colegiului de redacție (format cu precădere din elevi). Coordonarea întregii activități era asigurată de profesori, mai ales de cei care predau limba română.

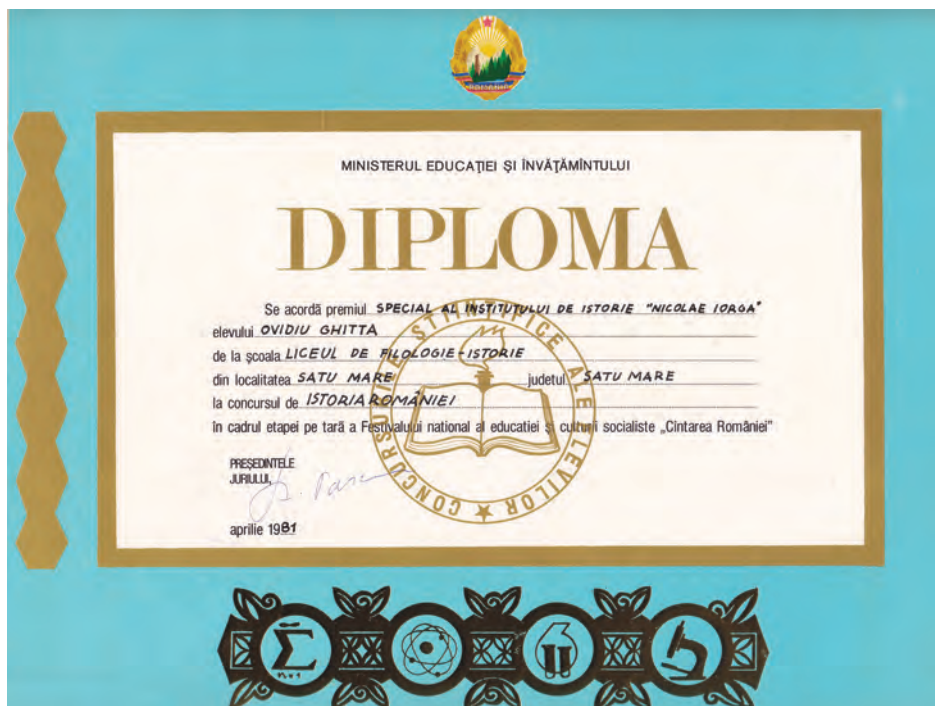
Evoluția statistică a numărului absolvenților instituțiilor de învățământ liceale (Liceul nr. 3 și Liceul de Filologie-Istorie) poate crea o imagine relevantă asupra opțiunilor educaționale ale elevilor sătmăreni din ultimele decenii ale secolului XX.



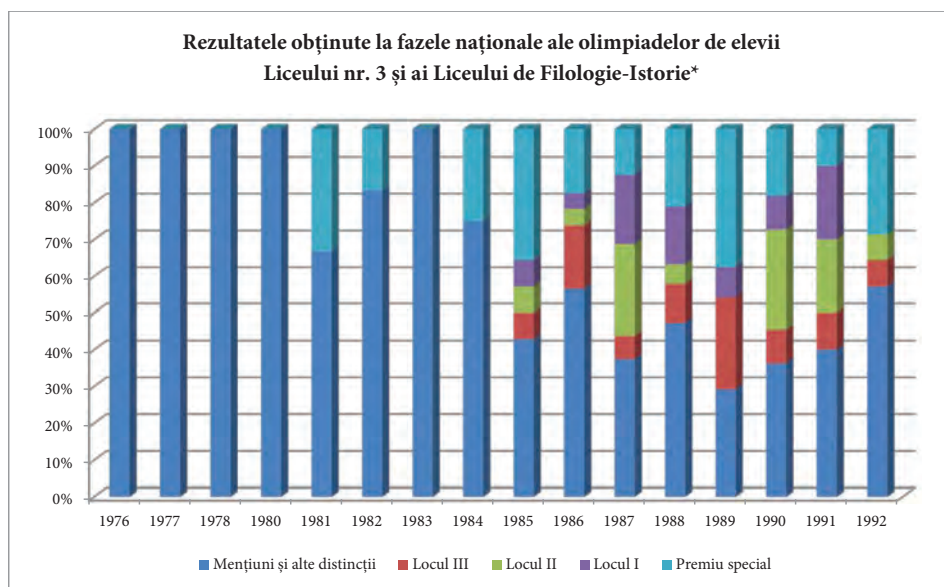
* Date centralizate și puse la dispoziție de Colegiul Național „Doamna Stanca” din Satu Mare.

Cifra totală a absolvenților celor două unități de învățământ succesive are o evoluție sinuoasă de-a lungul deceniilor de funcționare a liceelor. Până la transformarea în liceu cu profil umanist, numărul absolvenților este relativ constant, cu o creștere începând din anul 1973, după stabilizarea în noul edificiu. În anul 1981, începe să fie vizibil efectul introducerii treptei de studiu între clasele a X-a și a XI-a, care provoacă scăderea efectivelor de absolvenți. Mai greu de explicat este creșterea bruscă de la jumătatea anilor '80, care poate fi determinată și de calcularea în rândul absolvenților a elevilor de la cursurile de seral. Până în 1989, numărul elevilor care susțin bacalaureatul crește considerabil, ajungând la un maxim de 187.

După introducerea în sistem a concursurilor școlare pe domenii – olimpiadele, în anul 1976 – calitatea unităților de învățământ a început să fie măsurată tot mai mult pe baza procentului de participare și, mai ales, a rezultatelor obținute de elevi la aceste competiții. Olimpiadele se desfășurau în mai multe etape eliminatorii, ultima, și cea mai importantă, având loc la nivel național. Concursurile inter-școlare pe clase reflectau atât capacitățile și cunoștințele elevului, cât și abilitățile pedagogice ale dascălului, care nu de puține ori își pregăteau în afara programului de studiu elevii calificați în fazele superioare ale competiției. Atât în fazele locale și regionale, cât și în cele naționale, olimpiada stabilea o ierarhizare strictă a celor mai valoroși participanți, cărora le erau conferite premii și distincții în funcție de nota obținută. În perioada mai recentă, premiul I obținut la olimpiada națională în anii de liceu putea substitui examenul de admitere în învățământul superior.



Primul premiu la faza națională a Olimpiadei de Istorie obținut de un elev al Liceului de Filologie-Istorie Satu Mare



* Date publicate de Vasile I. Pop, Gabriela Lupuți, *Colegiul Național „Doamna Stanca” Satu Mare. Numele Colegiului la aniversarea a 80 de ani 1930–2010*, Satu Mare, 2010, p. 92–99.

În primii ani de desfășurare a concursurilor inter-școlare, participarea elevilor Liceului nr. 3 este relativ redusă. Cu toate acestea, cei câțiva reprezentanți ai școlii au primit mențiuni în domeniul biologie. Începând cu anii 1980, proporția elevilor Liceului de Filologie-Istorie calificați la fazele naționale ale olimpiadelor crește proporțional, iar rezultatele sunt mai mult decât satisfăcătoare. În perioada studiată, școlarii au obținut mai mult de 100 de mențiuni în diferite domenii de învățământ, cele mai importante fiind cele din domeniul umanist (limba română, istoria, limbile moderne etc.), biologia și chimia. Realizările semnificative sunt cuantificate pe baza premiilor speciale, în număr de 35 până în 1992, obținute de participanții la olimpiadele naționale de biologie (10), istorie (9), limba română (9), chimie (4), stenodactilografie (2), filosofie (1). Locul I a fost ocupat de 13 dintre elevii liceului, la concursurile naționale de limba română (4), limbi moderne (3), biologie (3), chimie (1), limba germană (1), limba latină (1). Pe locurile II și III s-au clasat elevii care au concurat la olimpiade de limba română (8), biologie și chimie (câte 5), limbi moderne (4), limba latină (3), geografie (2), istorie (2), stenodactilografie (2), filosofie (1), limba germană (1).

Elevii cu rezultate notabile la olimpiade au fost pregătiți de aceiași dascăli. Printre ei se numără Miriana Giurgea, Vasile I. Pop, George Achim, Mariana Luțas și Stela Toma Bozero pentru limba română, Maria Oșan-Vida și Vasile Bumb la istorie, Vasile Cristea și Ioan Marian la biologie, Ecaterina Bekes la chimie.

CONDUCEREA:
 Director
OȘAN-VIDA MARIA
 Director adjuncți
CRISTEA VASILE
 Secretar B.O.B.
MARIAN IOAN
 Director educativ
GREGOROVICI MARIA

PROFESORII:
 Bumb Vasile
 Cherechez Zoă
 Damian Adriana
 Gheorghisde Gheorghie
 Kăkasi Gabriela
 Kiss Iudith
 Lungu Liana
 Luțay Maria
 Maldevan Mircea
 Orassi Ildiko
 Petkes Istif
 Finin Teodor
 Pop Lucretia
 Pop Sabina
 Pop G. Vasile
 Pop I. Vasile
 Paku Rozalia
 Rap Gheorghie
 Suzia Maria
 Schwartz Gabriela
 Siman Iuliana

„TOT CEEA CE NE PROPUNEM
 SĂ ÎNFĂPTUIM ESTE ÎNCHINAT
 OMULUI, BUNĂSTĂRII ȘI FE-
 RICIRII LUI”
NICOLAE CEĂUȘESCU

CLASA « XII » A

DIRIGINTE:
BUMB VASILE

Bideran Rodica
 Boreș Carmen
 Bretan Georgeta
 Bretan Voichita
 Bud Iuliana
 Burja Eniko
 Drăgoș Delia
 Dulf Nicoleta
 Duța Diana
 Fage Daniela
 Fărcaș Georgeta
 Felica Narcisia Renata
 Găntă Daniela
 Ghiresim Aurel
 Ghisay Gabriel
 Gracia Rodica
 Kiraly Gyongyi
 Kolto Panna
 Krusticic Dolores
 Lipăște Marcela
 Man Rita
 Mirătescu Luciana
 Müller Maria
 Onita Florica
 Pop Mariana
 Pop Mariara
 Pop Monica
 Polczor Maria
 Princez Gabriela
 Racolta Daniela
 Rajtu Jelma
 Salăgean Gabriela
 Tămaș Lucian
 Teodor Maria
 Tămaș Ligia
 Vank Veronika

1984 — 1994
Ne revedem
În Iunie 1994

LICEUL
DE
FILOLOGIE-ISTORIE
SATU MARE

(1) - Satu Mare 1994

Primul sonet de absolvire color – 1984

La conducerea liceului s-au aflat directori care au sprijinit administrativ bunul mers al activității didactice.

Primul director al Liceului nr. 3, precursorul Colegiului Național „Doamna Stanca” de azi a fost Ștefan Ștețiu, care a stat la conducerea școlii din 1971 până în 1973. Profesor de pedagogie și limba română, absolvise Facultatea de Pedagogie din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca. Ca în orice început de drum, perioada directoratului său a fost una grea. Liceul condus de el devine însă, în scurt timp, una dintre cele mai recunoscute școli din județ. Se retrage în 1973, după 44 de ani de activitate în învățământ.

Locul profesorului Ștețiu la conducerea liceului este luat de **Adriana Damian**. Dubla specializare (geografie și științele naturii) și-a obținut-o în 1959, la Facultatea de Științele Naturii și Geografie din cadrul Universității Babeș-Bolyai. A funcționat întâi la Tășnad, apoi a fost numită profesoară de geografie la Liceul nr. 3 din Satu Mare. Devine director în 1973 și își păstrează funcția aproape un deceniu. Are un rol important în transformarea școlii pe care o conducea în „Liceul de Filologie-Istorie” și apoi în menținerea înaltelor standarde educative ale instituției de învățământ.

În 1982, la conducerea liceului este numită **Maria Oșan Vida**. Absolventă a Facultății de Istorie și Filosofie din cadrul Universității Babeș-Bolyai, lucrează timp de cinci ani la Muzeul de Istorie din Satu Mare. În 1967 se dedică total învățământului, obținând catedra de istorie a Liceului nr. 3. După 1976, mulți dintre elevii pregătiți de Maria Oșan s-au făcut remarcați în cadrul concursurilor naționale pe domeniu. În timpul mandatului său, liceul și-a păstrat locul fruntaș printre instituțiile de învățământ sătmărene. Își încetează activitatea de director în anul 1990, iar din 1999 se retrage definitiv din învățământ.

VII.3. Profesori de seamă

József Petkes s-a născut la Tășnad, în 1928, dar și-a petrecut majoritatea copilăriei la Brașov, unde a urmat și școala elementară. Și-a descoperit pasiunea pentru pictură de tânăr. Urmează Liceul de Artă și Institutul de Artă la Cluj (institut pe care îl absolvă în 1954, cu specializarea Pictură-Pedagogie). Primii ani din cariera de dascăl și-i petrece în Moldova, unde activează ca profesor de desen la Suceava, apoi la Iași și la Câmpulung Moldovenesc. În 1958 se întoarce pe meleagurile natale, la Tășnad. Din 1963 devine profesor de desen la Satu Mare, activând cu intermitențe în cadrul Liceului nr. 3, respectiv al Liceului de



Filologie-Istorie, până în 1986. Activitatea sa pedagogică, bazată pe ani buni de experiență, îi aduc funcția de inspector școlar județean între 1968 și 1977. Opt ani mai târziu este exclus din învățământ, ca urmare a cererii de emigrare în Ungaria. Se mută la Nyíregyháza, apoi, din 2004, la Napkor. Cea mai valoroasă parte a operei artistului o reprezintă acuarelele având ca temă peisaje. Se remarcă de asemenea prin ciclul de desene care redau elemente de arhitectură și artă populară maghiară, dar și prin lucrările sale monumentale, printre care se numără mozaicul de la intrarea principală în Colegiul Național „Doamna Stanca”. Începând din 1955, a organizat numeroase expoziții personale atât în țară, cât și în străinătate: Ungaria, Germania, Suedia etc. Deține numeroase premii, iar lucrările sale sunt expuse în galerii din lumea întreagă.

Ion Sasu s-a născut în 1939 la Târșolț. A absolvit în 1964 Facultatea de Arte Plastice din Cluj, în clasa profesorului Mircea Vremir. Primele lucrări le-a



expus chiar în anul absolvirii, într-o expoziție județeană a UAP Baia Mare. Un an mai târziu, după ce se stabilește la Satu Mare, primește un atelier în centrul orașului, condiția fiind să proiecteze și să realizeze un „Orășel al Copiilor”. În 1967 înființează, alături de alți artiști locali, filiala județeană Satu Mare a Uniunii Artiștilor Plastici. Participă constant la manifestările artistice regionale și locale, iar din 1968 începe să fie recunoscut și în alte colțuri ale țării, expunând la București, Alba-Iulia, Cluj-Napoca, Arad etc. Din 1973, lucrările sale sunt incluse în saloane internaționale de artă din Olanda, Ungaria, Ucraina, Germania etc. Din anii

1990, activitatea sa în străinătate devine tot mai consistentă, odată cu organizarea unor expoziții de autor. Între 1998 și 2004 este profesor la Colegiul Național „Doamna Stanca”. În această calitate, organizează expoziția de desen și pictură „Ion Sasu și elevii săi”. Activitatea artistică i-a fost recunoscută prin premiile și distincțiile obținute de-a lungul timpului, dar și prin prezența lucrărilor lui în colecții valoroase din țară și din străinătate. Caracterizat de cei care i-au apreciat creația drept „pictor al luminii”, Ion Sasu s-a stins din viață în anul 2011, la vârsta de 72 de ani.

Prof. univ. dr. **Doru Radosav** s-a născut la Partoș, județul Timiș, în anul 1950. A absolvit Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității „Babeș-Bolyai” în 1973, cu o teză de licență dedicată umanismului din Banat. După finalizarea cursurilor de învățământ superior profesează timp de doi ani la actualul Colegiu Național „Doamna Stanca” din Satu Mare, pe atunci Liceul de Filologie-Istorie. Din 1975 activează în cadrul Muzeului Județean Satu Mare,

inițial în calitate de cercetător științific, apoi de director al instituției. După 1989 devine director al Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca și cadru didactic la Universitatea Babeș-Bolyai. Evoluția sa profesională este influențată de lărgirea constantă a orizonturilor de cercetare și de o continuă diversificare a studiilor: în anul 1993 își definește specializarea în domeniul istoriei orale la Universitatea Bloomington-Indiana, SUA; în 1995 își susține teza de doctorat cu titlul „Cartea veche românească – secolele XVII–XIX – în județul Satu Mare”. Începând cu același an, coordonează activitatea Colegiului universitar de biblioteconomie, care funcționa în cadrul



Facultății de Istorie și Filosofie. Din 1997 ocupă funcția de profesor universitar și devine directorul Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca. Interesul său științific se concentrează asupra a trei mari domenii de cercetare: istoria culturii în zorii epocii moderne, semantica istorică și istoria orală, ultimele două teme fiind de pionierat în istoriografia română. Este autorul unor cărți și lucrări științifice de referință și, nu în ultimul rând, membru în colectivele de redacție ale revistelor editate de instituțiile la care este afiliat.

Prof. univ. dr. **George Achim** s-a născut în 1960 la Valea Chioarului, județul Maramureș. Și-a finalizat cursurile liceale la Cluj-Napoca, iar în 1983 a absolvit Facultatea de Litere a Universității Babeș-Bolyai, specializarea română-spaniolă. Încă din perioada studenției s-a implicat în activitatea publicistică, funcționând ca redactor al revistelor studențești „Universitatea” din București și „Echinox” din Cluj-Napoca. Își începe cariera de dascăl la Carei, iar din 1985 devine profesor de limba română la Liceul de Filologie-Istorie din Satu Mare. După 1990 devine director al Casei Corpului Didactic din Satu Mare, apoi redactor-șef al săptămânalului „Epoca” din București, iar din 1992 ocupă funcția de consilier cultural la Inspectoratul pentru Cultură din Satu Mare. În 1994 ajunge lector la Universitatea de Nord din Baia Mare. În 2001 obține titlul de doctor în litere al Universității București, susținând teza cu titlul „Utopie și distopie în context european”. Patru ani mai târziu devine conferențiar universitar și șeful Catedrei de Limba și Literatura Română a Universității din Baia Mare. În perioada 2008–2012 funcționează ca lector la Universitatea din Viena – Institut für Romanistik. Din 2009 este profesor universitar. Tema predilectă de cercetare a



renumitului critic literar o reprezintă literatura contemporană. George Achim s-a remarcat și în calitate de poet și eseist. Este autorul mai multor cărți și cronici literare, dar și al unor studii și articole publicate în reviste de prestigiu din țară și din străinătate.

VII.4. Absolvenți de prestigiu

Teresia Bolchiș Tătaru s-a născut în 1935 la Silvașul de Sus, județul Hunedoara. Se mută împreună cu familia pe meleagurile noastre, unde își desăvârșește studiile secundare inițial la Baia Mare, iar din 1946, la Liceul de Fete „Doamna Stanca” din Satu Mare, devenit apoi Liceul de Fete Român. Din 1952 frecventează cursurile Facultății de Științe Naturale – Chimie a Universității Babeș-Bolyai, pe care o absolvă în 1956. Intră în învățământ imediat după finalizarea studiilor universitare, funcționând ca profesoară la Tămădău (județul Călărași), apoi la Tăuții Măgherauș și Baia Mare (județul Maramureș). În 1976 primește azil politic în Germania și părăsește România alături de întreaga familie. Lucrează inițial la Ubersee Museum din Bremen, apoi la Grădina Botanică din Augsburg. Temele



sale de cercetare se încadrează în domeniul ocrotirii naturii și al geo-botanicii. Personalitate cu o formație complexă, Teresia Tătaru se remarcă încă de timpuriu și în calitate de scriitor. Debutează în anul 1969 în ziarul local maramureșean și este o colaboratoare constantă a periodicelor cu profil cultural din țară. După emigrare, este una dintre vocile care transmit spre România, prin postul de radio „Europa Liberă”, informațiile netrunchiate de cenzură. Multe dintre cărțile sale rememorează atmosfera copilăriei și a tinereții din țara lăsată în urmă. Extrem de valoroasă în acest sens, lucrarea „Liceu, cimitir al tinereții mele: sovietizarea învățământului românesc 1946-1952” descrie tocmai anii tumultuoși ai refacerii de după război și ai instaurării comunismului, trăiți pe viu de autoare în calitate de elevă a Liceului de Fete „Doamna Stanca”.

Prof. univ. dr. **Aurel Iuliu Iosif Andercou** s-a născut în 1944 la Satu Mare. A absolvit în 1961 liceul Kölcsey Ferenc, însă primii ani de învățământ secundar i-a desfășurat în cadrul școlii mixte care luase locul Liceului de Fete „Doamna Stanca”. Urmează apoi cursurile Facultății de Medicină Generală din Cluj-Napoca, pe care le finalizează în 1968. În 1979 obține titlul de doctor în medicină, specializarea chirurgie, susținând teza cu titlul „Enzimele

mucoasei gastrice în boala ulceroasă și cancerul gastric”. Se perfecționează și se specializează permanent pe baza stagiilor de cercetare și a schimburilor de experiență din țară și din străinătate: Germania, Scoția, Franța, Elveția etc. Încă din 1973 este cooptat în calitate de asistent universitar la Facultatea de Medicină din Cluj. În același an devine medic specialist, apoi medic primar în chirurgie generală, din 1980. În 1989 se specializează în chirurgie vasculară și microchirurgie. Din 1993 deține dreptul de a conduce doctorate. În calitate de cercetător, Aurel Andercou s-a axat pe domeniul chirurgiei gastrice, vasculare și al angiologiei, aducând numeroase contribuții originale. A creat o Școală de Chirurgie Vasculară pe lângă Clinica Chirurgicală II și a contribuit la fondarea Societății Române de Angiologie și Chirurgie Vasculară, pe care o conduce din 1997. Este membru al Academiei de Științe Medicale din România.



Prof. univ. dr. **Ovidiu Ghitta** s-a născut la Negrești-Oaș, județul Satu Mare, în anul 1962. În anul 1981 a absolvit Liceul de Filologie-Istorie din Satu Mare. Urmează cursurile Facultății de Istorie și Filosofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, pe care le încheie în 1985, ca șef de promoție. Timp de cinci ani funcționează ca profesor la Școala Generală nr. 20 din Satu Mare. În 1990 intră în învățământul universitar. Devine asistent, apoi lector la Universitatea din Cluj-Napoca. În 2001 își susține teza de doctorat cu titlul „Catholicismul și românii din dieceza de Mukačevo (sfârșitul sec. XVII-începutul sec. XIX)”, distinsă cu „summa cum laude”. În 2002 obține gradul didactic de conferențiar universitar în cadrul catedrei de Istorie Medie și Istoriografie. Începând din 1991, desfășoară constant stagii de specializare și cercetare în instituții din străinătate: Paris, Budapesta, Roma, Pisa, Beregovo, Viena. Din 2008 este decanul Facultății de Istorie și Filosofie din Cluj-Napoca. În 2015 devine profesor universitar. Cu o cercetare prolifică în domeniul istoriei bisericii, Ovidiu Ghitta a clarificat aspecte fundamentale privind procesul de Unire religioasă a românilor din Transilvania și Ungaria cu Biserica Romei și evoluția Bisericii Române Unite în primele sale decenii de funcționare. Este autor și coordonator al mai multor volume cu impact istoriografic major și membru în colectivele de redacție ale mai multor reviste de specialitate.



Prof. asociat dr. **Alexandru Săveanu** s-a născut în 1968. În anul 1986 absolvă specializarea Biochimie din cadrul Liceului de Filologie-Istorie Satu Mare și urmează cursurile Facultății de Medicină din Cluj-Napoca. Specializarea și-o desăvârșește în Franța, în domeniul diabetologie și endocrinologie. Din 2005 este lector universitar, iar la ora actuală profesor asociat de biochimie și biologie moleculară al Facultății de Medicină din Marsilia – Franța.

Conf. univ. dr. **Monica Marian** a absolvit Liceul de Filologie-Istorie în anul 1986, înscriindu-se apoi la Facultatea de Biologie, Geologie și Geografie a Universității Babeș-Bolyai. Se specializează în domeniul Biologie, iar în anul 1999 obține titlul de doctor al facultății în care s-a format (tema: fitosociologie). A funcționat ca profesor la Liceul Teoretic „Doamna Stanca” timp de 4 ani (1991–1994), îndreptându-se apoi spre învățământul universitar. Începând cu anul 2009, este conferențiar universitar la Facultatea de Științe din cadrul Universității de Nord – Baia Mare.

Lect. univ. dr. **Claudia Marian** face parte din promoția anului 1989 a Liceului de Filologie-Istorie. În anul 1996 absolvă cursurile universitare cu specializarea psihologie, apoi masteratul în domeniul educației integrate. În 2007 obține titlul de doctor în cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială, susținând lucrarea cu titlul „Agresivitatea în școală”. Încă din 1996 a funcționat ca preparator la Departamentul de Științe ale Educației din cadrul Universității de Nord Baia Mare. Este lector universitar în cadrul aceleiași instituții.

Dr. Loredana Săveanu activează ca cercetător științific la Institutul Necker din Paris. A absolvit în 1990 profilul Chimie-Biologie al Liceului de Filologie-Istorie din Satu Mare și, în 1996, Facultatea de Medicină din Cluj-Napoca. În 2004 obține titlul de doctor în medicină (specializarea imunologie) și își continuă cariera în Franța. În 2008 își susține habilitarea în cadrul Universității „René Descartes” din Paris, obținând astfel dreptul de a conduce doctorate.



Cercetătorul științific dr. **Cosmin Săveanu** a absolvit Liceul de Filologie-Istorie din Satu Mare în anul 1990, urmând apoi cursurile Facultății de Medicină din Cluj-Napoca. În 2001, a devenit doctor în medicină, tot la Cluj. Și-a continuat cariera științifică în Franța (specializându-se în microbiologie, biologie moleculară și celulară). În 2010 obține habilitarea la Universitatea Diderot din Paris. La ora actuală funcționează ca cercetător științific la prestigiosul Institut Pasteur din Paris, fiind liderul unui grup de cercetare pe tema genicii interacțiunilor macromoleculare.

genicii interacțiunilor macromoleculare.

Prof. univ. dr. **Daniel David** s-a născut la Satu Mare în anul 1972. A absolvit specializarea Biochimie a Liceului de Filologie-Istorie, cu rezultate excelente, și a urmat, din 1991, cursurile Facultății de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca. După finalizarea studiilor superioare este angajat ca preparator, apoi lector universitar. În 1999 obține titlul de doctor în psihologie, susținând teza cu titlul „Mecanisme inconștiente de reactualizare a informațiilor”. Își desăvârșește pregătirea profesională în SUA, unde urmează programul postdoctoral al prestigioasei universități „Mount Sinai



School of Medicine” din New York, în domeniul medicinei comportamentale. Obține calificări în domeniul psihoterapiei și psihologiei clinice la „Albert Ellis Institute” și „Academy of Cognitive Therapy” din SUA, sub coordonarea unora dintre cei mai recunoscuți psihologi din lume. Din 2006 devine profesor universitar la Facultatea de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității Babeș-Bolyai, iar din 2008 profesor universitar la Mount Sinai School of Medicine din New York. S-a implicat activ în demersurile naționale care au stat la baza reformelor legislative în domeniul educației și al cercetării, a funcționat ca reprezentant în organisme de cercetare internaționale și este unul dintre cei mai cunoscuți oameni de știință din România. În anul 2016 a fost numit prorector al Universității Babeș-Bolyai.

Conf. univ. dr. **Alina Rusu** a absolvit specializarea Biochimie a Liceului de Filologie-Istorie din Satu Mare în anul 1991. A urmat cursurile Facultății de Biologie și Geologie a Universității Babeș-Bolyai și apoi pe cele ale Facultății de Psihologie și Științele Educației. În 2004 obține titlul de doctor al Institutului de Zoologie din cadrul Universității din Zürich, susținând teza cu titlul „Dezvoltarea profilelor comportamentale competitive la șoarecii de casă”. Parcurge numeroase stagii de perfecționare în instituții de prestigiu din străinătate, iar în 2013 obține habilitarea în psihologie cu lucrarea „Cercetări interdisciplinare ale interacțiunii om-animal (terapie asistată de animale) și ale comportamentului uman (abordare evolutivă)”. Își începe cariera universitară în anul 2000, ca asistent la



Facultatea de Biologie și Geologie a Universității Babeș-Bolyai. Din 2005 funcționează în cadrul Facultății de Psihologie și Științele Educației. Din 2012 este prodecan al Facultății de Psihologie, iar din 2014 coordonează Biroul Studenților cu Dizabilități din cadrul universității clujene.

VIII. Liceul și Colegiul Național „Doamna Stanca”

Schimbarea de regim produsă la finalul lui 1989 se face simțită și în învățământ încă din primele luni ale anului următor. Primele măsuri ale guvernării post-decembriste, concretizate în ordine și dispoziții ministeriale, încercau să înlocuiască vidul legislativ prin stabilirea unor linii directe provizorii, care să asigure o tranziție mai ușoară spre un sistem de studiu depolitizat și democratic. Învățământul obligatoriu s-a redus de la 10 la 8 ani, a fost desființat sistemul liceal cu trepte de acces la instruire, au fost refondate



Elevi ai liceului în anii 1990

învățământul postliceal de specialitate și unitățile școlare ale cultelor religioase. În anii următori au fost reglementate anumite aspecte ale învățământului particular sau cu taxă, care dispăruse cu desăvârșire în perioada comunistă.

Drepturile fundamentale ale cetățenilor referitoare la învățământ au fost garantate prin Constituția din 1992, iar sistemul a fost restructurat amănunțit prin Legea nr. 84 din 1995.

Prima lege a învățământului din România post-comunistă statua accesul liber la învățământ al tuturor cetățenilor țării, gratuitatea învățământului de stat și o dezvoltare organică a educației, menită să se adapteze la nevoile demografice, etnice și de instruire profesională. Prevederile din 1995 structu-
rau astfel sistemul educațional românesc: învățământul preșcolar (grădinița), învățământul preuniversitar (școala primară – clasele I–IV; școală gimnazială – clasele V–VIII; școală profesională sau liceu – clasele IX–XII (XIII);



Clasă de elevi ai Colegiului Național „Doamna Stanca”

învățământ postliceal), învățământul universitar și, în final, cel postuniversitar. Ca o noutate, apare conceptul de „educație permanentă”, definit drept un mijloc de „a facilita accesul la știință și cultură al tuturor cetățenilor, indiferent de vârstă, în vederea adaptării lor la mutațiile majore care survin în viața socială” (Legea nr. 84/1995, art. 133). Educația permanentă se referea, concret, la organizarea unor cursuri de pregătire și profesională a adulților, în scopul calificării angajaților sau a candidaților la angajare, sau în scopul conversiei profesionale.

Învățământul liceal putea avea două forme: de zi și seară – fără frecvență, cu o durată de patru, respectiv de cinci ani. Un important pas înainte îl constituie diversificarea profilurilor liceelor, începută prin legea din 1995 și apoi modificată în 1999, care structura învățământul la acest nivel în trei categorii: teoretică (cu profilele real și umanist), tehnologică (învățământ tehnic, servicii, exploatarea resurselor, protecția mediului) și vocațională (cu profilele militar, teologic, artistic, sportiv și pedagogic). Tot la finalul anilor '90 se revine la învățământul obligatoriu cu o durată de 10 ani.



Comemorarea morții lui Vasile Lucaciu la Colegiul Național „Doamna Stanca”

Înscrierea în liceu se făcea pe baza diplomei de absolvire a gimnaziului, obținută în urma examenului de capacitate și a examenului de admitere. Ultimul consta din probe de limba și literatura română, limba maternă (pentru clasele cu predare în limba minorităților), matematica și probe de aptitudini specifice pentru anumite tipuri de licee, care sunt susținute înainte de examenul propriu-zis și au caracter eliminativ.

Studiile liceale se finalizau cu examenul de bacalaureat, constând din probe la mai multe discipline stabilite prin lege. În 1999, numărul acestora crește, cuprinzând materii în funcție de specializarea elevului, filiera liceului

și opțiunea elevului. Începând din același an, examenul de bacalaureat se desfășoară de două ori pe an.

Conținutul programelor școlare valabile înainte de 1989 se schimbă integral tot în anul 1995. La finalul anilor 1990 se introduc în învățământul preuniversitar manualele alternative, diversificând și mai mult metodele de însușire a cunoștințelor specifice. Prevederile din 1995 și modificările ulterioare sunt abrogate în anul 2011, când intră în vigoare noua lege a învățământului.

În anul 1992, fostul Liceu de Filologie-Istorie revine la denumirea tradițională de „Doamna Stanca”. Începând cu anul școlar 2000/2001, școala sătmăreană își schimbă din nou numele și devine Colegiul Național „Doamna Stanca”.

Modificarea de statut și noul titlu au fost aprobate de Ministerul Educației Naționale pe baza unor criterii de performanță bine stabilite prin lege: contribuția desoebită la dezvoltarea învățământului, științei, culturii la nivel local, regional și național; activitatea pedagogică și performanțele elevilor reflectate în rezultatele la concursuri de anvergură națională și internațională; cel puțin 75 de ani de tradiție în învățământ; calitatea personalului didactic și a absolvenților; continua dezvoltare a unității de învățământ și capacitatea ei de a stabili relații strate-



Emblema Colegiului Național
„Doamna Stanca”

tegice cu parteneri din diverse sfere ale vieții sociale.

La ora actuală, în oferta de studiu a Colegiului Național „Doamna Stanca” figurează trei tipuri de clase cu profil umanist (două de filologie și una de științe sociale) și trei cu profil real (două de științele naturii și una de matematică-informatică). Clasa cu profil vocațional (teologic) nu mai funcționează în cadrul colegiului. Efectivele de elevi numără în ultimii ani în jur de 750–780 de elevi.

Performanțele elevilor Colegiului Național „Doamna Stanca” la concursurile de anvergură națională au continuat să fie unele de excepție. Începând din 1992 și până la finalul anului 2013, 105 elevi au obținut mențiuni la etapele naționale ale concursurilor școlare. 39 au ocupat locuri II sau III la olimpiadele și concursurile naționale, majoritatea în domeniul chimie, limba română, fizică sau religie. Premii I și premii speciale au fost obținute de 29 de elevi, în domeniile: limba română (10), religie (9), chimie (5), concursuri pe teme de istorie (3), limba germană (1).



Festivitatea de absolvire – 2015

Merită menționată munca profesorilor care au contribuit la pregătirea elevilor cu rezultate de excepție: Stela Toma-Bozero, Cristina Gherman și Călina Vancea la limba română, Monica Pop, Gabriela Silaghi și Maria Govor la istorie, Gabriela Lupuți, Anna Maria Marușca și Fülöp Ildikó la chimie, Ileana Sandru la religie greco-catolică și Sorin Precup la religie ortodoxă, Enikő Hégető și Barabas Tünde la limba germană, Brigitta Karpacs la limba engleză, Nicoleta Dragomir și Manuela Fecske la biologie, Adina Ciupac, Mirela Rusu, Edith Szilágyi la limba franceză, Liana Pricop la geografie, Avram Cristina la limba spaniolă, Cristina Horotan la limba latină.. Activitatea de documentare și îndrumare bibliografică a elevilor se desfășoară la ora actuală sub îndrumarea Simonei Săveanu.

VIII.1. Proiecte și programe educaționale

În condițiile apropierii României de Uniunea Europeană și îndeosebi după aderare, a crescut importanța parteneriatelor și a schimburilor de experiență cu instituțiile de profil similar de la nivel național sau din alte țări. Scopul acestora era obținerea de fonduri pentru implementarea unor proiecte comune și, în ultimă instanță, ralierea sistemului educațional românesc la valorile și standardele europene. O oportunitate în acest sens a reprezentat-o Comenius – prima componentă a Programului de Învățare pe tot parcursul vieții. Adresându-se instituțiilor școlare preuniversitare și tuturor membrilor comunităților educaționale locale, programul a urmărit familiarizarea

elevilor și a profesorilor cu diversitatea culturală și lingvistică europeană și sprijinirea primilor în dobândirea de abilități și competențe necesare integrării profesionale. Proiectul „Today appart, tomorrow together”, implementat de Colegiul Național „Doamna Stanca” în parteneriat cu instituții similare din Franța, Marea Britanie, Germania și Spania între 2010–2012 a implicat elevii clasei a VI-a a anului școlar 2010/11. Produsul final a fost un joc de cultură generală, conceput de copii, cu întrebări din cele șapte teme de cunoaștere reciprocă propuse în cadrul planului de lucru: școală, acasă, oraș și regiune, țară, a fi sau a deveni un cetățean european, călătoria în interiorul Uniunii Europene, proiectele de viitor. Dimensiunea educațională a proiectului a fost una considerabilă: copiii-ambasadori au realizat vizite în țările și la instituțiile partenere, au învățat să se prezinte, să-și cunoască specificul, dar și să remarce aspectele comune ale identității europene. Programul Comenius a adus avantaje și profesorilor Colegiului, care au participat constant la stagii de formare și perfecționare profesională în străinătate menite să diversifice viziunea educațională și să crească nivelul calitativ al actului pedagogic.

Proiectul Euroscola, implementat consecvent de Colegiul Național Doamna Stanca, reprezintă o inițiativă a Parlamentului European, care se adresează tuturor liceelor din Uniunea Europeană. Sub îndrumarea profesoarelor



Elevii colegiului la Parlamentul European de la Strassbourg – 2014

Anișoara Irime și Monica Sin, un grup de elevi a vizitat anual Parlamentul European de la Strassbourg, simulând o zi de muncă a unui europarlamentar. Pe lângă participarea la dezbaterile din comisiile de specialitate, elevii sunt implicați în diverse concursuri pe teme legate de Uniunea Europeană, vizite și activități comune cu colegii din alte țări ale Europei.

O altă direcție de interes a Colegiului Național „Doamna Stanca” o reprezintă instituțiile universitare din România (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca, Universitatea Tehnică din același oraș sau Universitatea Româno-Americană din București) sau din străinătate (IUFM Nord Pas-de-Calais, Université de Brest). Parteneriatele în sistem universitar sunt menite să le ofere elevilor alternative viabile în privința studiilor superioare și să-i familiarizeze din timp cu cerințele învățământului universitar.



În vizită la Facultatea de Chimie a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Acestor parteneriate, dintre care unele au devenit tradiționale, li s-au adăugat colaborări cu instituții locale, regionale sau naționale din alte domenii, în scopul diversificării ofertei educaționale și al asigurării educației non-formale. Elevii sunt încurajați să se implice în activitățile asociațiilor științifice, culturale sau caritabile, ale instituțiilor de cultură de la nivel local sau regional sau ale centrelor de prevenire și combatere a criminalității, în special în condițiile în care voluntariatul a devenit un criteriu important al selecției în universitățile de prestigiu.

Devenită deja tradițională, colaborarea dintre Colegiul Național „Doamna Stanca” și asociația „Frères Europa” reprezintă baza uneia dintre cele mai de



Ziua Educației Nonformale la Colegiul Național „Doamna Stanca” – 2014



Simpozion al Asociației Cultul Eroilor ”Regina Maria” – 2016

succes recrutări de voluntari din cadrul liceului. Cei câțiva inițiatori francezi ai acțiunilor umanitare, în frunte cu dr. Jean Philippe Legaut, au decis încă din anii 1990 să stabilească un centru la Satu Mare, menit să contribuie la educarea, formarea profesională și integrarea socială a tinerilor aflați în dificultate, majoritatea orfani. Componenta de asistență socială este dublată de una de educativă, care are drept scop pregătirea și distribuirea voluntarilor în serviciul public. În virtutea parteneriatului cu această asociație, tot mai mulți elevi ai Colegiului, coordonați de Gabriela Silaghi și Maria Govor, participă la cursurile de îndrumare teoretică organizate de membrii experimentați (inițiere în psihopedagogie) și apoi lucrează ca voluntari, în timpul liber, în centre de zi pentru copiii defavorizați. Îndatorirea principală a elevilor constă în supravegherea și ghidarea celor mici în activități și jocuri educative. Demersurilor asociației „Frères Europa” li se adaugă cele desfășurate sub egida Strategiei Naționale de Acțiune Comunitară, coordonată la nivelul colegiului de Anișoara Irime, care vizează implicarea elevilor în acțiuni de voluntariat pentru copiii sau adulții cu un acces redus la viața comunității (persoane cu nevoi speciale sau aflate în dificultate). În multe cazuri, elevii implicați în astfel de acțiuni au ales să urmeze cariere în pedagogie, psihologie sau asistență socială.

Mai recent, intensificarea activităților de voluntariat în folosul comunității locale a fost impulsionată de înființarea Clubului Impact – model de educație pentru cetățenie activă și implicare comunitară în rândul copiilor și tinerilor. Tot mai mulți dintre elevi se implică în proiectele finanțate de Fondul ONG România, implementate sub coordonarea Nicoletei Dragomir, Cristinei Gherman și Danei Mihai.

Catedra de științe sociale a Colegiului desfășoară de asemenea parteneriate fructuoase cu instituții din domeniul cunoașterii și protecției patrimoniului cultural. Tabăra arheologică de la Carei-Bobald, rezultat al colaborării dintre Muzeul Județean Satu Mare și elevii coordonați de Gabriela Silaghi, ajunsă la cea de a șasea ediție, captează interesul tinerilor care doresc să se îndrepte spre domeniul cercetării istorice. Grija față de patrimoniul istoric este cultivată în rândul copiilor prin parteneriatul cu Asociația Cultul Eroilor „Regina Maria”; grupul de elevi implicat la inițiativa Mariei Govor și-a asumat responsabilitatea îngrijirii unor morminte ale eroilor din oraș.

Colegiul Național „Doamna Stanca” se mândrește cu faptul că este singurul liceu din oraș și unul dintre cele 29 din întreaga țară în care funcționează secția bilingvă francofonă, cu drept de bacalaureat francofon. Organizată în cadrul unor proiecte bilaterale româno-franceze la nivel înalt, secția bilingvă francofonă a liceului include în programa săptămânală 6 ore în limba franceză, dintre care una non-lingvistică (istorie, geografie, chimie, matematică). Percepută ca filieră de excelență, secția francofonă are drept obiectiv stăpânirea la un nivel avansat a limbii franceze de către elevi și deschiderea



Festivitatea de acordare a diplomelor DELF – 2015

europăeană a instituției în care funcționează. Scopul proiectului este de a oferi absolvenților claselor bilingve o motivație finală solidă – obținerea certificatului de Bacalaureat francofon, care atestă un nivel de cunoaștere a limbii de cel puțin B2 și este acceptat de toate instituțiile de învățământ din Franța sau din spațiul francofon.

Francofonia este sărbătorită la nivelul colegiului și prin participarea constantă, cu rezultate extrem de bune, la concursul de muzică francofonă din Transilvania „Chants, sons sur scène”, ajuns în prezent la cea de a XVI-a ediție. Pregătirea elevilor revine în comun profesoarelor de limba franceză (Adina Ciupac, Mirela Rusu, Edith Szilágyi) și dirijorului corului „Armonia” al colegiului, profesorul de muzică Sorin Ursei.

Activitățile artistice extrașcolare ale elevilor și profesorilor au dat naștere în timp unor tradiții longevive și au format adevărate „brand-uri” de școală. Printre ele se numără logo-ul și culoarea școlii, imnul școlii, interpretat de corul elevilor și, în ultima perioadă, trupa de majorete a colegiului, coordonată de Dana Mihai.

Coordonarea activităților Colegiului Național „Doamna Stanca” a fost asumată în ultimii 25 de ani de directori care au asigurat un traseu stabil, progresiv din punct de vedere al calității instituției de învățământ:

Mircea Săveanu ocupă funcția de director al liceului din 1990 până în 1997. Profesor de matematică, acesta a absolvit Facultatea de Matematică-Mecanică din Cluj-Napoca în anul 1964. Din 1967, întreaga sa carieră se desfășoară în cadrul Liceului nr. 3, apoi al Liceului de Filologie-Istorie din Satu Mare.



Echipa de majorete a colegiului

Mandatul său coincide cu schimbările structurale petrecute în România după evenimentele din 1989. Eforturile lui Mircea Săveanu au vizat păstrarea rolului și a locului liceului în sistemul de învățământ sătmărean. În timpul său, instituția revine la numele deja încetățenit de tradiție: Liceul „Doamna Stanca”.

Vasile Cristea devine director al liceului în anul 1997, păstrându-și funcția timp de un an. Mandatul extrem de scurt nu i-a permis să desfășoare activități de amploare, acesta rămânând în memoria școlii mai degrabă ca un profesor de excepție, cu rezultate excelente în pregătirea viitorilor absolvenți în domeniul chimie-biologie.

După 1998, mandatul de director îi revine Gabrielei Lupuți, absolventă a Facultății de Chimie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” (în 1977). Înainte de a ajunge la Liceul „Doamna Stanca”, a fost profesoară de chimie și directoare a Liceului nr. 7 din Satu Mare. A acționat pentru dotarea cu aparatură

modernă a laboratoarelor, iar elevii aflați sub coordonarea sa au obținut rezultate foarte bune la olimpiadele naționale de chimie. După anul 2000, a organizat activitatea Centrului de Excelență pentru disciplina chimie. În timpul mandatului său, Liceul „Doamna Stanca” obține titlul de „Colegiu Național”. Ocupă funcția de director până în anul 2012.

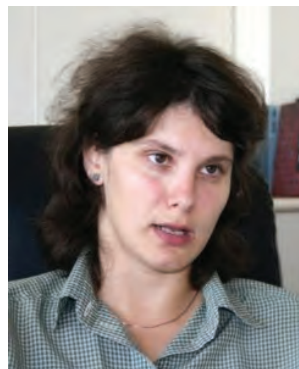
Din 2012, la conducerea colegiului se află Anna Maria Marușca. S-a născut la Baia de Arieș, județul Alba, în 1967. Absolventă a Facultății de Chimie și Inginerie Chimică a Universității Babeș-Bolyai (în 1991), intră în învățământ în același an, fiind inițial repartizată la Școala Generală din comuna Bogdand (județul Satu Mare). Din 1992 este detașată la Colegiul Național „Mihai Eminescu” și la Colegiul Național „Ioan Slavici”, iar în 1995, în urma rezultatelor de excepție obținute în cadrul concursului național, ocupă catedra de chimie de la Colegiul Național „Doamna Stanca.” Calificarea sa profesională se reflectă în rezultatele elevilor, care au atins performanțe notabile la olimpiadele de profil. Preocupările Annei Maria Marușca s-au diversificat în timp, atingând și domeniul din sfera managementului educațional: după masteratul finalizat în 2006, urmează cursurile Facultății de Științe Economice din Cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiș”, specializându-se în management și marketing. Între 2005 și 2010 funcționează ca profesor de pedagogia învățământului preșcolar și primar al aceleiași universități, filiala Marghita. Competențele dobândite o califică pentru ocuparea funcției de director al Colegiului Național „Doamna Stanca”, începând cu anul 2012. În calitate de manager al instituției, continuă proiectele de succes ale predecesorilor săi, completându-le cu noi inițiative în domeniul parteneriatelor educaționale. Se remarcă prin demersurile constante de dotare a școlii și modernizare a infrastructurii disponibile. A coordonat cel mai important proiect de renovare a clădirii Colegiului Național „Doamna Stanca” din ultimele decenii.

VIII.2. Personalități

Conf. univ. dr. **Cătălin Marian** a absolvit Liceul Teoretic „Doamna Stanca” în anul 1993. Urmează cursurile Facultății de Medicină și Farmacie „Victor Babeș” din Timișoara (până în 1999). În anul 2005 dobândește titlul de doctor. Se specializează în genetică și oncologie, efectuând mai multe stagii de cercetare în institute și universități de prestigiu din lume: Institutul Oncologic „Gustave Roussy” din Franța, Universitatea Georgetown din Washington, SUA, Universitatea Ohio din Columbus, SUA. S-a întors în țară și ocupă în prezent poziția de conferențiar universitar la Facultatea de Medicină și Farmacie „Victor Babeș” din Timișoara.

Prof. univ. dr. **Madeea Axinciuc** a absolvit Liceul Teoretic „Doamna Stanca” în anul 1994, ca șefă de promoție. Urmează apoi Facultatea de Litere

a Universității din București, specializându-se în filosofia culturii. După un masterat în domeniul studii iudaice, obține în 2004 titlul de doctor cu distincția „summa cum laude”, pe baza lucrării cu titlul „Imaginație și profetie la Moise Maimonide”. Devine încă din 2002 cadru universitar la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, inițial în calitate de asistent. Parcurge toate treptele carierei profesionale și devine profesor universitar în anul 2015. Este directorul Programului de Studii Religioase, a Centrului pentru Cercetare Transdisciplinară în Religie și Știință și director fondator al Programului de Studii Iudaice. Între 2005 și 2008 a deținut funcția de director al Institutului Cultural Român din Tel-Aviv (Israel). Desfășoară constant stagii de cercetare în Israel, Ungaria, Marea Britanie, Olanda, specializându-se în domeniul filosofiei religiei, a religiei comparate, a studiilor iudaice și a comunicării interreligioase.



Madeea Axinciuc

Dr. **Smaranda Boroș** a absolvit Liceul Teoretic „Doamna Stanca” în anul 1999, urmând apoi, în paralel, cursurile Facultății de Psihologie și Științele Educației, respectiv ale Facultății de Sociologie și Asistență Socială, ambele din cadrul Universității Babeș-Bolyai. În 2004 a finalizat un masterat în domeniul managementului resurselor umane, iar în 2007 a obținut titlul de doctor în psihologie la UBB. S-a specializat în consiliere individuală și de grup, prin intermediul unor stagii postdoctorale în Olanda și Marea Britanie. Funcționează acum ca profesor asociat de comportament organizațional în cadrul „Vlerick Business School”, Belgia.

Corpul profesoral al Colegiului Național „Doamna Stanca” Satu Mare:

Avram Cristina	Limba engleză și spaniolă
Baciu Nicolae	Matematică
Barabas Tünde	Limba germană
Ardelean Ancuța	Limba română
Buth Gigel	Matematică
Cardoș Dorina	Fizică
Ciupac Adina	Limba franceză și italiană
Darie Rodica Elena	Științe socio-umane
Dalea Sebastian	Religie ortodoxă
Dragomir Nicoleta	Biologie
Fecske Manuela	Biologie
Fülöp Ildikó	Chimie
Hégető Enikő	Limba germană

Govor Maria
 Horotan Cristina
 Havrincea Adrian
 Karpacs Brigita
 Kerekes Rodica
 Irime Anisoara
 Mărcuș Camelia
 Mihai Dana
 Moldovan Nicolai Mircea
 Nagy Mariana
 Palincaș Alin
 Pasca Ioan
 Pinte Teodor
 Pop Rodica
 Popa Mariana
 Precup Mirela
 Precup Sorin
 Pricop Liana
 Roșian Anca Elena
 Rusu Mirela
 Șandru Ileana
 Silaghi Gabriela
 Șimon Adina
 Sin Monica
 Vezentan Ioan
 Szilagyi Edith
 Tartan Rodica
 Tinca Maria
 Toma Cătălin
 Ursei Sorin
 Vancea Călina
 Voropciuc Sorina

Istorie
 Limba latină
 Științe socio-umane
 Limba engleză
 Geografie
 Consilier școlar
 Limba română
 Limba engleză
 Fizică
 Informatică
 Fizică
 Tehnologie
 Matematică
 Matematică
 Informatică
 Biologie
 Religie ortodoxă
 Geografie
 Chimie
 Limba franceză
 Religie greco-catolică
 Istorie
 Limba romană
 Educație fizică
 Religie ortodoxă
 Limba franceză
 Informatică
 Limba română
 Educație fizică
 Muzică
 Limba romană
 Desen

Serviciul administrativ:

Burulea Ana
 Fazekaș Ildikó
 Tinca Maria
 Diaconu Cecilia
 Corodan Mirela

Contabil
 Secretar-Șef
 Secretar
 Administrator
 Laborant

IX. Bibliografie

Fonduri arhivistice

Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale

– fond nr. 1003, *Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla*.

– fond nr. 53, *Primăria municipiului Satu Mare*.

Direcția Județeană Satu Mare a Arhivelor Naționale

– fond nr. 139, *Colecția de Documente „Muzeul Județean Satu Mare”*.

– fond nr. 400, *Colecția Documente Școlare*.

– fond nr. 9, *Episcopia Romano-Catolică Satu Mare*.

– fond nr. 119, *Gimnaziul Romano-Catolic Satu Mare*.

– fond nr. 363, *Liceul de Stat de Fete „Doamna Stanca” din Satu Mare*.

Arhiva Episcopiei Romano-Catolice de Satu Mare, Satu Mare.

Arhiva Colegiului Național „Doamna Stanca” din Satu Mare.

Colecții de legi, dicționare, lexicoane

Ezer év törvényei, <http://www.1000ev.hu/index.php?a=1&k=4>.

Legea nr. 79/1928 pentru învățământul secundar, <http://lege5.ro/Gratuit/gezdiobuga/legea-nr-79-1928-pentru-invatamantul-secundar>.

Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului, <http://lege5.ro/Gratuit/g42domzq/decretul-nr-175-1948-pentru-reforma-invatamantului>.

Legea nr. 11/1968 privind învățământul în Republica Socialistă România, <http://lege5.ro/Gratuit/he2daojr/legea-nr-11-1968-privind-invatamintul-in-republica-socialista-romania>.

Legea educației și învățământului nr. 28/1978, <http://lege5.ro/Gratuit/he3dkmjq/legea-educatiei-si-invatamintului-nr-28-1978>.

Legea învățământului nr. 84/1995, <http://lege5.ro/Gratuit/haydgnv/legea-invatamantului-nr-84-1995>.

Legea educației naționale nr. 1/2011, <http://lege5.ro/Gratuit/geztsobvgi/legea-educatiei-nationale-nr-1-2011>.

Byzantinohungarica – „Görögkatolikus Örökség” Kutatócsoport (Grupul de cercetare „Moștenirea greco-catolică”), <http://byzantinohungarica.hu/>.

Kenyéres Ágnes (ed.), *Magyar életrajzi lexicon 1000–1990 (Lexicon biografic maghiar 1000–1990)*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>.

Magyar Katolikus Lexikon (Lexicon catolic maghiar), <http://lexikon.katolikus.hu/>.

Lucrări de specialitate

- A Szatmári Királyi Kath. Fő-Gymnasium Tudósítványa az 1865-ik tanévre (Anuarul Gimnaziului Romano-Catolic Regal din Satu Mare pe anul 1865), Szatmárott, 1866.
- A Szatmárnémeti Kir. Kath. Főgimnázium 1904–1905. évi értesítője, (Anuarul Gimnaziului Romano-Catolic Regal din Satu Mare pe anul 1904–1905), Szatmárnémeti, 1905.
- A Szatmárnémeti Kir. Kath. Főgimnázium 1912–1913. évi értesítője (Anuarul Gimnaziului Romano-Catolic Regal din Satu Mare pe anul 1904–1905), Szatmárnémeti, 1913.
- Aczél László, *Ugocsa vármegye népoktatásiügye 1880–1902*, Budapest, 1908.
- Az 1777-iki Ratio Educationis (Ratio Educationis din 1777), traducere, cuvânt introductiv și note de Friml Aladar, Budapest, 1913.
- Bíró Sándor, *Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok 1868–1940 (Minoritate și majoritate. Români și maghiari între 1868–1940)*, Csíkszereda, 2002. <http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=732>
- Bura László, *A második évszázad. A szatmári római katolikus egyházmegye kislexikona (Al doilea secol. Mic dicționar al diezezei romano-catolice sătmărene)*, Csíkszereda, 2003.
- Bura László, *Iskolavárosunk Szatmárnémeti (Satu Mare, orașul nostru cu școli)*, Csíkszereda, 1999.
- Bura László, *Szatmári diákok 1610 – 1852 (Elevii sătmăreni 1610–1852)*, Szeged, 1994.
- Câmpeanu, Remus, *Intelectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 1999.
- Câmpeanu, Remus, *Români și ordinele catolice în Clujul veacului al XVIII-lea*, <http://www.history-cluj.ro/Istorie/cercet/CampianRemus/OrdineCatolice.pdf>.
- Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich*, Wien, 1849.
- Ferdinándy Katalin, *Dualizmus kori elitiskolák. A felekezeti összetétel változása a statisztikák tükrében (Școlile de elită în perioada dualismului. Modificările compoziției profesionale din perspectiva statisticilor)*, în „Educatio”, nr. 4, 1995, p. 668–682.
- Gángó, Gábor, *Legea Naționalităților din 1869 și consecințele ei*, în Gidó, Attila, Horváth, István, Pál, Judit (ed.), „140 de ani de legislație minoritară în Europa Centrală și de Est”, Cluj-Napoca, 2010, p. 13–23.
- Kelemen Elemér, *A modern oktatási rendszer kialakulása Magyarországon, különös tekintettel a középiskola 19. századi történetére (Formarea învățământului modern în Ungaria, cu privire specială asupra istoriei școlilor secundare în secolul al XIX-lea)*, în „Neveléstörténet”, nr. 1, 2004. http://www.kodolanyi.hu/nevelestortenet/?rovat_mod=archiv&act=menu_tart&eid=24&rid=1&id=203
- Kelemen Elemér, *A tanító a történelem sodrában. Tanulmányok a magyar tanítóság 19–20. századi történelméből (Dascălul în vântejul istoriei. Studii privind istoria învățământului în secolele XIX–XX)*, Pécs, 2007. http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/a_tanito_a_tortenelem_sodraban.pdf
- Kéri Katalin, *Az 1879:XVII. törvényekktől a „Lex Apponyi”-ig. Adalékok a kötelező magyar nyelvoktatás történetéhez*, in Hanák Péter (ed.), „Híd a századok felett – Tanulmányok Katus László 70. születésnapjára”, Pécs, 1997, p. 269–280.
- Kollega Tarsoly István (coord.), *Magyarország a XX. században (Ungaria în secolul XX)*, vol. I, Szekszárd, 1996.
- Mann Miklós, *Oktatáspolitikai a 19–20. század fordulóján*, in „Könyv és nevelés”, nr. 4, 2009. http://epa.oszk.hu/01200/01245/00044/mm_0904.htm

- Mészáros Ferencz, *A Magyarországi kath. Gymnásiumok története a gymnasiumi tanügy általános történetének vázlatával, különös tekintettel az iskolai és összes ösztöndíj alapítványokra (Istoria gimnaziilor din Ungaria, cu privire specială asupra burselor oferite de școli și fundații)*, Buda, 1865.
- Neszt Judit, *A törvényi szabályozás betartásának nehézségei az egyházi és állami képzőkben (Dificultățile de aplicare a legislației școlare în școlile pedagogice ecleziastice și de stat)*, în Koós Ildikó, Molnár Béla (coord.), „A tanítóképzés múltja, jelene”, vol. III, Sopron, 2014, p. 247–259.
- Pop, I. Vasile, Lupuți, Gabriela, *Colegiul Național „Doamna Stanca” Satu Mare. Numele Colegiului la aniversarea a 80 de ani 1930–2010*, Satu Mare, 2010.
- Popa-Andrei, Mirela, *Legea școlară 38/1868 și efectele sale asupra învățământului confesional nășăudean*, în Gidó, Attila, Horváth, István, Pál, Judit (ed.), „140 de ani de legislație minoritară în Europa Centrală și de Est”, Cluj-Napoca, 2010, p. 127–143.
- Rădulescu, Dan Constantin, *Învățământul românesc 1948–1989 – între derivă și recuperare instituțional-funcțională*, în „Calitatea vieții”, nr. 3–4, 2006, p. 307–318.
- Ratio Educationis totiusque Rei Literariae per Regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas*, Tomus I, Vindobonae, 1777.
- Reianu, Diana-Gabriela, *Modelarea sistemului educațional în dezbaterile parlamentare din România între 1919–1929. Propuneri de modernizare a școlii secundare*, în „Anuarul Institutului de Istorie G. Barițiu” din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. XI, 2013, p. 73–91.
- Sarmaságh Géza, *A szatmári kir. kath. főgymnázium története (Istoria Gimnaziului Romano-Catolic Regal din Satu Mare)*, Szatmár, 1896.
- Schematismus Centenarius 1804–1904. A Szatmári püspöki Egyházmegye Emlékkönyve Fennállásának Századik Esztendejében*, Szatmár, 1904.
- Stelian Mîndruț, *Legile lui Apponyi și activitatea parlamentară a deputaților români*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie” Cluj, XXI, 1978, p. 441–452.
- Szabó K. Attila, *Egy határkövet jelentő dokumentum: I. Ratio Educationis (Un document – piatră de hotar: Ratio Educationis I)*, http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2008/osz/14_szabok.pdf.
- Szakál János, *A magyar tanítóképzés története (Istoria învățământului pedagogic maghiar)*, Budapest, 1934.
- Szócs Péter Levente, *Clădirile conventului iezuit din Satu Mare*, în „Satu Mare. Studii și comunicări”, nr. XXVIII/II, 2012, p. 43–54.
- Tănase, Cristina, *Mișcarea feministă reflectată în presa interbelică*, în „Țara Bârsei”, nr. 2/2009, p. 172–176.
- B. Tătaru, Teresia, *„Liceu, cimitir al tinereții mele...” Sovietizarea învățământului românesc 1946–1952*, Baia Mare, 1998.
- Turcu, Lucian, *Slujind liturghie Națiunii. Petru Bran și Biserica Unită din Sătmar (1853–1877)*, în „Caiete de antropologie istorică. Liviu Maior, istoric al modernității”, anul VIII, nr. 2 (15), iulie-decembrie 2009, p. 89–108.
- Vidmar, Tadej, *The Gymnasium as a General-Educational Secondary School in Slovenia, Austria and Germany – an Analysis of Selected Historical Periods*, în „Contemporary Pedagogy”, 5/2007, p. 102–115.

X. Sursele imaginilor

Arhive

Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale

– fond nr. 1003, *Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla*.

– fond nr. 53, *Primăria municipiului Satu Mare*.

Direcția Județeană Satu Mare a Arhivelor Naționale

– fond nr. 139, *Colecția de Documente „Muzeul Județean Satu Mare”*.

– fond nr. 400, *Colecția Documente Școlare*.

– fond nr. 9, *Episcopia Romano-Catolică Satu Mare*.

– fond nr. 119, *Gimnaziul Romano-Catolic Satu Mare*.

– fond nr. 363, *Liceul de Stat de Fete „Doamna Stanca” din Satu Mare*.

MNL, Magyar Nemzeti Levéltár (Arhiva Națională a Ungariei), Budapesta, Ungaria.

Arhiva Episcopiei Romano-Catolice de Satu Mare, Satu Mare.

Arhiva Colegiului Național „Doamna Stanca” din Satu Mare.

Arhiva Primăriei Orașului Satu Mare.

Publicații

Szöcs Péter Levente, *Clădirile conventului iezuit din Satu Mare*, în „Satu Mare. Studii și comunicări”, nr. XXVIII/II, 2012, p. 43–54.

Hermann Egyes, *A vallásos ember a barokk korban*, în Domanovszky Sándor (ed.), „Magyar Művelődéstörténet”, vol. IV, Budapesta, 1939–1942.

<http://mek.oszk.hu/09100/09175/html/68.html>

Aczél László, *Ugocsa vármegye népoktatásügye 1880–1902*, Budapesta, 1908.

Colecții publice și private

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, *Colecții Speciale*

Biblioteca Muzeului Județean Satu Mare

Byzantinohungarica – „Görögkatolikus Örökség” Kutatócsoport (Grupul de cercetare „Moștenirea greco-catolică”), <http://byzantinohungarica.hu/>.

Colecția de Istorie a Muzeului Județean Satu Mare

Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB), <https://www.slub-dresden.de/en/home/>.

Kenyéres Ágnes (ed.), *Magyar életrajzi lexicon 1000–1990 (Lexicon biografic maghiar 1000–1990)*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>.

Országos Széchenyi Könyvtár, Digitális Képtár (Biblioteca Națională a Ungariei, Arhiva digitală de imagini), <http://keptar.oszk.hu/>.

Schematismus Centenarius 1804–1904. A Szatmári püspöki Egyházmegye Emlékkönyve Fennállásának Századik Esztendejében, Szatmár, 1904.

Colecții personale: Daniela Bălu, Alex Darabant, Melisa Deheneș, Rodica Cherecheș, Adina Ciupac, Mărioara Ciurdăreanu, Ovidiu Ghitta, Maria Govor, Paulina Govor, Gabriela Lupuți, Ioan Marian, Dana Mihai, Liana Pricop, Gabriela Silaghi, Monica Sin.

